

Konsekvensar av mobbing i skulen

*Fem ungdommar sine opplevingar av å bli
utsett for mobbing i skulen*

Tilde Dvergsdal Halås

Masteroppgåve i spesialpedagogikk
Institutt for spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskaplige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2013

Konsekvensar av mobbing i skulen

Fem ungdommar sine opplevingar av å bli utsett for mobbing i skulen

«Jeg har blitt utsatt for det meste jeg. Jeg har blitt utstøtt fra de som egentlig skulle ta vare på meg, som mobbing. Jeg har blitt dratt av buksa midt i storefri, ute i skolegården, flere ganger. Sparka, slått, forfulgt på vei hjem (...)».

Informant 4 (Jente).

Tilde Dvergsdal Halås

Masteroppgåve i spesialpedagogikk

Institutt for spesialpedagogikk

Det utdanningsvitenskaplige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2013

© Tilde Dvergsdal Halås

2013

Konsekvensar av mobbing i skulen

Tilde Dvergsdal Halås

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Samandrag

Konsekvensar av mobbing i skulen.

Bakgrunn for val av tema, fagleg relevans og formålet med undersøkinga

Korleis opplevast det å vakne kvar morgon med vondt i magen og angst for å møte opp på skulen? Når ein endeleg har klart å komme seg på skulen, korleis kjennast det å bli utestengt frå leiken frå dei jamnaldrande, bli oversett, ledd av, sparka og slått? Korleis opplevast det når ein har fått seg ny gensar og den blir øydelagt og at mobiltelefonen er full av stygge og hatefulle meldingar? Mobbing er eit alvorleg samfunnsproblem, og dei siste åra har fokus på mobbing i skulen auka. Det er satt i verk mykje førebyggjande arbeid og tiltak for å stoppe mobbing. Regjeringa har kome med eit eige manifest mot mobbing og fleire antimobbeprogramm er tatt i bruk. Trass i dette har det ikkje vore noko særleg endring i andelen menneskje som blir utsett for mobbing, i fylgje elevundersøkinga frå 2012. Formålet med undersøkinga er å belyse opplevingane til elevar som tidlegare har blitt utsett for mobbing i skulen. Eg ønskjer å få fram korleis informantane beskriv mobbinga, korleis det har påverka ulike arenaer i livet deira og konsekvensar av det.

Problemstilling og forskingsspørsmål

Undersøkinga si problemstilling er: *Korleis har elevar som har blitt utsett for mobbing i skulen, blitt påverka av dette i deira skuletrivsel, arbeidsinnsats, fritid, relasjonar til lærarar og medelevar og deira psykiske helse?*

For å kunne belyse denne problemstillinga er følgjande forskingsspørsmål stilt: korleis opplevast mobbing for dei som vert utsett for det? Er det store kjønnsforskjellar i korleis mobbinga føregår? Kva gjorde dei vaksne rundt/tilsette i skulen for å stoppe mobbinga? Kva slags konsekvensar kan mobbing få for dei som blir utsett for det?

Som teoretisk bakgrunn for å belyse problemstillinga, viser eg til ulik forsking og teori om mobbing. Forskarane Olweus og Roland er sentrale aktørar innan forsking på mobbing og pregar den teoretiske delen i stor grad.

Metode, utval og bearbeiding av datamaterialet

Dette er ein kvalitativ undersøking der eg har intervjuar fem ungdommar i alderen 16 til 18 år, der alle har blitt utsett for mobbing tidlegare. Informant 1 (Jente) og informant 4 (Jente) vart

utsett for mobbing frå 1.klasse til 10.klasse og informant 2 (Gut) frå 4.klasse til 7.klasse. Informant 3 (Jente) vart mobba frå 1.klasse til og med 1.klasse på vidaregåande, medan informant 5 (Gut) vart utsett for mobbing frå 5.klasse til og med 1.klasse på vidaregåande. Etter gjennomføringa av intervju vart intervju materialet transkribert, og for å kode datamaterialet blei kodingsmetodikkane i «Grounded Theory» brukt. Forskingsetiske omsyn er ivareteitt.

Resultat

Det ser ut som at alder er einaste kriteriet for at mobbinga vart avslutta. Informantane i undersøkinga la vekt på at mobbing opplevast sær negativt og krenkjande. Som mobbeoffer kan ein bli utsett for både direkte, indirekte og digital mobbing. Datamaterialet viser at det var store kjønnsforskjellar i mobbinga. Informantane hadde ei kjensle av at det ikkje vart gjort så mykje i skulen for å stoppe mobbinga dei vart utsett for. Nokre opplevde også å bli utsett for mobbing frå lærarar, noko som syntes å vere svært øydeleggjande og gav dei vanskar med å stole på andre lærarar. Dersom mobbing ikkje blir stoppa kan det få store konsekvensar for mobbeoffera. Skuletrivselen og arbeidsinnsatsen vart svekka ved at mobbeoffera ikkje ønska å vere på skulen, i undervisningstimane tenkte dei på strategiar for å unngå mobbing og dei fekk konsentrasjonsvanskar. Dette førte til at skuleprestasjonane vart redusert kraftig. Mobbinga påverka også fritida til mobbeoffera, men oftast dersom mobbeoffera ikkje hadde vener når dei blei mobba. Dei som ikkje hadde vener når dei vart mobba var ofte mindre delaktige i sosiale samspel. Å bli utsett for mobbing førte til at relasjonane til lærarar og medelevar blei svekkja, fordi ein utvikla vanskar med å stole på folk.

Mobbing kan og få konsekvensar for den psykiske helsa til mobbeoffera, som til dømes låg sjølvtilitt, frustrasjon, raseri og sinne. Frustrasjonen kan gå utover kvardagen deira som til dømes ved motgang. Dei opplevde redsel for å bli mobba og fikk sosial angst. Depresjon blei utvikla, og då tar det raskt over kvardagen til dei det gjeld. Ved mobbing og depresjon auka faren for sjølv mord vesentleg. Mobbinga førte også til at nokre utvikla eteforstyrningar og sjølvskading, noko som syntes å vere sær vanskeleg å bli kvitt i etterkant av mobbinga. Mobbing kan altså påverke store delar av kvardagen til mobbeoffera og den psykiske helsa deira. Dette kan føre til at enkelte mobbeoffer vel å gå til psykolog for å få hjelp.

Forord

Å skrive masteroppgåve om eit tema som eg sjølv har valt har vert veldig spennande, lærerikt, engasjerande og utfordrande. Eg har fått mange verdifulle erfaringar som eg vil ta med meg inn i arbeidslivet. Ved gjennomføringa av masteroppgåva er det mange personar som har støtta, hjelpe og inspirert meg, og som difor fortener ein stor takk.

Først og fremst vil eg gi ein særeigen takk til dei fem ungdommane som tok seg tid og deltok som informantar i undersøkinga mi. Eg tykkjer det er trist å vite kor vanskeleg dokke har hatt det i oppveksten. Takk for at dykk delte opplevingar og erfaringar med meg, til tross for at temaet er så sensitivt. Historiane dykk har fortalt er verdifulle. Utan dykk så hadde det ikkje blitt noko masteroppgåve.

Eg vil takke rådgivarane på dei ulike vidaregåande skulane i Oslo, som tok seg tid i ein hektisk kvardag som rådgivar og hjalp meg med å finne relevante informantar. Eg er svært takknemleg for all hjelp.

Eg vil rette ein sær stor takk til rettleiaren min, Åse Egge. Takk for god tilgjengelegheit, raske tilbakemeldingar, konstruktiv og motiverande rettleiing. Takk for at du delte din styrke, kunnskap og glede med meg. Når eg stod fast i oppgåva, var du der med motiverande ord og tryggleik som gav meg trua på meg sjølv og eiga meistring til å fullføre masteroppgåva.

Takk til medstudentar på Institutt for spesialpedagogikk for eit godt fagleg og sosialt fellesskap, med motiverande samtaler, støtte og hyggelege lunsjpausar på Helga Engs hus. Ein stor takk til min kjære nabostudent på lesesalen for mykje glede og god motivasjon når oppgåva var utfordrande. Tusen takk til familie og vener som har vert støttande og oppmuntrande gjennom heile skriveprosessen. Takk for at dykk har hatt forståing for at eg ofte har måtte ha fullt fokus på masteroppgåva.

Ein stor takk til mamma`en min for gjennomlesing og korrektur av masteroppgåva. Eg vil også takke sambuaren min for hans tolmodigheit, glede og all inspirasjon han har gitt meg for å gjennomføre masteroppgåva.

Tusen takk!

Tilde Dvergsdal Halås

Innholdsfortegnelse

1	Innleiing	1
1.1	Bakgrunn for val av tema	1
1.2	Problemstilling og formål	2
1.3	Oppgåva si oppbygging	5
2	Mobbing	6
2.1	Kva er mobbing	6
2.2	Omfang av mobbing	7
2.3	Ulike typar mobbing	8
2.3.1	Direkte mobbing	8
2.3.2	Indirekte mobbing	8
2.3.3	Digital mobbing	8
2.4	Korleis oppstår mobbing	10
2.5	Kva kjenneteiknar dei som mobbar andre	10
2.5.1	Dei passive mobbarane eller medløparane	12
2.5.2	Det tause fleirtalet	13
2.6	Kva kjenneteiknar dei som blir utsett for mobbing	13
2.7	Vekslarane	15
2.8	Kjønnsforskjellar i mobbing	15
2.9	Jamnaldersrelasjonar og vennskap	17
2.10	Mobbing i skulen	19
2.11	Konsekvensar av mobbing	21
2.12	Førebygging av mobbing	28
2.12.1	Manifest mot mobbing	29
3	Metode	30
3.1	Vitenskapsteoretiske perspektiv	30
3.2	Val av metode	32
3.2.1	Utval	32
3.2.2	Intervju	34
3.2.3	Intervjuguide	35
3.3	Bearbeiding av datamaterialet	36
3.3.1	Transkriberinga	36
3.3.2	Analyse og koding av datamaterialet	37

3.4	Validitet	38
3.5	Forskingsetiske omsyn	40
3.6	Sentrale kjelder som pregar masteroppgåva	41
4	Presentasjon og drøfting av empiri.....	43
4.1	Mobbing.....	44
4.1.1	Kjønnsforskjellar i mobbing.....	44
4.1.2	Korleis oppstår mobbing	46
4.1.3	Informantane sine egne opplevingar av mobbinga dei blei utsett for	46
4.1.4	Motivasjon for å kome seg på skulen.....	52
4.2	Dei tilsette i skulen sitt ansvar	54
4.2.1	Lærarar som deltek i mobbinga.....	54
4.2.2	Vanskar med å seie ifrå om mobbing til dei tilsette i skulen	55
4.2.3	Å oppdage og stoppe mobbing	56
4.2.4	Det tause fleirtalet og dei passive mobbarane/medløparane	58
4.2.5	Mobbeoffera sine egne tankar om kva dei tilsette i skulen kan gjere for å førebygge og stoppe mobbing	58
4.3	Konsekvensar av mobbing i skulen	60
4.3.1	Skuletrivsel.....	60
4.3.2	Arbeidsinnsats på skulen	61
4.3.3	Fritida	62
4.3.4	Relasjonar til medelevar og lærarar.....	63
4.3.5	Psykisk helse	67
4.4	Mobbing og psykisk helse	67
4.4.1	Låg sjølvtilitt	67
4.4.2	Frustrasjon, raseri og sinne.....	69
4.4.3	Angst, redsel og depresjon	69
4.4.4	Eteforstyringar	70
4.4.5	Sjølvskading	71
4.4.6	Sjølvmordstankar og sjølvmordsforsøk	71
4.4.7	Psykologtimar.....	72
4.4.8	Påverka som person.....	73
5	Oppsummering	75
5.1	Oppleving av å bli utsett for mobbing	75
5.2	Kjønnsforskjellar i mobbing	76

5.3	Kva blei gjort for å stoppe mobbinga?	76
5.4	Konsekvensar av mobbing.....	77
5.5	Avsluttande kommentarar.....	78
5.6	Styrker og begrensingar ved undersøkinga	79
5.7	Vidare forskning	79
Litteraturliste		81
Vedlegg		84

1 Innleiing

I dette innleiande kapittelet gjev eg ein presentasjon av bakgrunn for val av tema, problemstilling, formålet til undersøkinga og oppgåva si oppbygging.

1.1 Bakgrunn for val av tema

Samfunnsmessig aktualitet og skulen sitt ansvar

Mobbing er eit omgrep som vert mykje brukt både på folkemunne, i media, skular, statistikk, i politikken og liknande og det omhandlar mykje (Arge & Hoem, 2012; Nordahl, Sørli, Manger, & Tveit, 2005). Mobbing er eit alvorleg samfunnsproblem (Sandsleth, 2007).

Dei siste åra har fokus på mobbing i skulen auka, og det er satt i verk fleire program for å førebygge og stoppe det. Mobbing har tatt større plass i media der fleire aviser har hatt egne sider om mobbing og kampanjar, som til dømes i Aftenbladet og Dagbladet. Her er det ofte mobbeofferar som står fram og fortel sine historier om kor forferdeleg det var å ha blitt utsett for mobbing. I 2002 gjekk dåverande statsminister Kjell Magne Bondevik og regjeringa inn for eit manifest mot mobbing, for å skape ein skule som var «mobbefri». Dei endra målsettinga til nulltoleranse mot mobbing (Roland, 2007). Manifestet skal medvirke til at mobbing ikkje oppstår i barnehagar og skular. Sidan det første manifestet mot mobbing kom, har det vore aukande fokus på mobbing. Det følgjer av § 9a-3 i Opplæringslova (1998) for skulen har alle elevar som går i grunnskulen eller vidaregåande skule, rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø. Dette skal fremje trivsel, læring og helse. Dersom dei tilsette i skulen får vite at ein elev blir utsett for mobbing, skal dei undersøkje saka, varsle leiinga på skulen og sjølv gripe inn. Dei tilsette i skulen har difor ei plikt til å gripe inn eller varsle saka vidare dersom dei oppdagar mobbing.

Sidan fokuset på mobbing er aukande i skulane, har mange skular tatt i bruk ulike program for å førebygge og stoppe mobbing som til dømes Zero, respektprogrammet og Olweusprogrammet. Dan Olweus og Erling Roland er forskarar som har stått i spissen på mykje av forskinga som er gjort på mobbing i Noreg. Dan Olweus er ein svensk forskar som har forska mykje på mobbing frå 1970 talet, og har sidan den gong vore aktiv som forskar innanfor dette (Roland, 2007). Funna hans har vore mykje rapportert og inspirert mykje arbeid vidare. Roland har og forska mykje på mobbing sidan 1980 talet, og er framleis aktiv

som forskar (Monks & Coyne, 2011). Desse forskarane har utvikla ulike program og kome med fleire tiltak for å redusere mobbing i skulen. Olweus har til dømes utvikla Olweusprogrammet som har som mål å blant anna auke kunnskapen om mobbeprobler, fjerne ein del myter om mobbing, få lærarar og foreldre til å engasjere seg, innføre nokre enkle reglar mot mobbing, og gi beskyttelse til mobbeofferet (UniHelse, 2012). Roland har vore med å utvikla respektprogrammet som har som mål å redusere problemåtferd hos elevar i skulen, samt å stimulere til positiv åtferd (Roland, Vaaland, & Størksen, 2007). Trass i at fokuset på mobbing har auka og at ein arbeidar meir aktivt for å stoppe mobbing, har det ikkje vore særleg endring i andelen elevar som vert utsett for mobbing. I elevundersøkinga frå året 2012 viser den at andelen elevar som opplever å bli mobba er rundt 6,8 prosent. Den har nesten ikkje vore endra i perioden 2007 til 2012 (Utdanningsdirektoratet, 2013).

Fagleg relevans

Mobbing er eit tema som er svært relevant innanfor spesialpedagogikk, og særleg innan fordjupinga på masterstudiet psykososiale vanskar. Dette er relevant fordi området «vald og utøving av vald i skule og samfunn» er eit av fem områder som fordjupinga psykososiale vanskar har fokus på (ISP, 2013).

Mobbing kan oppstå på dei fleste stadar der menneskje møtast og det kan føregå i skulen. Det er fokus på ulike former for mobbing, som til dømes direkte og indirekte mobbing. På grunn av utviklinga innanfor tekniske løysingar i sosiale media, har det vore ei auke i digital mobbing. Mobbing er eit vanleg fenomen i skulen, og i fylgje elevundersøkinga frå 2012 viser den at omtrent 6,8 prosent av elevane opplever å bli utsett for mobbing fleire gongar i månaden (Utdanningsdirektoratet, 2013). Ulik forskning viser at å bli utsett for mobbing kan føre til alvorlege konsekvensar for mobbeoffera. Desse konsekvensane påverkar skulekvardagen til elevane og livet deira generelt. Ved å bli utsett for mobbing kan ein til dømes utvikle depresjon, negativ sjølvoppfatning, sjølv mordstankar og angst (Vatn, Bjertness, & Lien, 2007). Dette syner kor viktig det er at mobbing blir stoppa.

1.2 Problemstilling og formål

Mobbing kan fokuserast frå ulike sider som til dømes kva som gjerast på systemplan og behandling. Mitt fokus i masteroppgåva er konsekvensar av mobbing i skulen. Eg ønska å gå til rota av opplevingane til mobbeoffera og kva konsekvensar mobbing kan ha for dei.

Menneskje sine egne forteljingar om mobbing er viktig. Det kan bidra til at vi forstår meir om kva symptom mobbinga si eksistens kan påføre (Rørnes, 2007). Ved å intervjuje elevar som tidlegare sjølv har opplevd å bli mobba, får eg fram deira egne erfaringar og forteljingar. Desse forteljingane kan vere eit bakteppe for å forstå kva konsekvensar mobbing kan ha for dei som har opplevd å bli utsett for det. Sidan mobbing framleis finn stad i skulen og at andelen elevar som vert mobba nesten ikkje har vore endra i perioden 2007 – 2012 (Utdanningsdirektoratet, 2013) tykkjer eg det er viktig å finne ut kva slags konsekvensar mobbing kan føre til. Dette tykkjer eg er viktig fordi når så mange barn og ungdommar vert utsett for mobbing kan det oppstå alvorlege konsekvensar for ganske mange menneskje. Kanskje dette kan føre til at dei tilsette i skulen ser kor viktig det er at mobbinga i skulen blir stoppa. Problemstillinga for undersøkinga er følgjande:

Korleis har elevar som har blitt utsett for mobbing i skulen, blitt påverka av dette i deira skuletrivsel, arbeidsinnsats, fritid, relasjonar til lærarar og medelevar og deira psykiske helse?

Det blei og stilt fire forskningsspørsmål som ligg til grunn for å belyse problemstillinga. Desse presenterer eg under, der eg utdjupar kvart enkelt forskningsspørsmål.

Korleis opplevast mobbing for dei som vert utsett for det?

Eg er opptatt av korleis informantane har opplevd mobbinga, og om det er likskapar eller ulikskapar i deira erfaringar kring dette. Kva slags kjensler og situasjonar er informantane mest opptatt av?

Er det store kjønnsforskjellar i korleis mobbinga føregår?

Ein veit at det kan vere forskjell i korleis jenter og gutar både utfører og opplever mobbing. Ein veit at mykje mobbing føregår i det skjulte og er meir diskret, medan mykje mobbing også føregår fysisk og meir synleg (Olweus, 2009; Strauss, 2012). Det vektleggast å få vite meir om dette i prosjektet.

Kva gjorde dei vaksne rundt/ tilsette i skulen for å stoppe mobbinga?

Dei vaksne si rolle i mobbesituasjonar som gjeld barn og ungdom vurderast å vere særskild viktig. Utifrå Opplæringslova (1998) § 9a-3 har dei tilsette i skulen ei plikt til å undersøkje saka og varsle skuleleiinga og sjølv gripe inn. Eg er interessert i å finne ut kva slags vaksenrolle

informantane mine har opplevd, og korleis desse relasjonane har påverka opplevingar og konsekvensar i ettertid av mobbinga.

Kva slags konsekvensar kan mobbing få for dei som blir utsett for det?

Mobbing kan få konsekvensar for barn og ungdom som blir utsett for det (Sandsleth, 2007).

Kva forhold har informantane til moglege konsekvensar av mobbing?

Formålet med denne undersøkinga er å belyse opplevingane til elevar som tidlegare har blitt utsett for mobbing i skulen. Eg ønskjer å få innblikk i korleis informantane beskriv mobbinga, konsekvensar av det og korleis det har påverka ulike arena i kvardagen deira. Eg vil få auka kunnskap om korleis mobbing påverka livet til dei som blir offer for dette, og kva skulen gjer for å førebygge og stoppe mobbinga. Formålet med undersøkinga er å setje fokus på mobbeoffer sine tankar og opplevingar, deira behov i skulen og konsekvensar av mobbing. For å kunne belyse problemstillinga valte eg kvalitativ metode, der eg brukte semistrukturerte intervju med fem elevar i den vidaregåande skulen i alderen 16 til 18 år. Alle informantane er tidlegare mobbeoffer.

Omgrepsavklaring

Mobbing. Mobbing er hovudtemaet i denne undersøkinga. Roland (2007) definerer mobbing som «*Mobbing er fysiske eller sosiale negative handlinger, som utføres gjentatte ganger over tid av en person eller flere sammen, og som rettes mot en som ikke kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen*» (s.25). Mobbing oppstår ofte i skulen blant elevar.

Mobbar. I undersøkinga blir ordet mobbar nemnt mykje. Ein mobbar er ein person som utset andre menneskje for mobbing. Mobbarane er ofte kjenneteikna ved at dei er aggressive, har vanskar med å underordne seg reglar, lita medkjensle for mobbeoffer og dei har meir positive haldningar til vald enn det gjennomsnittseleven har (Olweus, 1992; Olweus & Solberg, 1997).

Mobbeoffer. Ordet mobbeoffer blir også ofte nemnt i undersøkinga. Eit mobbeoffer er personar som blir utsett for mobbing av andre. Mobbeoffer har ofte eit lågare sjølvbilete, meir angst og frykt enn det som er vanleg for gjennomsnittet (Roland, 2007).

1.3 Oppgåva si oppbygging

Denne masteroppgåva er inndelt i fem kapittel. Dette 1. kapitlet har gitt ein kort presentasjon av bakgrunn for oppgåva, samfunnsmessig aktualitet, fagleg relevans, val av problemstilling og formål.

I kapittel 2 vert det gjort greie for teoretiske betraktningar som er relevant for problemstillinga og temaet i oppgåva. Her blir omgrepet mobbing definert nærmare. Eg presenterer omfanget av mobbing, ulike typar mobbing, kva som kjenneteiknar mobbarar og mobbeoffer, kjønnsforskjellar i mobbing, betydninga av vennskap og mobbing i skulen. Eg gjer og greie for konsekvensar av mobbing og kor alvorleg det kan vere for mobbeoffera. Til slutt i kapitlet presenterer eg kort førebygging av mobbing i skulen. Dette går eg ikkje grundig inn på sidan det ikkje er fokuset mitt i oppgåva.

Kapittel 3 omhandlar vitenskapsteoretiske perspektiv, val av metode, utval, gjennomføring av undersøkinga og bearbeiding av datamaterialet. Eg presenterer og masteroppgåva sin validitet og forskningsetiske omsyn som ivaretakast. I kapittel 4 presenterast og drøftast dataresultata opp mot teorien, forskning og egne tankar. Her blir det presentert fleire sitat frå informantane. Resultata frå undersøkinga er delt inn i 4 kategoriar, og desse er mobbing, dei tilsette i skulen sitt ansvar, konsekvensar av mobbing i skulen og mobbing og psykisk helse. Mobbing og psykisk helse er eigentleg konsekvensar av mobbing, men på bakgrunn av mykje relevant datamateriale, var det nødvendig med ein eigen kategori på det. I kapittel 5 gjev eg ei oppsummering av dei viktigaste resultata i undersøkinga, avsluttande kommentarar, styrkar og begrensingar ved undersøkinga og vidare forskning.

2 Mobbing

Mobbing er eit fenomen som har fått mykje merksemd i media, og er i fokus hos skuleeigarar, skuleleiarar, føresette, elevar, foreldre, lærarar og tilsette ved skulen, politikarar og forskarar. Trass i dette fortsetter mobbinga (Alberti-Espenes, 2012). I dette kapittelet gjer eg greie for teorien som ligg til grunn for undersøkinga. Eg gjer då greie for kva mobbing er, omfanget av det og ulike typar mobbing. Deretter legg eg fram ulike tendensar som kjenneteiknar personar som blir utsett for mobbing (mobbeoffera) i skulen og personar som mobbar andre (mobbarane). Mobbing kan utarte seg ulikt i forhold til kjønn så kjønnsforskjellar i mobbing blir presentert. Vidare skriv eg om jamnaldersrelasjonar og vennskap opp mot mobbing. Mobbing oppstår ofte i skulen, og difor gjer eg greie for skulen si rolle når det gjeld mobbing. Dersom mobbing i skulen ikkje vert oppdaga og stoppa kan det få store konsekvensar for både mobbarane og mobbeoffera. Difor presenterer eg ulike konsekvensar mobbing kan få for mobbeoffera og til slutt heilt kort om kor viktig det er at skular arbeidar førebyggjande mot mobbing.

2.1 Kva er mobbing

Mobbing er eit samfunnsproblem, både i skulen og arbeidslivet. Omgrepet «mobbing» kjem frå det engelske ordet «mob» (Sandsleth, 2007). Ordet «mob» handlar om at det er ei gruppe personar som angriper eller trakasserer ein eller fleire andre personar, eller når enkeltpersonar plagar ein annan person (Olweus, 2009). Mobbing er både eit individuelt og eit sosialt problem som oppstår (Pettersen, 1997).

Olweus (1992) definerer mobbing som *«En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsett for negative handlinger fra en eller flere andre personer»* (s.17). Ein annan definisjon er Roland (2007) sin: *«Mobbing er fysiske eller sosiale negative handlinger, som utføres gjentatte ganger over tid av en person eller flere sammen, og som rettes mot en som ikke kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen»* (s.25). Handlinga er negativ dersom ein med hensikt prøva å påføre eller påfører andre menneskje skade eller ubehag, ved til dømes å bruke ord, true, unngå å snakke med personen eller vende ryggen til, via fysisk kontakt som å slå, sparke, dytte eller liknande (Høiby, 2002; Olweus, 2009). For at situasjonen skal vere mobbing må det ha føregått gjentatte gonger over ei viss tid og det må vere ein ubalanse i makt og styrkeforhaldet. Dei som blir utsett for mobbing er ofte

hjelpelause og har vanskar med å forsvare seg overfor den eller dei som mobbar (Olweus, 2009). I definisjonen til Roland blir denne ubalansen i maktforholdet nemnt, og dette er eit avgjerande element som skil mobbing frå å vere ei konflikt (Nergaard, 2011; Roland, 2007). Det er ikkje mobbing dersom to personar som er psykisk eller fysisk omtrent like sterke er i ein konflikt, ein krangel eller slåstkamp. For at det skal vere mobbing må det vere ei viss ubalanse i styrkeforholdet mellom dei. Då er det ofte mobbeofferet som har vanskar med å forsvare seg (Olweus, 1992). I definisjonane til mobbing ekskluderer både Olweus og Roland dei som ofte blir angripne av andre over tid, men som beherskar å forsvare seg (Kvelling, 2005). Nokre ekspertar meina at mobbing er eit sosialt problem fordi det ikkje oppstår i eit vakuum, men heller er ein oppførsel som er påverka av mobbaren sin familie, vener, skulemiljø og samfunnet (Strauss, 2012). Mobbing er ikkje ei konflikt, men eit overgrep (Olweus, 2009). For elevar som blir utsett for mobbing blir livskvaliteten både på skulen og i fritida dårlegare, samstundes som deira psykiske helse vert truga. Mobbing er altså et omfattande velferdsproblem (Roland, 2012).

2.2 Omfang av mobbing

Kvar morgon vaknar omtrent 60 000 barn og unge i Noreg til angsten for å bli mobba. Mobbing kan føregå overalt. I Noreg blir omtrent 5 til 10 prosent av elevar i grunnskulen mobba kvar veke eller oftare (Roland, 2007). Det blir årleg gjennomført ei undersøking i Noreg blant elevar i skulen, som heiter elevundersøkinga. Det er ei spørjeundersøking frå utdanningsdirektoratet der elevane får seie si meining om skulen. Resultata av denne elevundersøkinga frå året 2012 viser at andelen elevar som opplev å bli mobba fleire gongar i månaden er rundt 6,8 prosent. Denne andelen har nesten ikkje vert endra i perioden 2007-2012. I 2008 og 2011 var det 7,5 prosent som opplevde å bli utsett for mobbing. Det viser at andelen elevar som blir mobba og mobbar andre ikkje er endra i betydeleg grad. Resultata frå undersøkinga viser og at det er fleire gutar enn jenter som svarer at dei blir mobba, samstundes som det er fleire gutar enn jenter som seier at dei sjølv mobbar andre. Elevar som blir mobba opplever mest å bli utsett for mobbing frå medelevar i klassen, og deretter frå andre elevar på skulen. Resultata frå undersøkinga viser og at mobbinga reduserast med aukande alder (Utdanningsdirektoratet, 2013). At mobbinga er mest utbredt dei første skuleåra og deretter minkar med aukande alder er tilfelle for begge kjønn (Vatn et al., 2007). På oppdrag frå utdanningsforbundet har Norsk institutt for studiar av innovasjon, forskning og

utdanning (Nifu Step) undersøkt mobbing i norske skular. I rapporten deira kjem det fram at elevar som går på grunnskular med første til tiande klassetrinn er mest utsett for mobbing. Elevar som mobbar andre er betydeleg lågare på barneskular enn på skular med første til tiande klasse. I undersøkinga kom det og fram at skular med lærarar som ikkje har godkjent utdanning, har eit større omfang av mobbing enn skular utan slike lærarar (Nilssen, 2011). Utifrå undersøkingar frå ein landsomfattande aksjon mot mobbing kom det fram at ved måten elevane blir mobba på, er det ein sterk tendens til at det blir mindre fysisk mobbing på ungdomstrinnet samanlikna med lågare klassetrinn. Det er dei yngste og svakaste elevane som er mest utsett. Samstundes er det viktig å understreke at mobbing mellom eldre elevar kan ha meir alvorlege konsekvensar fordi dei har ofte meir fysisk styrke (Olweus, 1992). Enkelte kan oppleve å bli utsett for mobbing gjennom alle barne- og ungdomsåra og vidare opp i vaksen alder (Vatn et al., 2007).

2.3 Ulike typar mobbing

2.3.1 Direkte mobbing

Direkte mobbing er relativt opne angrep på mobbeofferet både verbalt og fysisk. Dette kan til dømes skje i form av vald, spark, spydighet, truslar og slag (Olweus, 2009; Strauss, 2012). Denne forma for mobbing er ofte den mest synlege metoden å mobbe andre, og er difor den metoden som er enklast å oppdage.

2.3.2 Indirekte mobbing

Indirekte mobbing oppstår til dømes ofte i form av utestenging av vennane, baksnacking, manipulering, spreiiing av negative rykte og liknande (Olweus, 2009; Strauss, 2012). Indirekte mobbing kan vere vanskeleg å oppdage fordi det skjer ofte i det skjulte (Arge & Hoem, 2012). Den indirekte mobbinga gir like stor skade som direkte mobbing (Høiby, 2002).

2.3.3 Digital mobbing

Digital mobbing utøvast på digitale arena eller blir spreidd gjennom digitale media. Dette er ei nyare og aukande form for mobbing. Når mobbing skjer via digitale media er det nokre aspekt som er annleis enn ved andre mobbformer (Samnøen, 2012). Ved digital mobbing må

ein skilje mellom enkelthendingar og negativ åtferd som skjer over ei viss tid. Barn og unge kan oppleve enkelthendingar som er ubehagelige på internett som ikkje nødvendigvis er mobbing. Samstundes kan internett og mobiltelefon føre til at enkelthendingar utviklar seg til å bli mobbing. Dette kan skje fordi sosiale media kan få mange tilskodarar og deretter langvarig effekt av dei negative handlingane (Samnøen, 2012). Digital mobbing kan skje via internett og mobiltelefon. Mobiltelefonbruken har auka kraftig dei siste åra. Det er eit nyttig reiskap, men kan og bli brukt til mobbing (Roland & Auestad, 2005). Digital mobbing er ein trugane form for mobbing på grunn av mange tilskodarar og vanskar med å slette innhaldet ein ikkje ynskjer at andre skal sjå. I tillegg til dette er det enklare for mobbaren å kontakte og nå mobbeofferet uavhengig av tid og stad, fordi ein kan sende meldingar til dei, leggje ut bilete på sosiale media og liknande. Ein kan gjere det med eige namn eller ved falsk identitet (Samnøen, 2012). Når ein er offer for nettmobbing skjer det både på skulen, men også når ein er heime. Dette kan føre til at den tryggleiken ein kjenner i eigen heim plutselig blir knust og det blir ein farleg stad å vere (Dubin, 2010). Ved digital mobbing er mobbarane beskytta mot fysiske motangrep (Samnøen, 2012). I Noregs offentlege utredningar framkommer det at den digitale mobbinga kan vere enklare å skjule enn direkte og indirekte mobbing, og at mange barn tenker at dersom lærarar og foreldre ikkje oppdaga den digitale mobbinga, så vil det ikkje få konsekvensar (Fornyings-, administrasjons-, & kirkedepartementet, 2009).

Digital mobbing kan opptre i tre ulike former. Desse er direkte angrep, indirekte angrep og identitetstjuveri. Ved direkte angrep går mobbaren direkte laus på personen som dei vil mobbe. Døme på dette er at det blir oppretta hatforum mot enkeltpersonar eller grupper. Indirekte angrep handlar om at mobbaren får med seg andre personar i mobbinga, der desse enten observerer og ikkje fortel om det som skjer eller at dei meir eller mindre bevisst deltar i mobbinga. Døme på denne mobbinga kan vere stygge kommentarar på sosiale media som blir lest av mange, bilde og videoklipp som er sårande for dei som er avbilda, og avstemmingskonkurranser der ein stemmer på dei mest populære og liknande (Samnøen, 2012). Ved identitetstjuveri utgjer mobbaren seg for å vere den personen som blir mobba. Døme på dette er at mobbaren kan opprette heimesider, bloggar, profiler på sosiale media der ein brukar offeret sitt namn og publiserer ting som settjer offeret i dårleg lys (Samnøen, 2012). Digital mobbing kan kjennast ekstra vondt for dei som blir utsett for det fordi det kan spreie seg så raskt og er vanskeleg å fjerne (Osman, 2011).

2.4 Korleis oppstår mobbing

Mobbing oppstår ofte fordi ein eller fleire personar har behov for å få utløp for sin aggressivitet. Desse personane vel deretter ut ein person som er enkel å få overtaket på og der mobbinga enkelt kan lykkast (Larsson, 2001). Dei to sterke drivkraftene bak mobbing er makt over mobbeofferet og tilhørighet i gruppa. Nedbryting av hemningar mot å skade andre er i sterk verksemd (Roland, 2007).

Mobbing oppstår også ofte ved ein provokasjon. Det handlar om at ein gjer noko mot eit anna menneske der hensikta er å framkalle ein reaksjon, som ein deretter kan bruke og utnytte. Det skjer til dømes ved at ein anklagar ein annan for å ha gjort noko tidlegare eller å snakke negativt om utsjånaden, klede eller meiningane til personen. Teknikken ved provokasjonen er då å skaffe seg eit grunnlag for beskylding (Roland, 2007). Den som utfører provokasjonen vil deretter gjere reaksjonen til mobbeofferet om til noko negativt. Dersom mobbeofferet til dømes svarar den eller dei som mobbar, er ein enten dum, frekk eller at det personen seier er løgn. Dersom mobbeofferet ikkje svarar og er passiv, kan det då oppstå ein ny anklage om at ein ikkje svarer. Mobbarane trugar ofte med at dei kjem tilbake, og denne avslutninga gjer at mobbarane kjenner ei forplikting overfor kvarandre til å faktisk komme tilbake. Neste gang desse personane møtast, kan provokatøren ta fram igjen det som skjedde sist, og mobbeofferet er på den måten fanga (Roland, 2007).

2.5 Kva kjenneteiknar dei som mobbar andre

For å kunne forstå mobbing er det viktig og nødvendig å vite noko om kva som kjenneteiknar dei som mobbar andre og dei som blir utsett for mobbinga (Olweus, 2009). Olweus (1992) viser til at det er ein vanleg oppfatning blant fagfolk, psykologar og lærarar at personar med ein aggressiv og tøff veremåte eigentlig er usikre «under overflata». Olweus (1992) har gjort ulike undersøkingar i forhold til mobbarane si eventuelle underliggande usikkerheit, men det er ikkje noko i resultata hans som støtter denne oppfatninga. Resultata hans viser det motsette, at mobbarane blir kjenneteikna ved særskilde usikkerheit og angst, eller at dei er omtrent som gjennomsnittet. Olweus (1992) understrekar at denne konklusjonen gjeld for mobbarane sett på som ei gruppe, og at det kan hende det fins mobbarar som er både aggressive og engstelige.

Mobbarane er ofte kjenneteikna ved at dei er aggressive overfor andre, som til dømes overfor jamnaldrande, vaksne, foreldre og lærarar (Olweus, 1992, 2009). I forhold til personlegdomstrekket aggressivitet skil mobbarane seg sterkt frå andre (Roland, 2007; Roland & Vaaland, 1996). Aggresjon betyr at personen enten kjenner seg truga, er redd eller opplever seg sjølv som makteslaus. Det kan og vere ein reaksjon når vi opplever noko vondt som til dømes avvising, sorg eller kjenner seg hjelpelaus (Isdal, 2003b). I utgangspunktet er aggresjon ein naturleg forsvarsreaksjon, fordi det er ein reaksjon som alle individ kan få når dei føler seg truga (Isdal, 2003b). Aggressivitet er den viktigaste grunnen for å mobbe andre (Roland, 2007). Mobbarane har og meir positive haldningar til vald enn det gjennomsnittselevar har (Olweus, 1992, 2009). Mobbarane er ofte hissige med låg toleranse for hindringar og utsettingar, har ofte vanskar med å underordne seg reglar, og er flinke til å snakke seg ut av vanskelege situasjonar (Olweus & Solberg, 1997). Det verkar som at dei har lita medkjensle for mobbeoffera (Olweus, 1992, 2009).

Mobbarane er ofte omtrent på, eller litt under gjennomsnittet i forhold til popularitet og denne minkar med stigande alder (Olweus, 2009; Roland, 2007). Det kan og vere stor variasjon i populariteten til mobbarane. Nokon kan vere populære, upopulære eller middels populære. Mobbarane har ofte to til tre venner rundt seg som gir dei støtte og som ofte deltek i mobbinga (Olweus & Solberg, 1997). Mobbarane har ofte eit sterkt behov for å dominere andre på ein negativ måte (Olweus, 1992). I fylgje Strauss (2012) seier nokre elevar at ein mobbar andre fordi å ha litt makt over andre klassekameratar fører til at dei føler seg bra og betre enn andre som vil imponere vennane deira. Elevar som viser høgt aggresjonsnivå og antisosiale tilbøyelegheiter kan vere populære. Sosialt populære, aggressive personar søker difor ofte vener som er lik seg sjølv. På denne måten dannar dei ein gjeng av mobbarar. Dei handlar utifrå negative kjensler og grunna deira sosiale popularitet er det vanskelegare å gripe inn overfor dei utifrå den posisjonen dei har (Kvelling, 2005).

Ein norsk, landsdekkande undersøking i ungdomsskulen viste at mobbarane hadde eit høgre skår på depressive symptom enn andre elevar. Depresjon er ofte kjenneteikna ved håpløys, tristheit og mangel på energi og pågangsmot. Det var ingen markert forskjell mellom mobbeoffera og mobbarane, men statistisk var den veldig sikker. Denne studien viste og at mobbarane hadde eit høgre skår enn dei andre elevane på alvorlege sjølv-mordstankar. Det var ingen stor forskjell, men den var signifikant (Roland, 2007). Mobbarane har også ofte eit gjennomsnittleg skår på angst og frykt. Dei er ikkje særleg motstandsdyktige mot det, men

heller ikkje spesielt bekymringsfulle (Roland, 2007). Ulike studiar som er blitt gjort, blant anna av Olweus, viser i funna at mobbarane ofte har eit sjølvbilete som er likt gjennomsnittet, men kan og vere litt under. Andre funn viser at mobbarane har ein større distanse enn andre mellom sjølvbilete og det ein gjerne ønskjer å vere (Roland, 2007). Sjølvkjensla deira er difor omtrent gjennomsnittleg (Olweus, 1992, 2009).

Wolke, Woods, Bloomfield og Karstadt (2002, ref. i Kiriakidis, 2011) rapporterte at mobbarane presenterte vesentleg auka samla åtferdsproblem, hyperaktivitet og problem med jamnaldrande. Angåande deira familiære eigenskapar, har det blitt funne at mobbarar som kjem frå familiar som er prega av dysfunksjonelle mekanismar, mangel på positiv kommunikasjon og fedre som sjølv mobba andre når dei gjekk på skulen (Kiriakidis, 2011). Gutar som mobbar, har ofte svakare resultat på skulen enn gjennomsnittet for gutar. Dette er ein tendens som stiger med aukande alder. Det vil ikkje seie at mobbarane har mindre intelligens enn andre, men at dei kanskje er meir negative til skularbeid og lekser. I forhold til jenter er mobbarane like flinke på skulen som andre jenter, og ofte litt over gjennomsnittet (Roland, 2007).

2.5.1 Dei passive mobbarane eller medløparane

Det finns også elevar som nokre gonger deltar i mobbing, men som ikkje tar initiativet til det. Dette er dei passive mobbarane eller medløparane (Olweus, 1992). Passive mobbarar kan ofte vere både usikre og bekymra elevar. I gruppa av passive mobbarar kan nokre mekanismar vere verksame i gruppemobbing, og døme på det er sosial smitte ved at nokon kan bli påverka til å delta i mobbinga dersom dei ser opp til leiaren, har svekking av normale hemningar mot aggressive tendensar, redusert kjensle av individuelt ansvar på grunn av at fleire deltar og gradvis forandrar oppfatninga av mobbeofferet (Olweus, 2009; Olweus & Solberg, 1997). Dersom ein snakkar med kvar enkelt medløpar seier dei ofte at dei tykkjer synd i mobbeofferert, men at dei ikkje tør å seie ifrå til den som mobbar fordi dei er redd for at mobbaren skal byrje å mobbe dei i staden for (Høiby, 2002). Barn og unge er stadig i ein modningsprosess der dei heile tida vil prøve å finne sin eigen identitet. Dette skjer ofte ved at ein identifiserer seg med jamnaldrande og vener. I denne prosessen er dei utsett for å bli påverka av andre fordi dei gjerne vil vere lik som venene sine for å føle at dei høyrer til (Storfjord & Storfjord, 1997). Det er då enklare å delta i mobbing for å vere lik dei andre og høyre til i fellesskapet.

2.5.2 Det tause fleirtalet

Det tause fleirtalet er ofte barn og unge som ikkje deltar aktivt i mobbinga, men i staden er vitne og tilskodarar til det som skjer. Når dei dagleg ser korleis mobbeoffera blir mobba, tør dei ikkje å seie ifrå til vaksne eller å hjelpe mobbeoffera fordi dei kan vere redd for å sjølv bli mobba. Dei tykkjer ofte synd i mobbeofferet, men tør likevel ikkje å hjelpe (Høiby, 2002).

2.6 Kva kjenneteiknar dei som blir utsett for mobbing

Mange menneskje trur at personar som har eit avvikande utsjånad er grunnen til at nokre blir utsett for mobbing. Til dømes er det mange som trur at personar blir mobba fordi dei har briller, er for tjukk eller tynn, har frekner eller stor nase. På 1970- talet undersøkte Olweus dette blant gutar, og kom fram til at dette ikkje hadde noko å seie for kven som blei mobba. I ettertid er resultata Olweus kom fram til blitt bekrefta, og det ser ikkje ut som at utsjånad spelar noko særleg rolle (Roland, 2007). Trass i dette er det mange av mobbarane som rettar fokus mot eit avvik og brukar det mot mobbeofferet som ein del av spelet (Roland, 2007). Undersøkingar av Olweus viser at det ikkje er noko overhyppighet av fysiske kjenneteikn, bortsett frå blant gutane, fordi der er mobbeofferet ofte fysisk svakare enn dei jamnaldrande (Høiby, 2002). Sjølv om ytre avvik ikkje spelar inn på kvifor folk blir utsett for mobbing kan mobbinga i nokre tilfelle rettast mot personar som skil seg ut på ytre kjenneteikn som til dømes hudfarge, kulturell eller religiøs bakgrunn (Björgero & Carlsson, 1999).

Forsking viser eit ganske eintydig bilde av korleis dei typiske mobbeoffera er. Ein kan skilje mellom to typar mobbeoffer, det passive eller underdanige mobbeoffer og den (mindre vanlege) provoserande typen (Olweus, 2009). Dei passive/underdanige mobbeoffra er ofte meir usikre, forsiktige, følsomme og bekymra enn gjennomsnittet. Dei reagerar ofte med å trekke seg tilbake eller byrjar å grine dersom dei blir mobba. Dei kan kjenne seg mislykka, skamfulle og lite attraktive (Olweus, 1992, 2009). Haldningane og åtferda til dei passive mobbeoffera gir eit signal til andre rundt at dei er usikre som ikkje tør å ta igjen. Langvarig mobbing kan også auke angsten deira og gjere dei usikre. Dei provoserande mobbeoffera er ofte urolege, ukonsentrerte og det oppstår raskt irritasjon rundt dei. Temperamentet deira fører til at dei enkelt kan kome i konflikt med andre (Olweus, 1992, 2009). Dei provoserande mobbeoffera er ofte elevar som har vanskar med depresjon og dårleg sjølvbilete. I tillegg til

dette har dei ofte ein del trekk som er felles med dei som mobbar andre. Mange av dei provoserande mobbeoffera er ofte hyperaktive, og mange av dei har hatt eller har lese- og skrivevanskar (Olweus, 2009).

Det har blitt gjort ulike undersøkingar i Noreg og i utlandet, og desse viser at dei som blir utsett for mobbing har eit betydeleg lågare sjølvbilete enn det som er vanleg for gjennomsnittet (Roland, 2007; Roland & Vaaland, 1996). Dette kan ha samanheng med at dersom ein person blir mobba, vil den direkte eller indirekte meldinga vere at ein er lite verd. Etterkvart vil desse elevane ofte føle og tru at dette er riktig og dei får det same synet på seg sjølv som dei stadig får høyre frå mobbarane (Høiby, 2002; Roland, 2007). Dette kan dra mobbeofferet si sjølvkjensle så langt ned at det kan føre til at mobbarane får rett fordi mobbeoffera etterkvart framstår som usikre, engstelege og mislykka (Høiby, 2002). Ein person som har eit lågt sjølvbilete er ein risikofaktor for å bli mobbeoffer, samt ein risikofaktor ved at det låge sjølvbilete kan vedvare eller forsterkast i etterkant av mobbesituasjonar. Dette skjer fordi dei som mobbar andre merkar det låge sjølvbilete og utnyttar seg av det (Roland, 2007).

Mobbeoffera har ofte meir angst og frykt enn andre barn og unge. Dersom ein blir mobba over lengre tid er det ofte naturleg at ein utviklar ei frykt for dei som mobbar (Roland, 2007). Denne frykta kan igjen utvikle seg til angst, som gjer at mobbeoffera ofte blir usikre i sosiale samanhengar. Dei har enklare for å bli hjelpelaust sinte og byrje å grine. Dette utgjer igjen ein risiko for å bli mobba. Mobbeoffera opplever i gjennomsnittet meir depresjonar enn andre elevar. Depresjon er ei psykisk lidning som er prega av tristheit, mangel på energi og pågangsmot og at alt kjennast håplaut (Roland, 2007). Å vere mobbeoffer over tid kan utvikle ulike former for depresjonar. Det er meir usikkert om depresjon aukar risikoen for å bli mobba, slik angst og frykt gjer. Om ein har depresjonar kan sjølvmondsfaren auke vesentleg. Nokre klarer ikkje å halde ut å bli mobba lenger, og vel difor å forsøke å ta sitt eige liv. Nokre klarar å gjennomføre dette og tar dermed sitt eige liv (Roland, 2007).

Mobbeoffer, både jenter og gutar, skårar litt under gjennomsnittet på prestasjonar i teoretiske skulefag. Sterk samanheng mellom intelligens og skuleprestasjonar beskyttar mot mobbing, fordi mobbarane vil nok vere forsiktige med å mobbe andre som kan forsvare seg verbalt, noko skuleflinke elevar ofte kan (Roland, 2007). Mobbeoffera er ofte i gjennomsnitt fysisk svakare enn dei andre jamnaldrande, og det er hos gutane denne ubalansen i styrkeforholdet oppstår. Mobbeoffera er i fylgje ulike undersøkingar mindre populære enn gjennomsnittet.

Dette kan vere på grunn av at som mobbeoffer er ein mindre attraktiv, gjerne fordi dei andre er redd for å sjølv bli mobba dersom dei er vener. Dersom ein er lite populær aukar risikoen for å bli mobba fordi det er lite beskyttelse (Roland, 2007).

Sjølv om det er tendensar at mobbeoffer er slik som forklart over, er det viktig å påpeike at ikkje alle mobbeoffer er slik. Det kan vere store forskjellar mellom ulike mobbeoffer, til dømes kan ein elev som er flink på skulen, populær og robust bli mobbeoffer fordi ein trugar eit hierarki (Roland, 2007). Alle mobbeoffer er altså ikkje like, men kan gjerne ha nokre like tendensar. Å vere mobbeoffer kan føre til at barna blir flau over det eller redd for at det skal bli enda verre dersom dei fortel det til nokon. På grunn av dette er det mange som vel å ikkje fortelje om det. Det er fleire barn som fortel det til foreldra sine enn til lærarane på skulen, men når dei fortel det heime ber dei ofte foreldra om å la vere å ta det opp med lærarane (Høiby, 2002). Sidan mange mobbeoffer vel å halde mobbinga skjult for lærarane, andre vaksne og foreldra sine kan det føre til at dei blir værande i mobbeoffer rolla mykje lenger.

2.7 Vekslarane

Omgrepet vekslarane er eit uttrykk Olweus brukar om elevar som både er ein som mobbar andre men og samstundes eit mobbeoffer. Det er kun eit fåtal av dei som er involvert i mobbing som er vekslarar. Kjenneteikn på vekslarar er at dei er ein stad mellom dei typiske mobbeoffer og mobbarane på både psykiske problem og aggressivitet (Roland, 2007).

2.8 Kjønnsforskjellar i mobbing

Mobbing kan utarte seg forskjellig frå dei ulike kjønna, men dette er hovudtendensar. Det er ein tendens til at jenter er mindre utsett for mobbing enn det gutar er (Olweus, 1992; Roland, 2002). Jenter er generelt meir opptatt av sjølv tilhørigheten til andre enn det gutar er, medan gutar er meir opptatt av aktiviteten og av makt hierarkiet enn det jenter er (Roland, 2007).

Undersøkingar gjort av Olweus (1992) viser at gutar står for ein stor del av mobbinga som jenter blir utsett for. Desse undersøkingane viser tendensar til at jenter er meir utsett for indirekte mobbing, enn for direkte mobbing. Det at jenter opplever mest indirekte mobbing kan henge saman med at jenter i større grad enn gutar opnar seg for kvarandre i eit mellommenneskelig forhold slik at personlege opplysningar dermed kan brukast til å manipulere eit vennskap (Vatn et al., 2007). Det viser og at omtrent like mange gutar som

jenter blir utsett for direkte mobbing (Olweus, 1992). Samstundes er gutar meir utsett for direkte mobbing. Mobbing som utartar seg fysisk er mest vanleg hos gutar, medan jenter er mest utsett for meir utspekulerte og indirekte måtar å mobbe på som til dømes å manipulere venskapsrelasjonar og setje ut rykte. Trass i dette er trakassering med ikkje-fysiske middel som til dømes ord og gestar den mest vanlege metoden for mobbing også blant gutar (Olweus, 1992). Gutar blir oftast utsett for mobbing som utartar seg fysisk, medan jenter blir oftast mobba ved at dei blir utestengd frå fellesskapet og får ofte på seg eit negativt rykte (Strauss, 2012). At jenter blir oftare mobba ved å bli utestengd frå fellesskapet kan truleg forklarast ved at jenter blir stimulert av intimitet i gruppa, medan gutane heller stimulerast av makta ved det å skape avmakt (Roland, 2007).

Olweus viser til ein overrepresentasjon av gutar som er både mobbeoffer og mobbar (Sandsleth, 2007). Når det er fokus på fysisk styrke ved mobbing, er det ein stor kjønnsforskjell. Blant gutar er det meir fokus på fysisk styrke og gutane som mobbar er i gjennomsnittet litt fysisk sterkare enn dei andre jamnaldrande, både hos jenter og gutar (Roland, 2007). Når jentene er fysisk svakare enn gutane som mobbar andre, kan det vere ein grunn til at gutar ofte mobbar jenter. Ei vanleg sterk jente vil ofte vere utilstrekkelig i ein mobbesituasjon sidan gutane i gjennomsnitt er sterkare enn jenter på sin eigen alder (Roland, 2007). Fysisk styrke er truleg ikkje relevant i forhold til jenter som mobbar, så det er hos gutane det er ei ubalanse i fysisk styrkeforhold mellom mobbarane og mobbeoffera (Roland, 2007). Å vere fysisk sterk betyr mykje for populariteten til ein gut, og dersom ein gut er populær minkar faren for å bli utsett for mobbing. Om ein er fysisk sterk, har ein gode moglegheiter til å forsvare seg dersom ein skulle bli angripe, så det er ein beskyttande faktor mot mobbing (Olweus, 1992).

I forhold til kjønnsforskjellar i mobbing ved digital mobbing fann Hinduja og Patchin (2009) ut at jenter i noko større grad enn gutar var utsett for digital mobbing over internett. På grunn av dette stilte dei spørsmål om kvifor jenter ser ut til å både ha opplevd og deltatt i digital mobbing oftare enn gutar og oftare enn direkte og indirekte mobbing. Det kan sjå ut som at årsakane til dette er fordi mobbinga over internett er tekstbasert og sidan jenter har ein tendens til å vere meir verbale i mobbinga medan gutane generelt er meir fysiske. Jenter deltar i ei anna form for digital mobbing som er meir psykologisk og kjenslemessig. Gutar brukar digital mobbing sannsynleg mest ved å true ein annan gut fysisk over internett, medan jenter

mest sannsynleg har fokus på å spreie negative rykte om andre jenter (Hinduja & Patchin, 2009).

2.9 Jamnaldersrelasjonar og vennskap

For barn og ungdom er det viktig å vere «ein av dei». Betydinga av jamnaldersrelasjonar kjem tydeleg fram når elevar vurderer si eiga sosiale kompetanse på skulen (Nordahl et al., 2005). Menneskje har eit svært grunnleggjande behov for å stå i nær kontakt med andre menneskje, og den verste av alle kjensler er å bli utestengt frå menneskeleg fellesskap (Larsson, 2001). Når barn deltar i samspel med andre barn får dei unike muligheiter til å praktisere sosiale ferdigheter og utvikle kompetanse til å delta i samspel (Lamer, 1997). Ein kan hevde at gode jamnaldersrelasjonar og vennerelasjonar er utviklingsmessig viktig for god tilpassing seinare i livet. I fylgje Lamer (1997) er det fleire forskarar som antar at barn-til-barn-relasjonar er viktig for tileigning av viktige sosiale ferdigheter som til dømes å kunne ta, utvikle og oppretthalde kontakt med andre, å kunne hjelpe, dele, løyse konflikhtar, å forstå andre sine meiningar og perspektiv, og å tørre å stå imot gruppepress. Dersom barn utviklar slike ferdigheter får dei ei sosial kompetanse som gjer det mogleg å møte ulike utfordringar i samspel med andre, samstundes som dei framleis har eit positivt sjølvbilete (Lamer, 1997). Barn si evne til å meistre det sosiale samspelet har stor betyding for barn si identitetsutvikling. Ikkje alle barn klarar å etablere relasjonar med jamnaldrande og gode vennskap, og nokon kan då kjenne seg einsame og isolert frå jamnaldersgruppa. Problem i sosial åtferd kan påverke barn si sjølvoppfatning og sjølvbilete, og deira motivasjon. Det kan også svekke deira skulefaglege meistring og kan då medføre at dei går glipp av mange positive erfaringar og læringsopplevingar (Lamer, 1997).

Sosial kompetanse er viktig for i kva grad barn klarar å etablere jamnaldersrelasjon, og med kven dei etablerer relasjonar til (Nordahl et al., 2005). I forhold til førebyggjande tiltak mot mobbing retta mot enkeltelevar er arbeid med å betre og styrke den sosiale kompetansen og ferdigheter eit av dei tiltaka som har størst verknad (Sandsleth, 2007). Studiar gjort av både Olweus og Roland om mobbing i skulen viser at barn og ungdom som er litt fysisk svake eller har eit lågt sjølvbilete og dårlege sosiale ferdigheter, er meir utsett for å bli mobbeofre (Sandsleth, 2007). For barn og unge er det viktig å ha ein sosial kompetanse som gir dei moglegheit til å etablere venskap, og som kan bidra til at dei som elevar opptretr som sosialt

attraktiv for andre elevar (Nordahl et al., 2005). Dette syner viktigheten i å utvikle venskapsrelasjonar med jamnaldrande.

«Vennskap er et viktig våpen i kampen mot mobbing. En god venn mobber ikke, en god venn vil heller ikke akseptere at vennen mobbes. Derfor er det viktig å bygge vennskap» (Vågeng, 2012, s. 3). Ein kan forklare venskap som eit gjensidig emosjonelt band mellom to individ, som varer over tid (Hasanbegovic, 2012). Mobbing føregår ofte i ei gruppe med barn og unge og er eit sosialt fenomen. Dette fører til at ein trur at venskap kan vere ein betydeleg moderator for mobbing og diskriminering, eller det kan vere ein beskyttar for mobbing (Kiriakidis, 2011). Forsking gjort av Kochenderfer-Ladd og Ladd (2001) og Buhs og Ladd (2001) referert i Nergaard (2011) viser at å ha venskapsrelasjonar fører til at barn og ungdom blir mindre utsett for mobbing, samstundes som det kan redusere dei langsiktige skadeverknadane mobbing kan påføre den sosiale, emosjonelle og intellektuelle utviklinga til barnet. Det er og gjort ein annan studie på vennskap og mobbing (Boulton, Trueman, Chau, Whitehand & Amatya (1999), ref. i Kiriakidis, 2011). Dette studiet blei utført på ei gruppe på 170 barn i alderen 11.3 år over ein periode på seks månadar. Dei kom fram til ulike funn i forhold til venskap og mobbing. Under første prøve fann dei ut at barn som ikkje hadde ein bestevenn var betydeleg meir identifisert av klassekameratane som offer enn barn som hadde ein bestevenn. I tillegg fann dei ut at dei barna som hadde ein bestevenn under prøve 1 og 2 hadde ei minking i det å vere offer, medan dei deltakarane som mangla ein bestevenn begge gongane, viste ei auke i offerrolla (Kiriakidis, 2011). I ein annan studie (Bolmer, Milich, Harris & Maras, ref. i Kiriakidis, 2011) blei ei gruppe på 99 barn undersøkt, der 49 var jenter og 50 var gutar i alderen mellom 10 til 13 år. I dette studiet kom dei fram til at barn som hadde ein bestevenn som gjengjeldte venskapet, var mindre utsett for å bli mobba av jamnaldrande. Dette viser at å ha ein bestevenn med eit vennskap av god kvalitet fungerer som ein beskyttande faktor for mobbing, og samstundes at det gjor desse barna mindre sannsynlege for å sjølv mobbe andre barn. Dei merka seg at vennskap er ein viktig og vesentleg del av eit barn si utvikling, fordi det gir ein mal for sunne forhold til jamnaldrande (Kiriakidis, 2011). I fylgje Dubin (2010) viser ulike studiar at barn som blir mobba, ofte har få venner. Roland (2007) belyser at mobeoffer ofte er einsame, og at dersom ein har eit stort omfang av gode relasjonar så aukar sjansen for at moglege mobbeoffer har vennar, og det beskyttar mot mobbing. Samstundes aukar sjansen for at moglege mobbarar og mobbeoffer deltar i det same positive nettverket, noko som truleg reduserer moglegskapen for mobbing

(Roland, 2007). Barn som har vener har mindre risiko for å bli mobba, enn barn som ikkje har vener (Sandsmark, 2012).

2.10 Mobbing i skulen

Etter familien er skulen den mest sentrale staden og har mest betydning i barn og ungdommar sitt liv (Sandsleth & Foldvik, 2000). Dei fleste episodar av mobbing oppstår ofte på offentlege stadar som til dømes i friminutta, leikeplassen, i klasserommet og korridorane på skulen (Kiriakidis, 2011). Friminutta er den staden på skulen der elevar oftast blir utsett for mobbing og vold (Andreassen & Thilesen, 2003). I arbeidet mot mobbing er skulen ein viktig arena (Sandsleth, 2007). Å arbeide med mobbeproblematikken i skulen krev både kompetanse, tid, ressursar og samarbeid (Storfjord & Storfjord, 1997). I forbindelse med mobbing i skulen er det mest vanleg at det er ein person som er offer for mobbinga, og ikkje grupper (Olweus, 1992). I skulen føregår mobbinga oftast mellom elevar på skulen. Trass i dette er det viktig å merke seg at mobbing også kan førekomme frå læraren si side. Enkelte elevar kan oppleve mobbinga frå lærarane som eit stort problem, fordi det handlar om maktforhold og utnytting av posisjon (Damsgaard, 2003). Lærarane er ein viktig signifikant andre for elevane, og noko av det viktigaste elevane lærer på skulen er det dei lærer om seg sjølv. Lærarane og foreldre påverkar sjølvoppfatninga til elevane, og det er svært vanskeleg for elevane å verne sjølvoppfatninga si mot lærarane, fordi lærarane si vurdering av eleven har autoritativ status i samfunnet (Straume, 1995).

Mobbinga i skulen føregår ofte i det skjulte. Dei som mobbar andre utøver dette når ingen vaksne er i nærleiken og ser på. Motsatt er tilfellet når den som blir utsett for mobbinga prøver å ta igjen, fordi nærverande vaksne utgjør føresetnadane for at mobbeofferet skal ha ein sjanse til å tørre å ta igjen. På grunn av dette er det ikkje så enkelt å oppdage mobbinga, men mobbeofferet blir oppdaga med ein gong ein prøver å ta igjen. Då blir ofte mobbeofferet sett på som bråkmakar av dei tilsette i skulen (Larsson, 2001). Ved mobbesituasjonar på skulen er det ofte vanleg at skulen anklagar mobbeofferet for sjølv å vere årsak til at mobbinga oppstår. Ein kan alltid finne feil hos mobbeofferet som ein kan bruke som årsak til at dei andre jamnaldrande blir irriterte over og difor byrjar å mobbe. I skulen er det difor ein tendens til at ein legg ansvaret på mobbeofferet (Larsson, 2001). Alberti-Espenes meiner at det er på tide med ein ny definisjon av mobbing som legg meir ansvar på dei tilsette i skulen: *«Mobbing er gjentatt krenkelse som foregår på arenaer hvor de samme menneskene møtes*

jevnlig, og hvor de ansvarlige for arenaene ikke tar krenkelsene og krenkelsesopplevelsene på alvor og stanser dem slik loven krever» (Alberti-Espenes, 2012, s. 49).

I Opplæringslova (1998) § 9a-3 står det at: «*Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn*». Dette syner at ein er lovpålagt å gripe inn eller varsle saka vidare dersom ein ser, får informasjon om eller opplever at nokon blir utsett for mobbing. Vidare framkommer det av Opplæringslova (1998) § 9a-3 at dersom foreldre eller elevar spør om tiltak som vedkjem det psykososiale miljøet, som til dømes tiltak mot krenkjande åtferd som mobbing og vald, skal skulen så raskt som mogleg behandle saka. Dette skjer etter reglane om enkeltvedtak i forvaltingslova. Dersom skulen ikkje innan ei viss tid har tatt stilling til saka, kan det likevel kunne sendast klage etter føresegnene i forvaltningslova som om det var gjort eit enkeltvedtak. Det er faktisk straffbart å ikkje følgje det som står i opplæringslova. Dette viser at det er straffbart å ikkje gripe inn eller melde frå om mobbing. I Opplæringslova (1998) § 9a-3 står det og at skulen skal systematisk og aktivt arbeide for å fremje eit bra psykososialt miljø. Dette skal føre til at den enkelte eleven kjenner seg trygg og opplever sosialt tilhør (Opplæringslova, 1998). Når barn og ungdommar blir utsett for mobbing er det mange som opplever skulen som utrygg, og kjenner seg utestengt frå det sosiale samspelet. Som opplæringslova (1998) § 9a-3 viser er det skulen sitt ansvar at elevane kjenner seg trygge og har sosial tilhørighet. Mobbing i skulen forekommer ofte som ein konsekvens av at opplæringslova ikkje blir fulgt (Alberti-Espenes, 2012).

Nokre menneskje kan bli mobba i fleire veker, månader eller år. Nokre grunnar til at mobbinga fortsett utan at det blir stoppa kan vere fordi mobbinga ikkje blir oppdaga av dei tilsette i skulen, personalet reagerar ikkje på det dei ser, eller at andre medelevar som ser og observerar mobbinga ikkje klarar å stoppe det eller unngår å gi beskjed til personalet om det (Sandsleth, 2007). Dersom barn og unge blir utsett for mobbing er det ikkje alle som seier ifrå til vaksne om det. Det kan til dømes vere fordi barnet føler at mobbinga er eit personleg nederlag, dei kan ha mottatt trugslar frå mobbarane, kanskje dei har sagt ifrå tidlegare utan å bli høyrte og fått hjelp og kanskje dei er redd for at det skal bli verre ved å blande inn lærarar eller andre vaksne (Olweus & Solberg, 1997). På grunn av dette kan det vere vanskeleg å oppdage mobbing i skulen, og ein bør difor vere opptatt av å sjå etter teikn eller forandringar

hos barn og unge. Nokre varselsignal foreldre og tilsette ved skular bør sjå etter er til dømes dersom barnet kjem heim eller til skulen med klede som er øydelagde, skitne eller våte, øydelagde bøker eller ting dei har mista. Dersom ein har blåmerker eller skader utan å ha ei forklaring på kva som har skjedd, og vel ein lengre eller ulogisk veg til og frå skulen. I tillegg til dette er dei kanskje redde og har ikkje lyst til å reise på skulen, mister interessa for skulen og får dårlegare karakterar, er sjeldan saman med klassekameratar på skulen og fritida, verkar nedfor, deprimert og humørsvingingar med plutselig utbrot av sinne og irritasjon. Dei har ofte vondt i magen og hovudet, urolig nattesøvn og ber ofte om pengar heime for å ha noko å gi til mobbarane (Olweus & Solberg, 1997).

Dersom tilsette i skulen eller andre vaksne ikkje griper inn i mobbesituasjonar kan mobbarane forbli mobbarar i årevis, noko som kan vere til stor skade for både seg sjølv og omgivingane (Høiby, 2002). Som ein ser utifrå opplæringslova (1998) § 9a-3 er det lovpålagt å gripe inn ved mobbesituasjonar, og det er skulen sitt ansvar at skulen opplevast som trygg for kvar enkeltelev. I norske skular er det vanleg å ha elevmekling, der elevar er meklarar som skal hjelpe partar i ei konflikt til å kome til einigheit. I nokre skular har elevmekling vert brukt ved mobbesaker. Med åtvaring frå ulike hold førte det til at elevmekling ikkje skulle brukast i mobbesaker (Roland, 2007). Elevmekling og konfliktløysingsprogram byggjer på at elevane er jamnbyrdige. Dette er ikkje tilfellet ved mobbing. Mobbing er ingen konflikt, men eit overgrep der partane ikkje er like sterke. Ved mekling kan det raskt bli retta skyld for mobbinga hos mobbeofferet. Utifrå dette er ikkje elevmekling egna i arbeid mot mobbing i skulen (Høiby, 2002; Olweus, 1992; Roland, 2007). Dersom det er konfliktsaker kan elevmekling ha ei indirekte førebyggjande verknad på mobbing (Roland, 2007).

2.11 Konsekvensar av mobbing

I Noreg er det ikkje forska så mykje på kva slags konsekvensar mobbing har på barn og ungdom (Sandsleth & Foldvik, 2000). I fylgje Cowie og Jennifer (2008) finns det rikeleg med bevis som illustrerer moglege skadeverknadar av mobbing og anna aggressiv åtferd på skulebarn. Personar som blir eller har blitt utsett for mobbing kan vere veldig ulike. For nokon kan det vere ein sterk samanheng mellom mobbing og ulike psykososiale og akademiske problem, medan andre ikkje viser teikn til tilpassingsvanskar (Vatn et al., 2007). Menneskje som har blitt utsett for mobbing får ofte ein del psykiske og somatiske

(kroppslege) plagar i ettertid som ein konsekvens av mobbinga. Nokon av desse plagene kan vere øydeleggjande, og dei kan og oppstå som alvorlege seinskadar (Sandsleth, 2007).

Det er gjort ein del forskning på mobbing i arbeidslivet og konsekvensar av dette. Her er det gjort ein del funn (Einarsen, Hoel, & Nielsen, 2005; Sandsleth, 2007; Sandsleth & Foldvik, 2000). Sandsleth og Foldvik (2000) understreka at konsekvensane ein ser av mobbing i arbeidslivet, i mange tilfelle må kunne overførast til elevar som blir utsett for mobbing i skulen. Utifrå dette kan då konsekvensar av mobbing i arbeidslivet vere dei same som for barn og ungdomar som blir utsett for mobbing i skulen. I forhold til dei helsemessige konsekvensane av mobbing skil Einarsen, Hoel og Nielsen (2005) mellom akutte reaksjonar, reaksjonar etter langvarige opplevingar og eventuelle etterverknadar av mobbing. Desse akutte reaksjonane er ofte assosiert med bekymring, uro, fortviling og forvirring. Psykiske plager som søvnvanskar, depresjonar, konsentrasjonsvanskar og låg respekt for seg sjølv kan oppstå (Einarsen et al., 2005). Søvnvanskar kan opptre i form av innsovningsvanskar, mareritt, avbrutt søvn og tidleg oppvåkning (Sandsleth, 2007). Ved reaksjonar etter langvarige opplevingar av mobbing kan det oppstå ulike psykosomatiske forstyrringar og plagar. Psykosomatiske symptom som hovudpine, mageproblem, søvnløshet, angst, depresjon, diare, kvalme, allergiske reaksjonar og sjølv mordstankar kan oppstå (Einarsen et al., 2005).

På grunnlag av vitskapelege studiar og auka fokus på mobbing frå dei tilsette i skulen, helsepersonell og foreldre, har det ført til at ein set mobbing i samband med psykososiale problem og somatiske helseplager (Vatn et al., 2007). Det er gjort ulike undersøkingar på sambanden mellom mobbing og mental helse, der ein undersøkte nivået av angst, depresjon, sosial desintegrasjon, kjensle av einsemd, negativ sjølvoppfatning, frykt for negativ evaluering, sjølv mordstankar, sjølv mordsforsøk, åtferdsvanskar og subkliniske psykotiske opplevingar hos barn og ungdoms som har blitt mobba. Resultat frå desse undersøkingane viser at det er ein sterk assosiasjon mellom det å bli mobba og symptom på dårleg mental helse (Vatn et al., 2007). Denne sambanden gjeld både for indirekte og direkte mobbing, men dei mentale helseplagane er sterkast assosiert med indirekte mobbing. Fleire studiar viser og at sambanden mellom mobbing og symptoma på angst, depresjon og sjølv mordstanker er sterkast hos jenter enn hos gutar. I forhold til barn og ungdom som blir kalla vekslarane, viser undersøkingar at desse har høgre nivå av både somatiske og psykiske helseplager enn dei som kun blir mobba (Vatn et al., 2007).

Låg sjølvkjensle, einsemd og nederlagskjensle

Forskaren Janoff-Bulman (ref. i Sandsleth, 2007) seier at menneskje har eit positivt sjølv og verdsbilde i utgangspunktet. Det handlar om at ein har nokre positive tankar som til dømes at ein vil andre personar vel, at ein er ein verdifull person, og at verda er god. Dersom ein opplever noko traumatisk, som til dømes mobbing, kan nokre av desse tankane bli øydelagt. Mobbesituasjonar kan endre desse positive tankane om verda og seg sjølv, ved at ein kan tru at ein ikkje vil andre vel og at verda ikkje er god. Janoff-Bulman (ref. i Sandsleth, 2007) meiner då at dei positive tankane blir øydelagde og i mobbesituasjonar opplever ein avmakt og redsel fordi ein intuitivt forstår at verdiar som sjølvtilitt og respekt for seg sjølv kan bli knust. Dette kan øydelegge eit menneskje sitt sjølv- og verdsbilde (Sandsleth, 2007). Personar som har blitt utsett for mobbing har ofte vanskar med ei nederlagskjensle, der dei kjenner seg mindreverdige (Storfjord & Storfjord, 1997).

Somatiske plagar

Det har og blitt rapportert ein høgre førekomst av fysiske plager blant barn som har blitt utsett for mobbing. Desse somatiske plagene opptre spesielt i form av hodepine og magesmerter, og er rapportert av Williams, Chambers, Logan og Robinson (ref. i Juvonen & Graham, 2001). Somatiske plager som kan oppstå kan til dømes vere vondt i magen, diare, kvalme og oppkast (Sandsleth, 2007). Andre somatiske plager som kan kome som konsekvens av mobbing er infeksjons- og smertetilstander, svimmelhet, anspent muskulatur, ingen appetitt, sengevæting og at ein stadig kjenner seg trøtt (Vatn et al., 2007).

Innverknad på utvikling, læring og skuleprestasjonar

Barn som blir utsett for fysisk vold av andre kan bli utrygge barn som er redde og usikre. Dette kan igjen ha innverknad på deira utvikling og læring (Isdal, 2003a). Olweus (1992) meiner at barn som blir mobba kan oppleve å gå gjennom skulen med permanent utryggleik, angst og dårleg sjølvtilitt. Andre plagar som kan oppstå som ein konsekvens av mobbing er usikkerhet, hukommelses- og konsentrasjonsvanskar (Sandsleth, 2007). Å bli utsett for mobbing kan føre til at ein ikkje tør å gå ut og ein kan utvikle skulevegring og isolasjon (Storfjord & Storfjord, 1997). Skulevegring er ei frykt og vegring for å gå på skulen eller opphalde seg der, ein slags skuleangst (Bø & Helle, 2008). Skulevegring kan føre til at elevlar ikkje møter på skulen, stikker av frå skulen og liknande. Glew, Fan, Katon, Rivara og Kernic

(2005, ref. i Kiriakidis, 2011) undersøkte forholdet mellom mobbing og reduserte skuleprestasjonar ved eit utval av grunnskuleelevar. Dei fant ut at mobbeoffera viste signifikant lågare skuleprestasjonar i forhold til resten av elevane (Kiriakidis, 2011). Liknande resultat kom frå ein annan studie (Nansel, Graig, Overpeck, Saluja & Ruan, 2004, ref. i Kiriakidis, 2011) som fann ut at mobbeoffera hadde ei lågare grad av tilpasning i skulesamanheng og lågare grad av forhold til jamnaldrande. Desse funna blei bekrefta i alle dei 25 landa som deltok i forskingsprosjektet. Elevar som blir utsett for mobbing kan til dømes bli deprimerte, sinte, fortvila og ha låg sjølvtilitt. Desse kjenslane kan føre til at det er vanskeleg å konsentrere seg, og konsentrasjonsvanskar kan ha innverknad på læring og skuleprestasjonar. Goleman (ref. i Larsson, 2001) seier at det som skjer når kjenslene forstyrrar merksemda, er at det som forskarar kalla for «arbeidsminnet», blir sabotert. Det vil altså seie evna til å bevare informasjon i bevisstheita mens ei oppgåve utførast (Larsson, 2001). I tillegg til at evne til innlæring kan minske hos den som blir mobba av jamnaldrande, kan det og skje at mobbeofferet, meir eller mindre bevisst, bestemmer seg for å ikkje anstrenge seg for å lære noko på skulen (Larsson, 2001). Mobbing kan og føre til at nokon vel å slutte på skulen (Williams, Forgas & Hippel, 2005).

Depresjon og angst

Larsson (2001) peikar på depresjon som ein konsekvens av mobbing. Ho nemner at det er fleire undersøkingar som viser at barn og ungdom som vert utsett for mobbing, har ein større risiko for å utvikle depresjon. Depresjon er ein sinnstilstand som er prega av nedstemtheit, tristhet og fortvilning (Bø & Helle, 2008). Hawker og Boulton referert i Cowie & Jennifer (2008) fann i deira metaanalyse av 20 års forskning, at mobbing var sterkt assosiert med depresjon, og moderat assosiert med einsemd og låg sosial sjølvkjensle. Roland (2002, ref. i Kiriakidis, 2011; Roland, 2002) undersøkte forholdet mellom mobbing og depresjon i eit utval på 2.088 ungdommar i alderen 14 år, frå 44 forskjellige skular. Han fann at både mobbeoffera og mobbarane hadde høgre symptom på depresjon i forhold til elevane som ikkje var involvert i mobbing (Kiriakidis, 2011; Roland, 2002). Roland fann ut at skår på depressive symptom var høgre for jenter enn gutar (Roland, 2002). Sandsleth (2007) viser og til depresjon og nedstemtheit som ein konsekvens av mobbing. Kaltiala-Heino (ref. i Juvonen & Graham, 2001) har også rapportert at barn som har blitt mobba på skulen kan oppleve moderat til alvorleg depresjon. Å bli ekskludert frå det sosiale fellesskapeter ein sterk indikator som kan føre til vanskar som depresjon, einsamheit og angst (Besag, 2006).

I ein studie gjort av Rigby (ref. i Juvonen & Graham, 2001) kom det fram i resultata at ein indikerar at gutar og jenter som har blitt utsett for mobbing kvar veke, har betydeleg meir risiko enn andre personar til å oppleve relativt høg førekomst av angst og depresjon. Forsking har generelt støtta eksistensen av ein signifikant samanheng mellom mobbing av jamnaldrande og ulike formar for psykiske plagar. Akutt angsttilstander kan opplevast av barn som har blitt mobba på skulen. Dette har blitt rapportert av Faust og Forehand, Sharp, og Randall, Olweus, Slee, Zubrick med fleire (ref. i Juvonen & Graham, 2001). Angst er ein kjensletilstand som blir karakterisert ved utrygghet, engstelse, bekymring, panikk, redsel og liknande. Den kan variere frå diffus frykt til sær pinefull og panisk skrekk (Bø & Helle, 2008). Som visst over viser fleire forskarar og ulik forskning at depresjon og angst kan kome som ein konsekvens av mobbing. Som mobbeoffer, spesielt der det er både mobbing og vald, meir enn doblar faren for angst og depresjon (Alberti-Espenes, 2012).

Sjølvsikading

Ein studie viser at mobbing gjev inntil tre gonger høgare risiko for at barn tidleg påfører seg sjølv fysiske skadar (Fisher, Moffitt, Houts, Belsky, Arseneault & Caspi, ref. i Graven, 2012). Sjølvsikading blir definert av Sutton (ref. i Haugsgjerd, Skårderud, & Stänicke, 2010) som ein impuls eller tvang til å påføre seg sjølv fysisk skade på kroppen. Sjølvsikadinga er ofte motivert av behovet for å gjenvinne kjenslemessig balanse eller å meistre psykisk smerte (Haugsgjerd et al., 2010). Barn som blir utsett for mobbing tidleg kan blir dratt inn i sjølvsikading før dei er 12 år gamle (Graven, 2012). Studiar viser at barn og unge som skadar seg sjølv fleire gonger og ikkje får hjelp, har ei auka risiko for å seinare ta sjølv mord (Haugsgjerd et al., 2010).

Sjølvmordstankar og sjølv mordsforsøk

Ei undersøking om forholdet mellom sjølv mordstankar og mobbing blant Australske tenåringar skuleelevar har kome fram til at mobbing kan føre til hyppigare sjølv mordstankar (Juvonen & Graham, 2001). I tillegg til sjølv mordstankar kan det oppstå andre aspekt av psykiske plager som ein konsekvens av mobbing (Juvonen & Graham, 2001). Psykiateren Aaron Beck (ref. i Haugsgjerd et al., 2010) meiner at sjølv mord kan vere eit resultat av biologiske, læringspsykologiske, utviklingsmessige og kognitive prosessar, altså at sjølv mordet er eit resultat av ulike faktorar ved mennesket og omgivingane, og ein kognitiv prosess som har oppstått over ei viss tid. Dette er i samsvar med undersøkinga som blei gjort på Australske

tenåringsskuleelevar. Det er antatt at omtrent 40 – 60 nordmenn tar sjølv mord kvar år som følgje av mobbing (Nordlie, NN). I 2005 blei forholdet mellom mobbing og sjølv mordsforsøk studert i eit utval på 4721 barn og ungdommar i alderen 9 til 13 år i Nederland. Resultata av denne studien viste at mobbeoffer og mobbarar har ein høgre risiko på 4.68 fleire sjansar til å utvikle sjølv mordstankar i forhold til elevar som ikkje var involvert i mobbing (Hinduja & Patchin, 2009; Kiriakidis, 2011). Forsking gjort i USA fann ut at personar som blir mobba, aukar sjansen for å oppleve sjølv mordstankar med 10 prosent hos gutar og med meir enn 20 prosent hos jenter (Hinduja & Patchin, 2009). I studia gjort av Roland i 2002 viser at skår på sjølv mordstankar er høgre for jenter enn for gutar (Roland, 2002)

Posttraumatisk stresslidning

Etterverknadar av mobbing oppstår ofte som seinverknadar. Heinz Leymann, (ref. i Sandsleth, 2007) svensk arbeidslivforskar, meinte at symptombylde på seinskader kunne best identifiserast gjennom diagnosen posttraumatisk stresslidning. Denne diagnosa kan beskrivast som ei seinskade utifrå traumatiske opplevingar. Personar som har blitt utsett for mobbing er ofte lik seinverknadar ein kan finne hos voldsopfre og krigsopfre. Leymann, andre psykologar og legar meiner difor at diagnosa posttraumatisk stresslidelse (PTSD) også er gjeldande på dei symptoma og etterreaksjonar som mange personar som har blitt mobba viser (Sandsleth, 2007). Posttraumatisk stresslidelse (PTSD) er ein diagnose som omfattar seinskadar etter svært traumatiske opplevingar som ofte rammar krigsfangar, overlevande frå alvorlege katastrofar og ulykker, valdsopfre og liknande (Einarsen et al., 2005). Tre symptom som kjenneteiknar posttraumatisk stresslidning er hyperaktivering, påtrengande kjensler, tankar og unngåelsesåtferd. Hyperaktivering kjem til uttrykk ved at personen har søvnnvanskar, konsentrasjonsproblem og viser overdreven vaktomhet. Påtrengande kjensler/tankar handlar om at den traumatiske opplevinga stadig gjenopplevast i form av påtrengande minner, plagsomme draumar og mareritt, flashbacks og andre fysiske og psykologiske reaksjonar som kan assosierast med den traumatiske opplevinga. Unngåelsesåtferd er vedvarande unngåing av stimuli som er forbunde med traumet. Dette kan vise seg ved at personane har manglande evne til å huske viktige delar av den traumatiske hendinga, ei kjensle av å vere fjern i forhold til andre, ei kjensle av ei framtid utan moglegheiter og eit begrensa kjensleregister (Einarsen et al., 2005). Barn og unge er ekstra sårbare, spesielt dersom dei blir utsett for traumar (i dette tilfellet mobbing) i tidleg alder utan at det har blitt bearbeidd på ein god måte (Haavet, 2005).

Fleire undersøkingar viser at personar som har blitt utsett for mobbing over lengre tid ofte har tydelege symptom på posttraumatisk stresslidning, som til dømes i ein studie gjort av Mikkelsen og Einarsen. I dette studiet deltok 118 tidlegare eller noverande danske personar som var utsett for mobbing. 62 prosent viste moderate eller alvorlege symptom på PTSD (Einarsen et al., 2005). Dei kom og fram til at symptoma fortsatte trass i at ein ikkje blei utsett for mobbing lenger. I boka Aspergers syndrom og mobbing, skriv Nick Dubin om hans erfaringar som mobbeoffer og konsekvensar av dette. Som konsekvens av mobbinga han blei utsett for utvikla han posttraumatisk stresslidelse. Dette utvikla han allereie i barndommen og har hatt det gjennom heile oppveksten (Dubin, 2010). I fylgje Leymann & Gustafsson kan grada av intensitet i personar som har mobba, forklarast ved at å ha vert utsett for «menneskjeskapte» belastningar kan opplevast som meir belastande enn det er å bli ramma av naturkatastrofar, kvar ofra si forståing av seg sjølv og verda rundt seg raknar og fell i grus (Einarsen et al., 2005; Leymann & Zapf, 1996). For menneskje som har blitt mobba er det få som formelt kan få diagnosa PTSD, fordi det krev at ein skal ha opplevd ein situasjon som truga eins fysiske integritet (Einarsen et al., 2005).

Haavet og Roland sine forskingar på konsekvensar av mobbing

Lege Ole Rikard Haavet (ref. i Alberti-Espenes, 2012; SinnetsHelse, 2007) har forska på verknadar av mobbing og vald. Han seier at barn har stor grad av sjølvhelbredelseskraft, men dersom det går over ei viss grense, går det på helsa laus. Det byrjar ofte med redusert låg sjølvkjensle, som etterkvart utviklar seg til aukande skulefråvær. Det kan oppstå ulike helseproblem, der hodepine, muskelsmerter og vondt i magen er vanlegast. I tillegg til dette kan ein få hyppige luftvegsinfeksjonar, astma og allergi. Han seier og at det kan sjå ut som at immunapparatet blir svekkja med fare for alvorlege sjukdommar. Mobbing og vald meir enn doblar faren for å utvikle angst og depresjon. Dette kan gradvis føre ein inn i sosial isolasjon, eteforstyrningar, rus, sjølvskading og i verste fall sjølv mord. Han påpeiker også at allmennlegar ofte møter på pasientar med seinverkandar som kjem av mobbing (ref. i Alberti-Espenes, 2012; SinnetsHelse, 2007). Roland (ref. i Alberti-Espenes, 2012; SinnetsHelse, 2007) følgjer opp og seier at framtidsutsiktane for dei som regelmessig plagar andre er på mange måtar dårlegare enn for mobbeoffera. Forskingsresultat for gutar syner tre – fire gonger høgare risiko enn gjennomsnittet for tilpassingsvanskar. Dette kan vise seg ved generelle sosiale problem, kontakt med politiet og liknande. Han legg til at grunnen til dette

kan vere at vanen med å mobbe andre følgjer dei seinare i livet, eller at dei utviklar andre negative åtferdsformar (Alberti-Espenes, 2012; SinnetsHelse, 2007).

2.12 Førebygging av mobbing

Det er utarbeida fleire program mot mobbing og ulike tiltak for å førebygge og stoppe mobbing. Gjennom Olweus og Roland sitt arbeid i norsk skule har det blitt gjort eit stort arbeid med å synleggjere og bekjempe mobbing. Skular har tilegna seg kompetanse i å førebyggje mobbeprobler gjennom strukturerte og effektive program (Isdal, 2003a). Arbeid mot mobbing i skulen har altså gitt målbare resultat. Det har gitt resultat på både nasjonalt nivå og på landsnivå mellom land som både har eller ikkje har nasjonale strategiar mot mobbing. Dette syner at mobbeprogram verkar (Sandsleth, 2007). Det er dokumentert i ei rekke metodisk gode studiar og internasjonale evalueringar at Olweus-programmet har usedvanleg sterke positive effektar på mobbing (Olweus & Breivik, 2011). Når ein arbeidar førebyggjande mot mobbing er det viktig og nødvendig å arbeide med tiltak, både mot enkeltpersonar og mot grupper. Ved å sjå på kjenneteikna til dei som mobbar andre og dei som blir utsett for mobbinga, kan ein vurdere kva slags individuelle tiltak ein kan bruke på dei einskilde barna eller ungdommane (Nergaard, 2011). Døme på ulike program som er laga for å førebygge og stoppe mobbing er Zero, respekt, Olweusprogrammet og «ingen utenfor» av Redd Barna. I Stortingsmelding nr. 22 står det at det er sett i gong ein kampanje som heiter «Du bestemmer». Denne kampanjen har fokus på digital mobbing og målet er å auke kunnskapen til ungdommane om personvern og auke bevisstheten deira i forhold til val dei gjer når dei brukar digitale mediar (Kunnskapsdepartementet, 2011). For å hindre at mobbing oppstår og utartar seg er det viktig med ulike førebyggjande program. Stortingsmelding nr. 22 framhevar også nokre råd for betre arbeidet mot mobbing i skulen, som til dømes at skuleleiarar og lærarar må ta ansvaret for å stoppe mobbinga, at elevar som fortel om mobbing må bli tatt på alvor, at vaksne må gripe inn med ein gong mobbing blir oppdaga og at det skal vere synlege vaksne på alle område til skulen (Kunnskapsdepartementet, 2011). Sidan førebygging av mobbing ikkje er hovudfokus i oppgåva mi har eg valt å ikkje gå djupare inn i dette, enn å kun nemne det kort. Eg skal kort forklare kva manifest mot mobbing er, noko som arbeider førebyggjande mot mobbing.

2.12.1 Manifest mot mobbing

«Manifest mot mobbing er et overordnet dokument som regjeringen og flere brukerorganisasjoner har undertegnet» (Arge & Hoem, 2012, s. 9). Meininga med manifestet mot mobbing er at mobbing ikkje skal akseptast. Alle dei som står bak manifestet er ansvarlige for å arbeide for å førebygge og stoppe mobbing (Arge & Hoem, 2012). I 2002 gjekk dåverande statsminister Kjell Magne Bondevik og den dåverande regjeringa inn for manifest mot mobbing (Olweus, 2009). Statsministeren gjekk ut med ei målsetting som skulle fjerne all mobbing i skulen, og ganske raskt etter det endra regjeringa denne målsettinga grunna kritikk frå ulike hold. Dei endra målsettinga til nulltoleranse mot mobbing. I 2004 la statsministeren fram resultata frå manifestet, og det viste seg at mobbinga var redusert med omtrent 30 prosent i manifestperioden (Roland, 2007). Sidan då har det kome fleire manifest mot mobbing og årlege kampanjar (Olweus, 2009). Manifest mot mobbing 2011-2014 er i ein periode på fire år, i staden for toåring som dei tidlegare manifesta har vert. Dette vil gi rom for meir langsiktige tiltak. Manifest mot mobbing 2011-2014 legg stor vekt på digital mobbing sidan det er ein aukande mobbeporm fordi den er så enkelt å ty til sidan den ikkje føregår ansikt til ansikt (Utdanningsforbundet, 2011). Manifest mot mobbing si kampanje i 2012/2013, heiter «voksne skaper vennskap». Manifestet handlar om at dei vaksne har eit ansvar for å forhindre og stoppe mobbing blant barn og unge, og at vaksne har eit ansvar for å skape vennskap (Arge & Hoem, 2012). Dersom dei vaksne lykkast i å skape vennskap mellom barn kan dette vere ein beskyttande faktor mot mobbing.

3 Metode

I dette kapittelet gjer eg greie for vitenskapsteoretiske perspektiv, val av metode og utval. Samt gjennomføring av intervju og analyse og koding av datamaterialet. Deretter belyser eg validitetsomgrepet. Her tar eg utgangspunkt i Maxwell (1992) sine kategoriar om validitet innanfor kvalitativ forskning. Til slutt nemner eg forskingsetiske omsyn som er ivaretatt i dette prosjektet.

3.1 Vitenskapsteoretiske perspektiv

Kvalitativ forskning legg stor vekt på forståing og fortolkning (Dalen, 2011). All forståing oppstår og blir prega av førforståing (Wormnæs, 2005). For å belyse problemstillinga inneberer det at eg får informasjon frå nokon som har opplevd mobbing, og undersøkinga vil difor ha ei hermeneutisk tilnærming. Hermeneutikk er ei metodelære for tolking og meningsutvelging (Wormnæs, 2005). Hermeneutikken betyr «læra om tolking». Hermeneutikken handlar om å fortolke eit utsagn ved å fokusere på eit djupare meningsinnhald enn det ein umiddelbart oppfattar (Dalen, 2011). Hermeneutikken legg stor vekt på forståing og fortolking. Forståing inneberer å avdekke og utvikle mening. Forskaren har ofte ei førforståing, som handlar om meiningar og oppfatningar ein på førehand har i forhold til det ein studera (Fay, 1996). Hermeneutikk inneberer å kome fram til ein velbegrunna tolking, og meningsutlegning av eit materiale som er meningsformidlande (Wormnæs, 2005). Fortolking av mening er det sentrale i hermeneutikken i forbindelse med ein spesifisering av dei formene for mening ein søkjer og oppmerksomheit overfor dei spørsmåla som blir stilt til ein tekst (Kvale & Brinkmann, 2009). Eit vesentleg premiss for hermeneutikken er at «fakta» ein har observert ikkje gir absolutte og objektive uttrykk for fenomena, og at dette er eit utilstrekkeleg kunnskapsgrunnlag. Ein treng difor denne fortolkingsprosessen for å oppnå ei heilskapsforståing (Befring, 2007). Gadamer (ref. i Dalen, 2011) vektlegg kor viktig førforståing er for utvikling av forståing og deretter tolking. På grunn av dette er det viktig at eg er klar over at eg har ei førforståing av mobbing og at denne førforståinga kan påverke tolkinga av datamaterialet.

Den hermeneutiske spiralen er ein prosess mellom delar og heilskap (Kvale & Brinkmann, 2009). For å forstå ein mening må ein setje budskapet inn i ein samanheng eller heilskap, der det enkelte budskapet må forståast i lys av heilskapen. Forståingsprosessen er karakterisert

ved at den enkelte delen blir forstått ut ifrå heilskapen, samt ved at heilskapen søkast tilpassa den enkelte delen. Det er altså ein veksling mellom heilskap og del for å oppnå ei djupare forståing (Dalen, 2011). Denne spiralen har inga startpunkt eller ende for hermeneutisk tolking, fordi den utviklar seg stadig vidare i eit samspel mellom delar og heilskap, forskar og tekst, og forskaren si førforståing (Dalen, 2011). Eit døme på dette er at før eg intervjuar informantane hadde eg ei førforståing av at mobbing er negativt og at det påverka mobbeoffera negativt i etterkant av mobbing. Når eg intervjuar informant 4 (Jente) endra denne førforståinga seg på bakgrunn av dette sitatet:

Informant 4 (Jente): «Så jeg vil egentlig si at mobbingen for meg har egentlig vært en positiv opplevelse, selv om det har vært slitsomt her og der, så har det vært positivt og det kommer til å fortsette å være positivt for meg i fremtiden (...). Sånn i ettertid når jeg ser tilbake på det, da ser jeg egentlig hvor sterk jeg har blitt i løpet av årene».

Ho tykkjer sjølv sagt at mobbinga var vanskeleg og negativ når ho blei utsett for det, men i etterkant av den kan ho sjå tilbake på det som noko positivt fordi det har gjort ho til ein sterk person. Dei andre fire informantane som vart intervjuar beskriv mobbinga som noko negativt som har øydelagt store delar av livet deira, og dei viser til ulike alvorlege konsekvensar av dette. Sidan eg har fem informantar der fire av dei belyser mobbing som noko negativt, har eg framleis den same førforståinga, men den har endra seg litt fordi eg veit at mobbing kan for enkelte gjere ein til ein sterkare person i framtida.

Denne oppgåva har også en fenomenologisk tilnærming, noko som er særskild viktig sidan problemstillinga er opptatt av opplevingane og erfaringane til personar som tidlegare har blitt utsett for mobbing. Ved å ha eit fenomenologisk syn er det menneskje sine subjektive opplevingar som står sentralt, og eg skal då prøve å forstå eit anna menneskje ved å sjå det same som dette menneskje ser. For å klare dette må forskaren setje seg godt inn i situasjonen og verda til dette menneskje (Dalen, 2011). Dette er også viktig fordi mobbing er eit sensitivt tema, og då er det nødvendig at eg som forskar prøvar å setje meg godt inn i situasjonen til informantane for å forstå dei. I kvalitativ forskning har ein fenomenologisk tilnærming i ein generell ikkje filosofisk forstand vert utbredt (Kvale & Brinkmann, 2009). Med eit fenomenologisk syn ser ein på verda slik den blei vist for enkeltpersonar når dei legg til sides si forståing av fenomena (Gall, Gall, & Borg, 2007). Ved å gjere dette kan forskaren enklare forstå sosiale fenomen ut frå eit anna menneskje sine eigne perspektiv og å beskrive verda slik informantane opplev den. Dette legg til grunn for ei forståing av at røynda er den røynda

mennesket opplev som verkeleg (Kvale & Brinkmann, 2009). Eg prøvde å setje meg godt inn i situasjonen til personar som tidlegare har blitt mobba i forkant av intervjuet, ved å lese teori om temaet, lese andre mobbeoffer sine historier og ulike avisinnlegg og bloggar om mobbing.

3.2 Val av metode

«En metode er et sett med regler som kan brukes på en mekanisk måte for å realisere en gitt målsetting. Det mekaniske elementet er viktig: en metode skal ikke forutsette vurderinger, kunstneriske eller andre kreative ferdigheter» (Elster, 1980, ref. i Kvale & Brinkmann, 2009, s. 99). Målet med undersøkinga er å belyse problemstillinga, og for å kunne belyse den har eg valt å bruke kvalitativ metode. Kvalitativ forskning inneheld data der informantane sine meiningar, intensjonar, sjølvforståing og haldningar kan stå sentralt (Befring, 2007). Eit overordna mål for kvalitativ forskning handlar om å utvikle forståinga av fenomen som er knytt til personar og situasjonar i den sosiale verkelegheita deira (Dalen, 2011). Eit kvalitativt forskningsintervju prøver å forstå verda sett frå intervjupersonane si side. Eit mål innanfor denne metoden er å få fram betydinga av menneskje sine erfaringar og å avdekke deira oppleving av verda (Kvale & Brinkmann, 2009). Eg har valt kvalitativ metode fordi eg er interessert i å få fram informantane sine egne erfaringar og opplevingar i forhold til mobbing. Dersom ein skal forstå korleis mobbing, fysisk og psykisk vald verkar, må ein lytte til personar som har kjent det på kroppen (Dalsegg & Wesche, 2010). Problemstillinga inneheld eit sensitivt tema, mobbing, og det krev ein metodikk som fører til at informantane klarer å fortelje om dette og gi detaljerte beskrivingar, trass i at temaet er sensitivt (Dalen, 2011). Formålet til eit kvalitativt forskningsintervju er å forstå ulike sider ved informanten sin kvardag, frå deira eige perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2009). Dette er særleg viktig i mi undersøking. Utifrå kvalitativ metode får ein kvalitative data. Det mest vanlege trekket ved kvalitative data er at dei gjev ei språkleg framstilling av observasjonar, opplevingar eller samtaler (Befring, 2007).

3.2.1 Utval

Innanfor kvalitativ intervjuforskning er val av informantar eit særleg viktig tema (Dalen, 2011). Det er viktig å finne eit utval som kan gi nok informasjon til å kunne belyse problemstillinga. Eg brukte eit kriteriebasert utval i undersøkinga. Kriteriebasert utval var relevant fordi med bestemte kriteria kan ein finne fram til eit utval som kan gi svar på problemstillinga i

undersøkinga (Dalen, 2011). I undersøkinga hadde eg eit utval på fem personar i alderen 16 til 18 år. Eg valde dette fordi eg då ville ha tilstrekkelig data dersom det skulle vere fråfall i prosjektet eller dersom eit intervju fekk for lite data, så ville eg uansett ha nok. Som hovudregel må barn og ungdommar under 18 år ha samtykke frå føresette for å kunne delta i forskingsprosjekt. Utifrå prosjektet mitt og ulike lovverk konkluderer personvernombodet (NSD) med at eg kan intervju ungdommar frå 16 år og oppover utan samtykke frå føresette fordi dei har gode føresetnadar for å forstå kva deltakinga inneberer (sjå vedlegg nr 3).

Eit kriterie var at det måtte vere ungdommar som tidlegare har blitt utsett for mobbing i grunnskulen, men som ikkje lenger er i situasjonen. Dette er viktig sidan mobbing er eit særskilt sensitivt tema, og då er det enklare for informantane å snakke om det når dei har bearbeidd erfaringane sine på førehand. Når desse erfaringane er bearbeidd litt på førehand vil det då ikkje oppstå skade eller belastningar i etterkant av intervjuet. Mobbinga skal også helst ha føregått over lengre tid, fordi då har informantane rikeleg med erfaringar å tilføye datamaterialet. Eit anna kriterie var at informantane skulle vere ordinærelevar, og at begge kjønn skulle vere representert i studiet. I studiet intervjuet eg då tre jenter og to gutar. Eg ville ha begge kjønn representert fordi mobbing kan utarte seg forskjellig blant kjønn, der det er mest vanleg at gutar blir utsett for den direkte mobbinga medan jenter opplever mest å bli utsett for den indirekte måten.

Før ein kan ta kontakt med utvalet må ein søkje tillating til det hos Norsk samfunnsvitenskapelig datateneste (NSD). Det er strenge reglar for gjennomføring av prosjekt som inneheld sensitive opplysningar (Dalen, 2011). Eg sendte søknad til NSD om prosjektet mitt og fekk det godkjent. Når prosjektet var godkjent begynte eg å leite etter moglege informantar. Eg tok kontakt med pedagogisk psykologisk teneste (PPT) og foreininga mobbing i skulen. Det var vanskeleg å få tak i «foreininga mobbing i skulen», då dei hadde hatt problem med breibandet sitt. Når eg fekk tak i dei hadde dei ikkje nokon moglege informantar, men kunne gjerne legge ut informasjon om det på nettsida si, facebook og twitter. På det tidspunktet hadde både PPT og rettleiaren min anbefalt meg å ta kontakt med rådgivarar på ulike skular, og vi var blitt einig om dette. Sidan eg hadde skrive i søknaden min til NSD at førstegangskontakt og rekruttering skulle skje via PPT eller foreininga Mobbing i skulen, måtte eg endre dette i søknaden min då eg valte å gå vekk frå dette. Eg sendte e-post til NSD om denne endringa og fekk det godkjent. Deretter tok eg kontakt med ulike rådgivarar i vidaregåande skule i Oslo. Dei var svært imøtekommande og hjelpande. Dei

tok utfordringa raskt med å hjelpe meg å finne informantar. Dei fekk kriteriane eg hadde satt for utvalet og informasjonsskrivet som eg hadde skrive til informantane. I informasjonsskrivet står det kort om kva prosjektet mitt handla om, at det er heilt frivillig å delta, at alt blir anonymisert, at dei kan trekke seg dersom det er ønskeleg og ein samtykkeerklæring (sjå vedlegg nr.1). Rådgivarane tok deretter kontakt med potensielle informantar, der dei fortalte om intervjuet og gav dei informasjonsskrivet mitt. Deretter tok elevane sjølv kontakt med meg eller med rådgivarane for å avtale tid og stad.

3.2.2 Intervju

Ved eit intervju skjer det ei utveksling av synspunkt mellom to personar i ein samtale om eit tema som interesserar dei begge (Kvale & Brinkmann, 2009). Formålet ved eit intervju er å få tak i beskrivande informasjon om korleis andre menneskjer opplever ulike sider ved sin livssituasjon (Dalen, 2011). Ved kvalitative intervju må det alltid utførast eit eller fleire prøveintervju i forkant av intervjuar, for å prøve ut intervjuguiden, det tekniske opptaksutstyret og seg sjølv som intervjuar (Dalen, 2011). Eg utførte eit prøveintervju og såg stor nytteverdi i dette. Eg følte at det gjorde meg betre rusta til dei andre intervjuar i undersøkinga fordi eg fikk prøve meg i rolla som intervjuar, testa ut lydopptakaren og sett kva slags spørsmål som fungerte og kva slags spørsmål eg burde skrive om.

Ved eit intervju er dei første minutta avgjerande, fordi intervjupersonane ofte vil ha ei klar oppfatning av den som intervjuar, før dei byrjar å fortelje om sine opplevingar og erfaringar. Intervjuet bør starte med ei kort forklaring der intervjuaren forklarar situasjonen for intervjupersonen. Eg fortalte informantane om formålet med intervjuet, kva eg skulle bruke lydopptakaren til og om intervjupersonen hadde nokre spørsmål før eg starta på intervjuet. Eg gav informantane eit informasjonsskriv om prosjektet i forkant av intervjuar. Eg følte at det var viktig at informantane fekk informasjon om prosjektet, samstundes som det var viktig å etablere kontakt med intervjupersonen før ein starta intervjuet. Ved slutten av intervjuet bør ein igjen spør om intervjupersonen har noko meir dei vil fortelje eller spørje om før ein avsluttar intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2009). Dette gjorde eg før eg avslutta intervjuar for å vere sikker på at eg hadde fått spurt om det viktigaste og om eg hadde fått med meg alt. Kvale og Brinkmann (2009) understrekar kor viktig det er at intervjuaren har gode kunnskapar om temaet ein undersøker. Dette opplevde eg var ei styrke i intervjusituasjonane, sidan eg hadde lest meg opp på teori om temaet i forkant.

Når eg intervjuar informantane oppsøkte eg dei på skulen der dei går, og det kallast då oppsøkande intervju eller feltintervju (Befring, 2007). Dette tykte eg var greitt fordi eg tykkjer det er viktig å møte informantane i omgivningar som er trygge for dei, samstundes at dei unngår å bruke tid for å reise å oppsøke meg. Samstundes kan dette opplevast ubehageleg for informantane dersom dei er redd for at andre elevar på skulen skal sjå at dei blir intervjuar. Ingen av elevane gav uttrykk for dette og dei tykte det var greitt at eg kom til skulen for å intervjuar dei der.

Intervjumetoden eg har valt er semistrukturert intervju. Semistrukturerte intervju er intervju der intervjuet er fokusert på bestemte tema som forskaren har valt ut på førehand og ein får moglegheit til å stille oppfølgingsspørsmål (Dalen, 2011). Ved å bruke semistrukturerte intervju i undersøkinga gav det meg moglegheit til å gå tilbake til tidlegare spørsmål dersom noko var uklart og liknande, og eg kunne gå meir i detalj på sjølve temaet. Ved intervjuar brukte eg teknisk opptaksutstyr, altså ein lydopptakar. Det er viktig å bruke lydopptakar for å kunne ta vare på informantane sine eigne ord, for å huske det som vart sagt og slik at det blir mest nøyaktig (Dalen, 2011). I tillegg til lydopptaka er det viktig å skrive ned notatar om ytre forhold av ikkje-verbal åtferd, eigne observasjonar og refleksjonar rundt hendingane som oppstår under intervjuar. Dette skreiv eg ned så raskt som mogleg etter at intervjuar var utført, fordi det kan ha stor analytisk verdi (Dalen, 2011).

3.2.3 Intervjuguide

Sidan eg har valt semistrukturert intervju er det særleg påkrevd å utarbeide ein intervjuguide (Dalen, 2011). Ein intervjuguide er eit manuskript som hjelper til å strukturere intervjuforløpet. Ved semistrukturerte intervju er intervjuguiden ein oversikt over tema som skal dekkjast, og forslag til spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2009). I forkant av intervjuar utarbeida eg ein intervjuguide (sjå vedlegg nr.2). Intervjuguiden er bygd opp av ulike delar og tema som eg tykkjer er viktig og nødvendig for å belyse problemstillinga. Desse tema var laga utifrå problemstillinga og mine kunnskapar om temaet som eg har tilegna meg via lesing av teori om forskning. Kvale og Brinkmann (2009) vektlegger at kunnskap om temaet ein undersøker er viktig for å kunne stille gode og relevante spørsmål, og for å stille gode oppfølgingsspørsmål. Tema som eg hadde med i intervjuguiden var, spørsmål generelt om mobbing, spørsmål knytt til informantane sine eigne opplevingar om mobbing, korleis og kvifor tok mobbinga slutt, dei vaksne og andre personar rundt, konsekvensar av mobbing

under mobbeperioden, konsekvensar av mobbing i ettertid av mobbinga og til slutt ei avslutning og oppsummering av intervjuet.

Ved utarbeiding av intervjuguiden brukte eg «traktprinsippet». «Traktprinsippet» handlar om at intervjuaren byrjar intervjuet med spørsmål som ligg i randsona i forhold til dei mest sentrale og kjenslelada tema som skal belysast. Ein byrjar ikkje med spørsmål som kan opplevast som støytande, og ein legg i staden til rette for at informanten skal kjenne seg vel og trygg gjennom heile intervjuet. Etterkvart kan ein snu spørsmåla meir inn mot dei mest sentrale tema som ein forskar på. Når intervjuet går mot slutten, må ein opne «trakta» igjen, slik at spørsmåla då blir meir generelle igjen (Dalen, 2011). Eg valde å bruke «traktprinsippet» for å legge til rette for at informantane skulle kjenne seg vel og ivaretatt i intervjusituasjonen, sidan mobbing kan vere eit vondt og vanskeleg tema å snakke om.

3.3 Bearbeiding av datamaterialet

3.3.1 Transkriberinga

Etter gjennomføringa av intervjuet byrjar organiseringa og bearbeidinga av det innsamla materialet (Dalen, 2011). Etter intervjuet byrja eg å transkribere det som blei sagt, for å gjere opplysningar frå informantane tilgjengeleg (Befring, 2007). Å transkribere betyr å transformere, altså å skifte frå ei form til ein annan. Transkripsjonar handlar om at det er oversettingar frå talespråket til skriftspråket (Kvale & Brinkmann, 2009). Transkribering forutset at det er brukt opptaksutstyr i intervjuet (Dalen, 2011). Eg valte å transkribere alt som blei sagt, for å ta vare på ord, uttrykk og opplevingar så nøyaktig som mogleg slik informantane forklarte det, og for å ikkje miste noko av det informantane fortalte. For kvart intervju som var gjennomført valte eg å transkribere det så raskt som mogleg. Dette tykte eg var viktig fordi då huska eg framleis mykje frå intervjuet. I tillegg til transkriberinga skreiv eg ned notatar rett etter gjennomføringa av intervjuet. Desse inneheld notatar om ytre forhold, eigne refleksjonar og anna som eg tykte var viktig å få med. Dette var nyttig for å få fram heilskapen i intervjuet.

Når ein transkriberer intervjuet blir intervjusamtalane strukturert slik at dei er betre egna for analyse. Når datamaterialet er strukturert i tekstformat er det enklare å få oversikt over det, samstundes som struktureringa er ein start på analysen (Kvale & Brinkmann, 2009).

3.3.2 Analyse og koding av datamaterialet

Ved kvalitativ forskning byrjar analyseprosessen allereie under intervjuet (Dalen, 2011). Kvalitativ analyse handlar om å leite etter både det spesielle og dei sentrale fellestrekk. Å analysere betyr å dele opp i ulike element, samstundes at det er viktig at forteljinga som informantane har fortalt leggst til grunn gjennom heile analyseprosessen (Kvale & Brinkmann, 2009). Kvalitativ analyse handlar vidare om å beskrive det vi har funne ut, altså ei konstruert gjengiving av samtaler og observasjonsnotat med karakteristiske og illustrerende sitat (Befring, 2007). I analysen har eg ei fenomenologisk tilnærming der eg prøvar å forstå opplevingane til informantane, ved å setje meg inn i deira situasjon og verd (Dalen, 2011). For å forstå og tolke det informantane fortel har eg og ein hermeneutisk tilnærming. Ved å ha eit hermeneutisk syn og då vere bevisst si eiga førforståing blir ein som forskar meir sensitiv i forhold til å sjå moglegheiter for teoriutvikling i eige intervjumateriale (Dalen, 2011). Dalen (2011) viser til omgrepa «experience near» og «experience distant» i fortolkingsprosessen. «Experience near» er betegnelsen på uttalingar som informantane brukar i sin omtale av konkrete forhold. Informantane sine eigne tolkingar er også gjeldande. Dette finns i utskrifta frå intervjuet, og dei er ofte grunnstammen i sitat som seinare vil førekomme i ein artikkel eller rapport frå prosjektet. Ved «Experience distant» er uttalinga av forskaren sine tolkingar av opplevingar og hendingar inkludert. Vidare byrja eg på kodingsprosessen. Analyse inneber koding, som handlar om at ein tar rådata og hever det til eit omgrepsnivå (Corbin & Strauss, 2008).

Når eg var ferdig med å transkribere intervjuet, koda eg informantane sine eigne uttalingar og sjølve intervjuet (Dalen, 2011). Når eg koda materialet bidrog det til ei forenkling og fokusering ved at eg fann fram til sentrale tema eller stikkord (Befring, 2007). Målet ved koding er å få ein overordna forståing av datamaterialet. Koding inneber å kommunisere med datamaterialet ved hjelp av ulike teknikkar som til dømes å stille spørsmål om data og gjere samanlikningar mellom data, og utifrå det avgrense omgrep for desse data. Deretter må desse omgrepa utviklast i forhold til deira eigenskapar og dimensjonar (Corbin & Strauss, 2008). Eg har valt å bruke kodingmetodikkane i «Grounded Theory» i kodinga. Denne prosessen går føre seg via tre nivå (Dalen, 2011). Desse nivå er open koding, aksial koding og selektiv koding. Open koding henvis til analyse, undersøking, omgrepsliggjing, samanlikning og kategorisering av data (Kvale & Brinkmann, 2009). Open koding sitt formål er å identifisere omgrep som kan inngå i kategoriar. I prosjektet mitt er det allereie utvikla nokre ferdige

kategoriar, så då er ikkje dette nivået like aktuelt for meg. Trass i dette kan det likevel kome fram informasjon som er viktig, så då blir det ein kombinasjon av å kode ut frå det som kjem frå materialet og ut frå kategoriane som er ferdig utvikla (Dalen, 2011). Det neste nivået er aksial koding som blir brukt for å kunne belyse ei hending eller handlingssekvens. Denne kodingsprosedyren eignar seg godt til å beskrive episodar av mobbing og konsekvensar av dette i intervjumaterialet mitt. Sist er selektiv koding aktuell, der ein samlar alt i ein overordna forståing av det mest sentrale i forhold til fenomenet ein studerar, som altså i mitt tilfelle er mobbing (Dalen, 2011). Kodinga og intervjudata kan belyse problemstillinga mi. I kodingsprosessen har eg brukt både empirisk og teoretisk forståing for å kunne kode og analysere datamaterialet.

Når eg gjennomførte intervjuet hadde eg allereie ein førforståing av mobbing og kva det inneberer, utifrå teori eg har lese. Eg hadde og lese ulike avisinnlegg, og bloggar der personar som har vert utsett for mobbing har fortalt si historie om korleis mobbinga føregjekk. Det er viktig at eg som forskar er bevisst på denne førforståinga gjennom heile prosessen. Førforståinga mi var tilstades både under intervjuet, ved transkriberinga og kodingsprosessen. Ved å vite og vere klar over si eiga førforståing blir eg som forskar meir sensitiv i forhold til å sjå moglegheiter for teoriutvikling i eige intervjumateriale (Dalen, 2011). I tillegg til dette er eg som forskar bevisst på at denne førforståinga kan påverke tolkinga av datamaterialet. Førforståinga mi førte til at det var enklare å setje seg inn i situasjonane og verda til informantane. Ved å gjere dette er analysen også bygd på ei fenomenologisk tilnærming.

3.4 Validitet

Ved å intervju informantane som tidlegare har blitt utsett for mobbing får eg tilgang til innhaldsrike og fylldige uttalingar som er viktig for å sikre god validitet (Dalen, 2011). Validitet handlar om gyldighet, som til dømes om data frå eit forskingsprosjekt er gyldige.

Det finns ulike validitetssystem, men eg har valt å ha fokus på Maxwell (1992) sine kategoriar for validitet. Maxwell (1992) seier at validitet må vurderast i forhold til formålet til forskinga. Maxwell (1992) beskriv fem kategoriar for validitet i kvalitativ forskning. Desse fem kategoriane er deskriptiv validitet, tolkingsvaliditet, teoretisk validitet, generalisering og evalueringsvaliditet.

Deskriptiv validitet blir betegna som det primære aspektet ved validitet. Det handlar om kor korrekt informasjonen ein kjem fram til etter datainnsamlinga er (Maxwell, 1992). Det handla altså om kva informanten sa i intervjuet. Ved å bruke lydopptakar under intervjuet støttar det den deskriptive validiteten fordi ein får moglegheit til å høyre alt heilt ordrett etter intervjuet. Sidan eg brukte lydopptakar i intervjuet mine kan det styrke validiteten (Dalen, 2011). I tillegg til lydopptakar skreiv eg ned notatar aktivt i etterkant. Dette var nyttig for å legge til fleire detaljar til intervjuet som lydopptakaren ikkje kan fange opp. Eg transkriberte intervjuet så raskt som mogleg etter at kvart enkelt intervju var gjennomført, der eg transkriberte nøyaktig alt som blei sagt.

Tolkingsvaliditet handlar om å finne indre samanhengar i datamaterialet. Det inneberer å finne meininga bak det informanten sa i intervjuet og å finne perspektivet til informanten (Maxwell, 1992). For å få tak i perspektivet til informantane var eg avhengig av at spørsmåla mine i intervjuguiden blei forstått riktig. Eg arbeidde mykje med intervjuguiden min, og deretter utførte eg eit prøveintervju for å prøve meg i rolla som intervjuar, samt å sjå om spørsmåla fungerte. I etterkant av prøveintervjuet endra eg på spørsmål som kunne formulerast betre. Under intervjuet hadde eg også moglegheit til å stille oppfølgingsspørsmål for å sjå om eg hadde forstått det som blei sagt rett eller dersom noko var uklart.

Teoretisk validitet handlar om i kva grad dei omgrep, mønster og modellane som blir anvendt, gjev ei teoretisk forståing av dei fenomena som studia inneheld. Denne validiteten krev at samanhengane som bli avdekka og forklart, kan dokumenterast i datamaterialet og forskaren si fortolking av dette. Ein tar utgangspunkt i empiriske enkelttilfelle, samstundes som ein tar i bruk teoretiske førestillingar og omgrep (Dalen, 2011). Informantane gir klare beskrivingar i analysa som blir sett i samanheng med litteraturen om mobbing som eg har lese og benytta meg av. Sentral litteratur om mobbing var utgangspunktet for intervjuguiden min.

Generalisering dreiar seg overføringsverdi, altså om kor stor grad ein kan overføre resultata i ein studie til liknande personar og situasjonar enn dei som deltok i studia (Dalen, 2011; Maxwell, 1992). I fylgje Maxwell (1992) er det ein svakheit ved kvalitativ forskning at ein ikkje kan generalisere det til ein større populasjon. Dersom det inneheld «tjukke beskrivingar», altså nyteikningar som både beskriv og fortolkar dei fenomena som blir beskrive, kan det oppstå ein overføringsverdi (Dalen, 2011). Eg tykkjer at utvalet mitt er delvis representativt for elevar som har blitt utsett for mobbing. Eg har brukt lydopptakar, stilt kontrollspørsmål og oppfølgingsspørsmål, samt intervjuet elevar som har gått på heilt

forskjellige barne-, ungdoms og vidaregåande skular i Oslo, der fleire av desse sit med dei same opplevingane og erfaringane. Trass i dette kan eg ikkje sei at det er generaliserbart for ein heil populasjon som tidlegare har vert utsett for mobbing. Det kan ha ein viss overføringsverdi ved at opplevingane og erfaringane til informantane kan vere særskild lik erfaringane til andre som har blitt mobba. Det kan vere nyttige informasjon for tilsette i skulen som arbeidar med barn og ungdom og for andre eventuelle fagfolk. Erfaringane til informantane gjev eit innblikk i korleis mobbing kan utarte seg, korleis det kan opplevast å bli utsett for det, kva slags konsekvensar det kan få og kva dei tilsette i skulen kan gjere for å førebygge og stoppe mobbing. Evalueringsvaliditet dreiar seg om evaluering av tiltak som har som mål å forbetre (Maxwell, 1992). Dette er ikkje relevant for mi masteroppgåve, sidan eg ikkje skal evaluere nokre tiltak.

3.5 Forskingsetiske omsyn

I masteroppgåva mi kan det oppstå ulike etiske omsyn som ein må ivareta. Eg har tatt utgangspunkt i retningslinjene til Den nasjonale komité for samfunnsvitskap, humaniora, juss og teologi (NESH, 2006). Prosjektet er godkjent av norsk samfunnsvitenskapleg datateneste (NSD). NESH (2006) oppgir i punkt 8 at informantane skal få informasjon om prosjektet på ein forståeleg måte og bli orientert om deltakinga si. Informantane har rett til å få all nødvendig informasjon om undersøkinga. Eg leverte ut eit informasjonsskriv til informantane der det stod informasjon om meg og undersøkinga mi. Eg skreiv og kva det skulle brukast til og at eg skulle bruke lydopptakar undervegs. I tillegg til dette hadde eg ein gjennomgang med kvar enkelt informant om dette før eg starta intervjuet. Vidare syner NESH (2006) i punkt 9 at dersom ein skal forske på menneskje er det viktig at ein innhentar fritt og informert samtykke frå informantane. Det skal vere heilt frivillig for informantane å delta i prosjektet, og dei kan sjølv avbryte deltakinga si dersom dei måtte ønskje det, utan at det får negative konsekvensar for dei. Dette stod det informert om i informasjonsskrivet som informantane fikk, og alle signerte samtykkeerklæringa. Samstundes forklarte eg dette raskt før eg starta å intervju. Punkt nummer 11 i NESH (2006) er og relevant for mitt prosjekt fordi det handlar om omsynet til tredjepart. I mitt prosjekt oppstod dette ved at informantane gav meg informasjon om andre personar enn seg sjølv, som til dømes at namnet til dei som mobba dei, namnet til foreldre, søsken, medstudentar og lærarar på skulen. Eg valte å løyse dette ved å bruke ein kode for desse personane. Eg skreiv aldri ned namn eller informasjon om tredjepart når eg

transkriberte, fordi eg skreiv ned ein kode med ein gong. Dette er særst viktig å ivareta fordi intervjuar skal ikkje få verknadar for personar som ikkje sjølv deltar i forskinga. Vidare er også punkt nummer 14 i NESH (2006) viktig på grunn av krav til konfidensialitet. Her må forskingsmaterialet anonymiserast. Det handlar om informantane sine behov for fridom og vern om privatlivet sitt. Informantane skal kjenne seg trygge på at all informasjon som blir gitt i intervjuet blir anonymisert og dermed ikkje kan sporast tilbake til dei. Eg ivaretar dette i prosjektet mitt ved å ikkje bruke namna deira, men i staden bruke ulike kodar som til dømes informant 1 (Jente), 2 (Gut), 3 (Jente). Som forskar skal ein ikkje love informantane anonymitet og konfidensialitet dersom ein ikkje kan halde løftet (De Vaus, 2002). På grunn av dette har eg ikkje skrive ned namna deira nokon stad, og samtykkeerklæringa dei har underteikna ligg på ein trygg plass og skal makulerast etter at masteroppgåva er levert. Konfidensialitet dreier seg om at data som identifiserar informantane, ikkje skal avslørast (Kvale & Brinkmann, 2009). Dette tykkjer eg har vore litt utfordrande i forhold til kva som kan offentleggjerast i oppgåva mi utan å kunne identifisere informantane.

Punkt nummer 7 i NESH (2006) krav om å unngå skade og alvorlege belastningar, er særst viktig fordi som forskar har eg eit ansvar for å ikkje belaste informantane. Eit kriterie eg hadde for utvalet mitt var at det skulle vere personar som tidlegare har blitt utsett for mobbing, som ikkje lenger var i mobbesituasjonen. Alle eg intervjuar hadde vert utsett for mobbing tidlegare. Det vil seie at dei hadde fått mobbinga litt på avstand. For å unngå skade og alvorlege belastningar tenkte eg at det var greitt å snakke litt med elevane etter intervjuet om kva dei syns om å bli intervjuar om dette temaet. Fleire av informantane fortalte at dei tykte det var godt å få snakka om erfaringane sine, og at det var godt å ha nokon som lytta til dei. For å ivareta punkt nummer 7 til NESH informerte eg informantane om at dei kunne gå på kontoret til rådgivarane eg var i kontakt med, for å snakke med dei dersom det skulle oppstå vanskar i etterkant av intervjuet. Dette er viktig for at informantane skal føle seg ivaretatt etter å ha fortalt sensitive opplevingar og erfaringar. Informantane hadde bearbeidd erfaringane sine og dei syns det var greitt å bli intervjuar om mobbing.

3.6 Sentrale kjelder som pregar masteroppgåva

I kjeldene eg har brukt i oppgåva er det særleg to aktørar som er sentrale og pregar teorien i stor grad. Desse forskarane er Dan Olweus og Erling Roland. Innanfor den norske litteraturen på mobbing er desse to særst aktuelle. Dei presenterer mykje likt i forskinga si, som til dømes

kjenneteikn ved mobbarane og mobbeoffera og ulike myter ved mobbing. Det blir blant anna også henvist til Olweus fleire stadar i litteraturen til Roland. Trass i all forskinga til Olweus og Roland tykte eg det var vanskeleg å finne teori om konsekvensar av mobbing hos dei. Det verkar som fokuset deira var meir retta mot førebygging og tiltak mot mobbing. Eg har funne ein artikkel på engelsk av Roland som handla om konsekvensar av mobbing retta mot depresjonar og sjølv mordstankar. For å finne teori om konsekvensar av mobbing måtte eg bruke ein del internasjonale bøker og sjå på andre områder som til dømes posttraumatisk stressliding. Eg har i tillegg til primær kjelder, måtte ta i bruk sekundærkjelder for å få oversikt over heilskapen av konsekvensar av mobbing. Når eg tok i bruk internasjonale bøker var det ofte henvist til Olweus og Roland.

4 Presentasjon og drøfting av empiri

I dette kapittelet presenterer eg informantane sine eigne opplevingar og erfaringar av å bli utsett for mobbing og konsekvensar dette har fått for den einskilde. Dette gjer eg ved å presentere resultata frå intervjuet. Eg brukar sitat frå intervjuet eg har gjennomført. Desse sitata er frå dei fem informantane, der alle er elevar ved vidaregåande skular i Oslo. Informantane har erfaringar som dei opplever på same måte, men og erfaringar som opplevast ulikt. I tolking og kodingsprosessen kom eg fram til nokre kategoriar som var sentrale for å belyse problemstillinga. Desse kategoriane var mobbing, dei tilsette i skulen sitt ansvar, konsekvensar av mobbing og mobbing og psykisk helse. Det som står om psykisk helse er eigentleg konsekvensar av mobbing, men sidan informantane la vekt på dette i stor grad, pregar det datamaterialet. Eg fekk mykje data på dette temaet, og har difor valt å la dette stå som ein eigen kategori. Under hovudkategoriane har eg laga nokre underkategoriar.

I intervjuet kjem det fram at alle informantane har blitt utsett for mobbing i lengre tid og har fått ulike konsekvensar av dette. Eg har valt å ta med informantane sine eigne tankar om kva mobbing er, beskrivingar av korleis mobbinga opplevast av dei, og grunnar til mobbing, for å gi eit bilete av korleis mobbing kan opplevast for dei som blir utsett for det. Informantane sine eigne erfaringar kan bidra til at vi forstår meir om kva symptom mobbinga si eksistens kan føre til, og det kan vere enklare å forstå kvifor mobbing kan få så store konsekvensar som det får (Rørnes, 2007). Eg har valt å ikkje bruke fiktive namn på informantane men i staden kalle dei for informant 1, 2, 3, 4 og 5. For å få fram kjønnsforskjellane har eg valt å skrive kjønnet bak kvar enkelt informant, som til dømes informant 1 (Jente) og informant 2 (Gut).

Omfanget av mobbinga som informantane blei utsett for variera. Informant 1 (Jente) blei utsett for mobbing frå 1.klasse til 10.klasse, medan informant 2 (Gut) blei mobba frå 4.klasse til 7.klasse. Informant 3 (Jente) blei mobba frå 1.klasse til og med 1.klasse på vidaregåande. Informant 4 (Jente) blei utsett for mobbing frå 1.klasse til 10.klasse, og informant 5 (Gut) blei mobba frå 5.klasse til og med 1.klasse på vidaregåande. Sidan alle informantane opplevde at mobbinga tok slutt enten på ungdomsskulen eller vidaregåande, viser dette at det stemmer overens med resultata frå elevundersøkinga 2012, som viser at mobbinga minkar med aukande alder (Utdanningsdirektoratet, 2013). På bakgrunn av intervjuet kjem det fram at to av informantane har opplevd alvorlege konsekvensar og utvikla store vanskar i etterkant av mobbinga, medan tre av informantane har mindre alvorleg konsekvensar. Sidan informantane

har ulike opplevingar og erfaringar knytt til mobbing er det nokre informantar som blir nemnt oftare i datamaterialet fordi dei hadde fleire svar å kome med. Dette berer datamaterialet preg av. I dette kapittelet viser eg til direkte sitat frå intervjuet, og desse står i kursiv og innrykk. I enkelte sitat har eg fjerna delar av sitatet som ikkje var relevant, og det er merka med (...).

4.1 Mobbing

For å finne ut kva informantane legg i ordet mobbing, handla mitt første spørsmål i intervjuet om kva mobbing er. Informant 3 (Jente) definerer mobbinga slik

***Informant 3 (Jente):** «Det er noe som skjer gjentatte ganger, eller en hendelse som skjer hele tiden og veldig ofte. Det er noe som er negativt. Veldig negativt for den enkelte personen som opplever det. Jeg skulle ønske at folk så litt mer alvorlig på mobbing da, fordi det skjer så mye. Folk dør på grunn av mobbing liksom, men ingen bryr seg om det».*

Informant 3 (Jente) uttaler her at det skjer gjentatte gonger, eller ei hending som skjer heile tida. Informant 4 (Jente) fortel at mobbing er erting på ein verre måte og at det er noko som føregår over lang tid. Informant 3 og 4 drar her inn tidsperspektivet som Olweus (1992) og Roland (2007) vektlegg i sine definisjonar av mobbing. Informantane framheva at mobbing er noko negativt, noko som også er i tråd med definisjonen til Olweus og Roland der dei legg vekt på negative handlingar.

***Informant 5 (Gut):** «Jeg tenker på å sære og plage andre sine følelser. Og ta dem som er svakest og har dårlig selvtillit».*

Kommentaren til informant 5 (Gut) er etter mitt syn i samsvar med det Roland (2007) seier i sin definisjon av mobbing, at det er retta mot ein som ikkje kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen. Alle informantane er delvis innom Olweus og Roland sin definisjon på mobbing.

4.1.1 Kjønnsforskjellar i mobbing

Mobbing kan utarte seg forskjellig mellom dei ulike kjønna. Informantane uttrykkjer at det er kjønnsforskjellar, og dei er ganske samstemte i svara sine. Informant 1 (Jente) forklarar kjønnsforskjellane slik

***Informant 1 (Jente):** «Jenter har jo sånn usynlig mobbing da. Det er de er kjent for, sånn baksnakking, drittslenging og ryktespredning. Mens gutter er mer sånn fysisk og å slenge kommentarer i løse luften. Men selvfølgelig, gutter er også fæle til å snakke*

litt bak ryggen, og jenter er også ganske fæle til å slenge kommentarer.(...) Gutter er jo fæle på det å dytte og slå og sånn, mens jenter er mer baksnakking og alt det der. Mer synlig på guttene da».

Dette sitatet viser at ho tykkjer at gutane brukar mest den direkte forma for mobbing, medan jenter brukar meir den indirekte forma for mobbinga. Alle informantane legg vekt på kjønnsforskjellane knytt til indirekte og direkte mobbing, og det står i samsvar med undersøkingane gjort av Olweus (1992) som viser at det er ein tendens at jenter er meir utsett for indirekte mobbing, og gutar er meir utsett for direkte mobbing. Ein annan informant presenterer kjønnsforskjellane slik:

Informant 5 (Gut): *«Jentemobbing som jeg har sett, er mest slik at de kaller hverandre for horer (...). Så er det mye mobbing på grunn av klesstil, merkeklær, og sminke og sånt. Viss en jente bruker mye sminke blir de gjerne kalla dukker, og de som ikke har sminke blir kalt for noe annet for det. For guttene er det mest om å gjøre å være sterkest og ha mest kontroll. De som er svakest, de blir ofte mobba. Visst du ikke viser at du er sjefen eller at du har mye selvtillit, da blir man mobba. Og hvis du er usikker på hva du sier eller hva du vil gjøre, så blir du også mobba. Og på hvordan du ser ut, om du er annerledes, om du har noe vanskeligheter enten hjemme eller på skolen».*

Informant 5 (Gut) legg vekt på styrkeforholdet ved mobbing blant gutar. I mobbedefinisjonen til Roland (2007) beskriv han at det er ei ubalanse i styrkeforholdet mellom mobbarane og mobbeoffera, så difor er det i samsvar med det informant 5 (Gut) seier. Fysisk styrke er truleg ikkje relevant i forhold til jenter som mobbar (Roland, 2007). Informant 5 relaterer den direkte mobbinga mest mot korleis gutar mobbar. Alle informantane har opplevd både indirekte og direkte mobbing. Einaste er informant 2 (Gut) som fortel at det hovudsakleg var indirekte mobbing han blei utsett for, men at det ein sjeldan gong utvikla seg til direkte mobbing. Informantane har stort sett blitt mobba av både gutar og jenter, men alle fortel at dei har blitt mobba av gutar i stor grad. Dette er i samsvar med undersøkingar gjort av Olweus (1992) som viser at gutar står for ein stor del av mobbinga som jenter blir utsett for. Alle informantane som var jenter har opplevd å bli utsett for mobbing frå både gutar og jenter. Informant 5 (Gut) har og opplevd å bli mobba av begge kjønn, medan informant 2 (Gut) opplevde å kun bli mobba av gutar. Erfaringane og opplevingane til informantane i forhold til kjønnsforskjellar i mobbing er i samsvar med mykje av det forkinga til Olweus (1992) viser.

4.1.2 Korleis oppstår mobbing

Det kan vere ulike årsaker til at mobbing oppstår og at akkurat det barnet blir utsett for det. Alle informantane fortalte at dei trur at mobbarane ofte er usikre på seg sjølv, og at dei difor mobbar andre for å kjenne seg betre. Eit døme på dette er det informant 2 (Gut) fortel.

***Informant 2 (Gut):** «Jeg tror egentlig at for de som mobber andre, har det litt hardt, litt vanskelig eller noe sånt. Dem er litt mye nedfor og bare må få det ut og ja, har ikke noe bedre å gjøre enn mobbing. Dem syns kanskje det er mest gøy da og tuller rundt og sånn. Tror det er litt mer vanskelig. Jeg tror at de som mobber andre har det litt vanskelig iblant, men man ser det ikke».*

Som nemnt i teoridelen er denne oppfatninga vanleg, men ifylgje Olweus (1992) sine undersøkingar viser det at dette ikkje stemmer, då mobbarane ofte blir kjenneteikna med uvanleg lite usikkerhet og angst. Olweus (1992) understrekar og at denne konklusjonen gjeld for mobbarar som ei gruppe, så det kan hende det fins folk som mobbar andre som har denne usikkerheten. At alle informantane hadde denne meininga om mobbarane, bekreftar at det er ei vanleg oppfatninga om mobbarane. Alle svarte og at dei trudde at mobbarane mobba for å unngå å bli mobbeoffer sjølv. At mobbarane eigentleg er usikre under overflata er ei myte, fordi mobbarane ofte har eit sterkt behov for å dominere andre på ein negativ måte, dei er ofte hissige med låg toleranse for hindringar, ofte vanskar med å underordne seg reglar, og det verkar som dei har lita medkjensle for mobbeoffera (Olweus, 1992). Nokre av informantane fortalte at dei syns synd i mobbarane. Denne myta kan føre til at mobbeoffera får medkjensle for mobbaren fordi dei kan tru at dei eigentleg er usikre og har det vanskeleg sjølv.

4.1.3 Informantane sine egne opplevingar av mobbinga dei blei utsett for

Generelle mobbeepisodar

Utifrå intervjuet kom det fram at informantane har blitt utsett for ulike formar for mobbing, og dei har difor ulike opplevingar knytt til dette. Eg spurte informantane om dei kunne beskrive nokre typiske mobbeepisodar dei opplevde, der eg fekk både like og ulike svar. På grunn av dette har eg valt å ta med mange sitat for å verkeleg få fram korleis mobbing fungerer og opplevast. Informant 4 (Jente) svara dette:

***Informant 4 (Jente):** «Jeg har blitt utsatt for det meste jeg. Jeg har blitt utstøtt fra de som egentlig skulle ta vare på meg, som mobbing. Jeg har blitt dratt av buksa midt i*

storefri, ute i skolegården, flere ganger. Sparka, slått, forfulgt på vei hjem (...). Og masse ord. Egentlig det meste. Noen ganger så endte lua mi opp i søppelkassa og frukten min ble kasta rundt (...). Jeg har blitt sparka av en person hver eneste dag, sånn i 7 klasse. Hver eneste dag, så hadde han klasserom ved siden av meg, så når han gikk forbi meg ute i gangen så sparka han meg eller tråkka meg skikkelig hardt på tærne hver dag».

I dette utsagnet får vi innsikt i korleis skulekvardagen hennar var når ho blei mobba. Ho opplevde både direkte og indirekte mobbing frå jamnaldrande elevar. Ho nemner i sitatet at dei som eigentleg skulle ta vare på ho, utstøtte ho. Ho synast her å peike på vener og lærarar som ikkje greip inn i mobbinga. Informant 5 (Gut) forklarar det slik:

Informant 5(Gut): *«Jeg ble slått mye (...). Det starta ofte med at jeg kjempet imot. Det starta med den vanlige mobbingen, altså ord. Så snakka jeg til dem først, og så holdt de på enda. Så fikk jeg ny advarsel og da holdt de på. Jeg gikk på dem og da tok de meg alle sammen».*

Det som informant 5 (Gut) beskriv her er etter mitt syn i samsvar med måten Roland (2007) beskriv at mobbing oppstår. Dette skjer ved at mobbarane brukar provokasjon, som informant 5 viser til, då klarer dei å skaffe seg eit grunnlag for beskyldning, og mobbeofferet blir på den måten fanga (Roland, 2007). Vidare beskriv informant 5 (Gut) korleis ein vanleg skuledag var for han i denne perioden:

Informant 5 (Gut): *«Jeg går på skolen, og så møter jeg opp cirka et kvarter/ ti minutter før tiden, og så kommer de bort til meg. Visst jeg har lue på meg så tar de selyfølgelig den. Visst jeg har på meg noe som er løst, så tar de det. Kaster rundt tingene mine. Visst jeg har med meg noe, da tok de det. Da må jeg liksom løpe rundt halve skolegården for å finne det igjen. De kaster tingene mellom seg. De ødelegger ting. Stjeler ting. Så jeg måtte alltid ta med meg de verdifulle tingene mine, ikke la noe ligge igjen, slik at de ikke tar det. Jeg måtte ta med sekken min også (...). Jeg løp aldri vekk egentlig. Jeg tok alltid imot det jeg fikk, både fysisk og psykisk».*

Som informant 5 (Gut) beskriv her, fortel også alle informantane om mobbeepisoder der mobbarane tar tinga deira og ofte øydelegg dei. Mobbarane provoserer ofte mobbeoffera ved å sende tinga deira rundt mellom seg, eller at dei gøymde det på skulen ein stad. Informant 5 (Gut) fortel at mobbarane tok tinga hans, kasta dei rundt og gjømte dei. Nokre gonger gav dei det til forskjellige personar, slik at han måtte gå rundt å spørje alle på skulen om dei hadde sett det. Han har hatt ein del ting som har blitt stjelt, som til dømes nokre solbriller, pengar, lommebok og bankkort. Han har sperra bankkortet tre gonger. Han fortel om fortvilinga dette medførte og at han måtte komme på mange unnskyldningar når tinga hans var øydelagde.

Informant 3 (Jente) opplevde og dette. Ho seier at ho ofte bar skoa sine i handa for å unngå at mobbarane tok dei frå ho.

Informant 3 (Jente): «Og så tok dem bare tak i meg og reiv i stykker klærne mine og sånne ting (...). Jeg hadde fått helt nye sko, så tar de dem og kaster dem i søpla. Eller så har de fylt dem med melk og alt som er, og da vil jo ikke jeg bruke dem igjen etterpå».

Når barn og ungdom ofte kjem til skulen eller heim frå skulen med øydelagde klede og ting, eller at dei har mista tinga sine er dette eit teikn på at barnet blir mobba på skulen (Roland, 2007). Dette er noko lærarar på skulane bør vere bevisste på, slik at dei enklare kan ta tak i mobbesituasjonar så raskt som mogleg. Informant 1 (Jente) opplevde eit stort svik av bestevenninna hennar som fortalte alle hemmelegheitene hennar til resten av klassen inne på eit rom medan ho var låst ute og fekk høyre alt dei sa. I tillegg til dette opplevde ho mykje direkte mobbing og uttrykkjer det slik:

Informant 1 (Jente): «Det var liksom fem- seks av guttene i klassen, hver gang vi slutta så gikk vi ned. Så stoppa de meg, og da var det sånn at de ville ha meg til å gi de penger, men jeg ville ikke det, så jeg gav de ikke penger. Så da vart det heller til at jeg vart en boksepute for å si det sånn. Noen tok tingene mine og slang dem rundt og sånn og kasta tingene mine, ødela de og sånt, mens andre stod å holdt meg fast og slo meg i magen».

Både informant 1, 2 og 3 nemner at dei har blitt mobba mykje på grunn av utsjånaden sin. I fylgje studiar gjort av Olweus kom han fram til at utsjånad ikkje spela noko særleg rolle for kven som blir mobba, men at mobbarane kan rette fokus mot eit ytre avvik som ein del av spelet (Roland, 2007). Informant 1 (Jente) og informant 3 (Jente) har begge hatt periodar der dei har endra mykje på utsjånaden sin. Begge har hatt periodar der dei har gått i heilt svarte og store klede og farga håret sitt svart. Informant 3 (Jente) begrunnar dette med at ho følte at folk ikkje kunne sjå ho, men ho skjønner i etterkant at det kanskje vart enda meir synleg at ho ikkje hadde det bra. Eg undra meg over om informant 1 (Jente) og 3 (Jente) forandra klesstil og hårfarge fordi dei ville prøve å passe inn med dei jamnaldrande? Kanskje dei allereie kjente seg veldig annleis på grunn av mobbinga og difor ville endre utsjånad. Kanskje dei gjorde det fordi dei følte seg mobba på grunn av utsjånaden og ville endre den for å unngå mobbing? Begge fortel at dei fekk negative kommentarar om utsjånaden sin.

Skulevegen

Mobbing kan føregå på veg til og frå skulen. Alle jentene eg intervjuar fortalte at dei blei mobba på skulevegen, medan gutane svarar at dei ikkje blei mobba der. Informant 1 (Jente) beskriv skulevegen slik:

Informant 1 (Jente): «Helt forferdelig. Til og fra skolen gikk jeg store omveier, i hele 8 og 9 ende klasse for å ikke møte folk. Og når jeg møtte folk, så gikk jeg kjempe sakte og veldig stille for at de ikke skulle se meg. Det trengte ikke å være noen jeg kjente. De kunne være eldre eller yngre enn meg, ikke ha noe med meg å gjøre, men jeg synes det var ekkelt».

Både informant 1 (Jente) og informant 4 (Jente) fortel at dei gjekk store omvegar til og frå skulen for å unngå å møte mobbarane. Dette førte til at dei ofte måtte berekne lenger tid på skulevegen. Informant 3 (jente) derimot pleidde å gøyme seg på skulevegen.

Informant 3 (Jente): «Det var jo som regel at jeg gikk til skolen. Så bodde jeg litt unna skolen, så det var et stykke å gå, synes jeg den gang da, men det var bare 4 minutter å gå. Så når jeg gikk ned til skolen så pleide jeg å vente til alle de andre elevene hadde gått inn på skolen. Fordi viss ikke så ville de bare kaste ting på meg, sånn greiner, steiner og alt de fant. Så jeg pleide alltid å sitte med en skogkant som var litt rundt, så satt jeg i midten og venta til timen hadde starta. Så gikk jeg inn, kanskje, visst jeg i det hele tatt kom på skolen. Når jeg kom inn i klasserommet ble det slik at folk flytta seg fra meg».

Eg setter spørsmålsteikn ved kvifor mobbinga langs skulevegen fann stad. Var det ingen andre elevar, foreldre, tilsette i skulen eller naboar som såg at desse informantane opplevde mobbing på skulevegen? Kvifor var det ingen som såg kva som skjedde og greip inn? Er det fordi dei faktisk ikkje såg det eller fordi dei ikkje ønska å sjå det fordi det var enklast? Det ser ut som at mobbarane hadde stor makt, sidan dei ikkje blei stoppa når dei mobba andre. Kan det hende at foreldra til mobbeoffera, naboar, eller andre foreldre visste om mobbinga som skjedde på skulevegen, men at dei tykte det var vanskeleg å ta det opp med skulen eller foreldra til mobbeofferet? Kanskje nokre tykte at det var vanskeleg å ta opp mobbing med andre fordi det er knytt til skam, at ein ikkje snakkar så mykje om det, og at ein kan vere redd for å kome med falske anklager mot naboen sitt barn. Det hender at folk tenker at barn må ordne opp seg imellom, og vel difor å ikkje gripe inn. Mobbing er ikkje ei konflikt, men eit overgrep (Olweus, 2009). Partane er ikkje like sterke og då er det vanskeleg at dei skal klare å ordne opp seg i mellom eller at det skal gå over av seg sjølv. På grunn av dette er det særskild viktig at vaksne, tilsette i skulen, andre elevar eller foreldre rapporterer inn mobbing eller grip direkte inn sjølv.

I klasserommet og undervisninga

Informantane har ulike erfaringar knytt til mobbing i klasserommet. Informant 1 (Jente) vart så nervøs ved framføringar at ho klødde seg til blods, og følte seg deretter meir mobba for dette. Tankane hennar var ofte andre stadar enn der dei skulle vere, og ho satt og skreiv desse tankane ned på papir i undervisningstimane.

***Informant 1 (Jente):** «Og gym, jeg hadde ikke gym hele ungdomsskolen. Jeg skulka».*

Faget gym var det verste ho visste, og ho prøvde å unngå det. I etterkant av mobbinga føler ho seg framleis ikkje komfortabel med kroppen sin og gym er framleis vanskeleg for ho.

Informant 2 (Gut) gjev uttrykk for at det ikkje oppstod så mykje mobbing i klasserommet når det var undervisning. Informant 3 (Jente) opplevde at ingen ville sitte i nærleiken av ho. Når ho satt seg ned i klasserommet flytta folk seg vekk frå ho. Informant 4 (Jente) derimot tykte at fritimane var dei verste, for då var læraren vekke og då byrja mobbinga. Ho syns desse timane var heilt forferdelege. Informant 5 (Gut) var alltid veldig nervøs før framføringar på same måte som informant 1. Han kunne begynne å stamme og då begynte nokre elevar å mobbe han for det også. Han opplevde også at ingen i klassen hans ville vere på gruppe med han når det var gruppearbeid. Han følte seg ekskludert frå fellesskapet. Eg undra meg over kvar lærarane var? Kvifor klarte ikkje lærarane å sjå at elevane blei mobba i klasserommet, og at ingen ville vere på gruppe med informant 5. Eg tykkjer det er urovekkande at læraren godtok at informant 5 (Gut) måtte arbeide med gruppearbeid aleine, fordi ingen ville vere på gruppe med han, og at dei ikkje såg at folk flytta seg og satt seg langt ifrå informant 3 (Jente) når ho kom inn i klasserommet. Det kan hende at lærarane eigentleg visste om mobbinga, men ikkje visste kva dei skulle gjere for å stoppe det. Eg set spørsmålsteikn ved kor godt lærarane eigentleg kjente elevane sine sidan mobbinga føregjekk i klasserommet når lærarane var tilstades.

I friminutta

Friminutta er den staden på skulen der elevar oftast blir utsett for mobbing og vald (Andreassen & Thilesen, 2003). På grunn av dette tykte eg det var relevant å spørje informantane om korleis friminutta deira vanlegvis var. Utifrå intervjuet svara alle jentene at friminutta var forferdelige og det verste med skuledagen, medan gutane svarer at friminutta ikkje var så gale, fordi då var dei saman med venar, oftast i fred frå mobbarane.

Informant 3 (Jente): «Jeg var ikke i friminuttene. Jeg gjemte meg alltid. Jeg tror at jeg kanskje var i første timen av skolen fordi jeg orka ikke mer av mobbingen. Jeg pleide å gå lange turer. Jeg pleide gjerne å stikke av, visst jeg kunne».

Dette sitatet viser at informant 3 nesten aldri var i friminutta. Vidare fortel ho at ho pleide å låse seg inn på toaletta for å unngå mobbarane. Ho kunne ofte stikke av frå skulen etter berre ein time eller meir, og då reiste ho ofte heim. Informant 1 (Jente) likte heller ikkje friminutta på skulen og beskriv dei som forferdelege. Informantane følte at lærarane ikkje var tilstades eller at dei ikkje såg mobbinga som føregjekk i friminutta. Informant 4 (Jente) gjengir friminutta sine slik:

Informant 4 (Jente): «Dytta rundt, må løpe etter tingene mine fordi de tar det. Få tilbake tingene, løpe og gjemme meg».

Gutane eg har intervjuar derimot presenterer friminutta som helt greie. Begge hadde nokre vener som dei var saman med i friminutta. Informant 2 (Gut) var på fotballbana i dei fleste friminutta, og informant 5 (gut) var ofte i skogen saman med venene sine. Informant 5 (Gut) seier at dei stakk av inn i skogen for å unngå mobbarane, og deretter fortel han at mobbinga føregjekk når dei skulle gå inn igjen til klasserommet. Dette var når dei samlast og sto i kø for å kome inn igjen. Eg spurte informantane om det var mange lærarar tilstades i friminutta. Alle svarte at det var få lærarar, og der det var flest lærarar i friminutta var på skulen til informant 2. Der var det lærarar ved fotballbana, noko som kanskje førte til at det var mindre mobbing der han oppheldt seg. Trass i at det ofte var lærarar der, fortel informant 2 (Gut) at det kunne oppstå mobbing, men det var ofte dersom læraren ikkje var tilstades. Dette tenker eg har med tilstedeværelse og tilgjengelighet å gjere, fordi aktivitetane ved fotballbana var meir kontrollerte og elevane var bevisst dette. Roland (2007) belyser at fleire synlege vaksne i friminutta kan redusere sannsynligheita for å bli utsett for mobbing. Eg spurte informantane om dei trur fleire vaksne i friminutta kunne hjelpe og dei svarte at dei trudde det hadde vore eit bra tiltak som kunne fungere. To av informantane nemnte også dette som eit mogleg tiltak for å stoppe mobbing.

Digital mobbing

Digital mobbing er som nemnt tidlegare ei form for mobbing som er ny og aukande (Samnøen, 2012). To av informantane fortel at dei har blitt utsett for digital mobbing i tillegg til annan mobbing.

Informant 1 (Jente): «Ja det var jo en del på nettet i en periode også, for å si det mildt (...). Det ble lagd en gruppe på facebook som het for alle oss som har noe imot «informant 1»».

Informant 1 (Jente) sa ifrå til mora si om denne digitale mobbinga, og då fekk mora stoppa den ganske raskt. Informant 1 blei deretter kvitt den digitale mobbinga. Informant 3 opplevde og digital mobbing.

Informant 3 (Jente): «På mobilen min så ringte de meg, så jeg måtte bytte til skjult nummer (...). Og så bytta jeg nesten navn».

Informant 3 var redd når ho var på skulen, men også når ho var i sin eigen heim fordi mobbarane kunne heile tida mobbe ho. Dette kan føre til at tryggleiken ein kjenner i eigen heim blir ein farleg stad å vere (Dubin, 2010). Den digitale mobbinga og mobbinga ho blei utsett for på skulen førte til at ho nesten bytta namn fordi ho ikkje orka meir. Ho fjerna namnet sitt frå postkassa si slik at folk ikkje skulle finne ut kvar ho budde. Når ho bytta telefonnummer og fekk skjult nummer slutta mobbarane å ringe ho, og den digitale mobbinga tok difor slutt. Dei andre informantane forklarar at dei ikkje blei utsett for digital mobbing. Utifrå ulik forsking, innlegg på blogger og i media synes det som at digital mobbing er i utvikling i sterk grad. Informant 3 (Jente) fortel at ho starta sin eigen blogg der ho skriv om mobbinga ho har opplevd. Ho syns at det hjalp mykje, men at ho samstundes fekk ein del stygge kommentarar. Bloggen hennar er anonym, og ho skriv kun om hendingar der det har vore fleire involverte slik at ikkje nokon skal kjenne ho igjen. Dette viser også at ho opplevde å bli mobba på sin eigen blogg.

4.1.4 Motivasjon for å kome seg på skulen

Sidan mobbing kan føre til at personar som blir utsett for dette utviklar angst og skulevegring (Storfjord & Storfjord, 1997), valte eg å spørje informantane om dei møtte opp på skulen i den perioden dei blei utsett for mobbing, og kva motivasjonen deira var for å kome seg på skulen. Trass i mobbinga svarar dei fleste informantane at dei var på skulen kvar dag når dei blei mobba, sjølv om dei gjerne ikkje ville det. Einaste er informant 3 (Jente), ho skulka og prøvde det meste for å unngå å gå på skulen. Ho seier at einaste grunnen til at ho kom seg på skulen var fordi mora tvang ho til det. Informant 1 (Jente) prøvde også å unngå skulen på heile barne- og ungdomsskulen. Ho fortel også at ho nokre gonger unngjekk å gå på skulen ved å late som at ho var sjuk, og at ho skulka gymtimane. Grunnen til at ho gjekk på skulen

var fordi ho ville ikkje at folk skulle sjå at mobbinga påverka ho. Informant 2 (Gut) ville også vere heime frå skulen nokre gonger for å unngå mobbinga og det illustrer han slik:

Informant 2 (Gut): «Ja, det kan jo bli sånn at man ikke vil gå på skolen. Det var litt sånn at jeg ville være hjemme for da var jeg sliten og ville være hjemme (...). Jeg orka bare ikke mer av det fordi jeg var sliten (...). Men jeg ville bare gå på skolen rett og slett».

Sidan informant 2 (Gut) hadde nokre venar på skulen trur eg at det var enklare for han å møte opp på skulen fordi trass i mobbinga ville han delta i sosialt samspel saman med venane sine. Informant 2 illustrera venskap som ein motivasjon for å gå på skulen. Venskap var ein viktig motivasjon for informant 4 (Jente) også.

Informant 4 (Jente): «Det er egentlig bare sånn at....jeg hadde ikke noe imot skolen, det var bare noen elever som var der. Jeg vil ikke at noen skal ødelegge for mange. Og visst jeg på en måte hadde skulka på skolen, så hadde det kanskje gått utover vennene mine også. Fordi da hadde de kanskje blitt neste. Fordi det er sånn at når en forsvinner, så er det en annen en som kommer, og jeg ville ikke at det skulle skje. Jeg har egentlig bare passa på ryggen til alle som jeg kunne».

Utifrå dette sitatet kjem det fram at informant 4 (Jente) møtte opp på skulen for å beskytte venninna si som også blei mobba. Mobbeofre har ofte få vener (Dubin, 2010) og kanskje derfor var det ekstra viktig for informant 4 å beskytte denne venninna slik at dei framleis kunne vere saman. At informant 4 (Jente) beskytta venninna si er i tråd med det eg nemnte i kapittel 2.9, at ein god ven ikkje mobbar og heller ikkje aksepterer at venen blir mobba (Vågeng, 2012). Både informant 1, 3, og 5 fortel at mora deira var ein av grunnane til at dei kom seg på skulen når dei blei utsett for mobbing.

Informant 5 (Gut): «Jeg har alltid vært på skolen og møtt opp hver dag (...). Moren min maste på meg hele tiden om at jeg måtte gå på skolen. Jeg kunne jo ikke si til henne «jeg vil ikke, jeg vil bare være hjemme»».

Trass i mobbinga ser ein at mobbeoffera er pliktoppfyllande ved å møte opp på skulen, sjølv om dei eigentleg kunne tenke seg å vere heime. Å bli mobba på skulen og samstundes vere så pliktoppfyllande må ha vore eit stort dilemma for informantane. Å gå på skulen trass i at ein veit at ein går til mobbing og plaging, må ha vert fortvilande. Redselen for kva som kan skje i neste augeblikk, må ha vert særleg overveldande for informantane. At dei klarte å reise seg og å møte opp på skulen er svært imponerende.

Oppsummering av funna under punkt 4.1

Funna mine viser at kjønnsforskjellane kjem tydeleg fram, ved at gutar brukar mest den direkte forma for mobbing, som til dømes i form av slag og spark. Jentene derimot brukar meir den indirekte forma for mobbing, som til dømes at dei baksnakkar, sprer rykte og utestenger. Myten om den usikre mobbar er framleis er myte som mange trur på, men i fylgje Olweus (1992) stemmer ikkje dette då mobbarane ofte er lite usikre. Mobbinga oppstår ofte ved provokasjon, der mobbarane skaffar seg eit grunnlag for beskyldning, og mobbeofferet blir fanga i offerrolla. Mobbing finn stad på skulen i friminutta, i fritimane, i gangane, i klasseromma og undervisningstimane, på skulevegen og via digitale mediar.

4.2 Dei tilsette i skulen sitt ansvar

Som nemnt i teorikapitlet har dei tilsette i skulen eit stort ansvar i forhold til å stoppe mobbing i skulen. Trass i dette har alle informantane opplevd å bli mobba på skulen.

4.2.1 Lærarar som deltek i mobbinga

Mobbing skjer oftast blant barn og ungdommar som går på skulen. Korleis opplevast dette når lærarane også deltar i mobbinga? I intervjuet kjem det fram at to av informantane i tillegg til mobbing frå medelevar, har blitt mobba av lærarar på skulen.

Informant 3 (Jente): «Læreren brydde seg ikke i det hele tatt. Hun bare såg på meg, såg dumt på meg liksom. Og så sa hun hele tiden: «du er jo et problembarn, så hvorfor skal jeg hjelpe deg?» (...). Vi prøvde å ta det opp med rektor, men rektoren våres var på parti med læreren. Så skolen jeg gikk på var veldig sann «blir du mobba då kan du glemme å få gjort om det til 7 klasse liksom». Da blir du mobba liksom, hele tiden».

Ho fortel vidare at ho og mora hennar prøvde å ta dette opp med rektor men der var det ingen respons fordi rektoren var på parti med læraren. Ho beskriver rektoren og mobbinga slik:

Informant 3 (Jente): «Hun var jo med på det. Hun sa og oppmuntra lærerne mine til det. Hun sa «Å, kom igjen da, vi gjør det litt mer. Vi kan bare stenge henne inne på det rommet der, så kan resten av klassen gå på tur»».

Eg spurte om dei andre lærarane gjorde dette. Då fortel ho at det var kun ein lærar som låste ho inne, og at assistentane på skulen alltid låste ho ut igjen. Dei gangane assistentane ikkje var der måtte ho komme seg ut sjølv. Ho lærte seg raskt korleis ho skulle få opp døra dersom det

var hengslar på innsida av døra. Ho begynte og å gå rundt med skrutrekkjer på seg, i tilfelle ho blei låst inne. Vidare beskriv ho korleis det kjennast å bli mobba av lærarar:

Informant 3 (Jente): «Det er greit nok med elever som mobber, men ikke lærere altså. For dem får gjort så mye mer enn elevene. De kan jo ødelegge alt, ødelegge arbeid og alt. Ja, og så kan de lyve og sånt».

Her beskriv informant 3 kor stor makt lærarar kan ha, og kor ødeleggende det kan vere dersom dei deltar i mobbinga. Dette er i samsvar med det Damsgaard (2003) hevder om maktforhold ved mobbing frå lærarar og utnyttig av posisjon. I fylgje Opplæringslova (1998) § 9a-3 er skulen pliktig til å ta tak i mobbesituasjonar. Dette gjor ikkje skulen der informant 3 (Jente) gjekk fordi rektor og ein annan lærar oppfordra til mobbing av denne eleven. Då bryt dei opplæringslova, samstundes som dei utnyttar sin posisjon som lærar og rektor. Informant 4 (Jente) opplevde også mobbing frå ein lærar på skulen.

Informant 4 (Jente): «Det var en lærer som jeg følte hadde mobba meg litt. Det var en gang jeg ble nedspruta av vann og såpe av en i klassen min på ungdomsskolen. Jeg gikk til læreren og sa ifra, jeg var jo kliss våt og full av såpe og sånt. Og den eneste kommentaren jeg fikk tilbake da var «ja men du må jo takke han, du fikk jo en vask».

Informant 4 (Jente) legg til at denne mobbinga frå læraren var nedverdiggande. Lærarane sitt ansvar på skulen er å stoppe mobbing, ikkje å oppmuntre til det. Informant 3 og 4 føler seg svikta av dei lærarane som mobba dei fordi dei skulle eigentleg ta vare på dei. Informant 3 (Jente) fortel at ho har vanskar med å stole på og ha tillit til folk, også lærarar og tilsette i skulen. Eg tolka det som ein konsekvens av at ho blei mobba av både elevar og lærarar på skulen. At elevar blir mobba frå lærarane kan svekkje eller knuse sjølvoppfatninga og sjølvtiliten deira, medan lærarane blir beskytta av systemet (Straume, 1995).

4.2.2 Vanskar med å seie ifrå om mobbing til dei tilsette i skulen

Som mobbeoffer kan det vere vanskeleg å seie ifrå til dei tilsette i skulen at dei blir mobba. Dette kan til dømes vere vanskeleg fordi dei kan vere redde for å ikkje bli høyrte og trudd, og fordi dei kan vere redde for at mobbinga skal bli verre dersom mobbarane finner ut at dei har sagt ifrå (Olweus & Solberg, 1997). To av informantane uttaler det slik:

Informant 2 (Gut): «Det er liksom sånn at folk blir mobba hver dag kanskje, og det er slik at de som blir mobbet har litt vanskeligheter med å si ifra, stå imot det».

Informant 4 (Jente): «Og det var liksom sånn at når du sier ifra til lærerne da, og noen andre sier noe helt motsatt og vennene til den som liksom mobba meg, de gikk på

lag med de som mobba meg og sa «nei, det skjedde aldri, hun lyver». Det er liksom sånn at lærerne ikke tror på meg fordi det er så mange imot meg (...). Jeg sa ifrå ganske ofte i starten, men så skjønnte jeg etter hvert at nei dette går bare ikke. Det er bare å gi opp».

Informant 4 (Jente) opplevde å ikkje bli høyrte og trudd av lærarane og gav difor opp dette. Ved mobbesituasjonar krev det ofte mykje av mobbeoffera å seie ifrå til dei tilsette i skulen, fordi ein har ofte frykt for at dersom dei seier ifrå blir mobbinga verre. Dei fleste informantane hadde denne oppfatninga. Informant 5 (Gut) fortel at det var vanskeleg å seie ifrå til dei tilsette på skulen fordi han var redd for at mobbarane skulle finne ut av at han hadde sagt ifrå. Han illustrerer det slik:

Informant 5 (Gut): *«De spurte meg om hvem som mobbet, men da hadde mobberne spurt meg om hvem som tysta og da hadde det bare blitt verre. Så jeg sa ingenting».*

Å innrømme at ein blir mobba er å gi mobbarane rett, og dersom ein seier ifrå til dei tilsette i skulen er det stor risiko for hemnaksjon (Larsson, 2001). På grunn av frykta for å seie ifrå vel mobbeoffera difor å ikkje gjere det, som informantane påpeikar. Men på den andre sida, dersom mobbeoffera ikkje seier ifrå om at dei blir mobba og at det tause fleirtalet ikkje seier ifrå om det, då kan det vere vanskeleg for dei tilsette i skulen å oppdage det. Difor er det nødvendig at tilsette og foreldre er opptatt av å sjå etter varselsignal ved mobbing, som til dømes klede og ting som er øydelagde, skitne eller våte (Olweus & Solberg, 1997). I fylgje Opplæringslova (1998) § 9a-3 er dei tilsette i skulen pliktige til å gripe inn ved mobbesituasjonar. Dersom foreldre eller tilsette i skulen får mistanke om at det føregår mobbing på skulen, kan det antas å krevje at dei følgjer saka vidare og finner ut om det faktisk er tilfelle. Dersom det stemmer bør dei gripe inn og stoppe dette.

4.2.3 Å oppdage og stoppe mobbing

Informantane blei spurt om lærarane på skulen visste om at dei blei mobba, og om dei gjorde noko for å stoppe det. Det viste seg at dei fleste lærarane visste om det, men at det ikkje blei gjort så mykje for å stoppe mobbinga. Informant 1 (Jente) opplevde at lærarane ikkje gjorde noko for å stoppe mobbinga og fortel at dei snudde seg vekk andre vegen for å unngå å ta tak i det fordi det var enklare, medan informant 3 seier at lærarane ikkje såg mobbinga, fordi den ofte var skjult. Kanskje lærarane på skulen til informant 1 ikkje heilt visste korleis dei skulle stoppe mobbinga, og tykte difor det var betre å ikkje gjere noko? Informant 2 (Gut) og

informant 4 (Jente) gir uttrykk for at lærarane prøvde å stoppe mobbinga som føregjekk på skulen, og beskriv det slik:

Informant 2 (Gut): «Ja de visste en del om det, det gjorde dem (...). Vi hadde en prat med klassen, der hele klassen var der. Da har det fungert littegrunde da. Da roa det seg ned og vi ble jo eldre».

Informant 4 (Jente): «Ja, skolen min var veldig flink til å ta tak i mobbing og sånn. Det ble det faktisk gjort noe med. Det var på barneskolen. Der ble det gjort noe med, nesten med en gang. Og det kom en sånn konsekvensgruppe. Visst du hadde fått så og så mange anmerkninger i løpet av uka, så måtte man møte opp på mandager, litt tidligere enn alle andre, for å hjelpe vaktmesteren for å ha en typisk vaktmestertjeneste. De måtte gå rundt på skolen, vaske, rydde, skrape vekk tyggis fra undersiden på ungdomsskolebordene. Det er jo så ekkelt».

Trass i at lærarane til informant 4 prøvde å stoppe mobbinga som føregjekk, opplevde ikkje informant 4 (Jente) at mobbinga tok slutt. Kvifor fungerte ikkje tiltaka som lærarane satt inn? Informant 5 (Gut) opplevde at lærarane reagerte på mobbinga, men han syntes eigentleg at dei ikkje gjorde noko. Han synst at dei reagerte på feil måte. Mobbarane fekk litt tilsnakk, men med ein gang lærarane var vekke så fortsette mobbinga. Han likte ikkje måten dei prøvde å stoppe mobbinga på, fordi når mobbinga var blitt ganske gale, så satt dei inn møter med lærarane, rektor og dei forskjellige elevane på ulike rom og kontor. Han forklarar det slik:

Informant 5 (Gut): «Lærerne sa at jeg skulle ta de som hadde mobba meg i hånda og sånn, men jeg synes ikke at det var noe særlig, så jeg ville ikke. Men lærerne sa at jeg måtte ta de i handa neste gang jeg møtte dem og si at det gikk bra nå. Jeg likte ikke det, det var ikke noe særlig. Fordi da sa de at jeg hadde sagt ifra og sagt alt og det gjorde nesten alt ting verre. De sa at de hadde taushetsplikt, men den ble jo opphørt med en gang vi møtte hverandre».

Han viser framleis misnøye med måten lærarane handterte mobbinga på. Han syns det var ubehageleg å skulle ta mobbarane i handa og seie at alt var greitt når det ikkje var greitt for han. Han følte at å snakke med lærarane på eit kontor og deretter sei til mobbarane at det gjekk greitt, ikkje var nok for å stoppe mobbinga. Korleis lærarane på skulen tar tak i mobbesaker er veldig individuelt, og avhengig av kor mykje dei har arbeidd med slike saker tidlegare og om dei har fokus på det. Som nemnt tidlegare har skulen ei plikt til å gripe inn ved mobbesaker i fylgje Opplæringslova (1998) § 9a-3. Det er sær s viktig at dei tilsette i skulen grip inn ved mobbesaker, fordi dersom mobbinga fortsetter kan det få store konsekvensar for både mobbeoffera og mobbarane.

Informant 1 (Jente): «Spør du meg så er det å få mobbing vekk, nesten umulig».

Informant 1 viser i dette utsagnet at ho trur mobbing alltid vil vedvare, men ho legger til at det kan reduserast kraftig dersom dei tilsette i skulen tar ansvar og stoppar det. Eg forstår at informant 1 (Jente) tenker at det kan vere nesten umogeleg å bli kvitt mobbing. Sjølv om ulike program mot mobbing vert tatt i bruk og med auka fokus på mobbing i skulen oppstår framleis mobbing. Informant 1 (Jente) fortel at det kan vere vanskeleg for eit barn å stå heilt aleine som mobbeoffer og då prøve å stoppe mobbinga. Eg skjønner vanskanane i det informant 1 (Jente) beskriv, og tykkjer at det er dei vaksne sitt ansvar å gripe inn og stoppe mobbinga.

4.2.4 Det tause fleirtalet og dei passive mobbarane/medløparane

Informantane blei spurt om kva elevane som ikkje deltok i mobbinga gjorde når dei blei mobba. Alle informantane svarte at dei ikkje gjorde noko. Tre av informantane hevder at elevane rundt ikkje gjorde noko fordi dei var redd for å bli mobba sjølv. Dette er i samsvar med det Høiby (2002) belyser, at det tause fleirtalet ofte tykkjer synd i mobbeofferet, men tør ikkje å hjelpe eller seie ifrå i frykt for å sjølv bli mobbeoffer. Informant 5 (Gut) opplevde at elevane rundt ville sjå meir når mobbinga føregjekk direkte. Han fortel at dei sa ting som dei påstod at han hadde sagt som ikkje stemte, og at det førte til at han blei meir mobba. Det kan sjå ut som at desse elevane var passive mobbarar/medløparane, fordi dei deltok i mobbing ein sjeldan gong, men tok ikkje initiativet til det (Olweus, 1992).

4.2.5 Mobbeoffera sine egne tankar om kva dei tilsette i skulen kan gjere for å førebygge og stoppe mobbing

Eg spurte informantane om kva dei meiner at dei tilsette i skulen bør gjere for å førebygge og stoppe mobbing, for å få mobbeofferet sine tankar om dette. Det kan vere nyttig å få idear til å stoppe mobbing frå elevar som sjølv har vert i mobbesituasjonar, sidan dei sjølv har kjent trongen til at det blir stoppa. Dei kom med ulike forslag til kva som kan gjerast, men alle var einige i at det hjalp å ha samtalar med elevane om det og at det er fleire lærarar enten i friminutta, i gangane, i timane og liknande. Informant 1 (Jente) presenterer kor viktig det er at lærarane blir betre på å seie ifrå om mobbing, snakke med elevane og vite korleis elevane har det.

***Informant 1 (Jente):** «Rett og slett ha øynene litt mer åpne, fordi du ser ganske fort visst det er en elev som nesten ikke sier noe eller ser mye ned(...). Spørre elevene hvordan det går og se litt da. Og rett og slett være mye strengere på det. Ha nulltoleranse for mobbing. Eventuelt splitte de som mobber og de som blir mobba.*

(...). Jobbe mer med klassen, med klassemiljøet. Det å ha samtaler, også informere etter hvert, ja rett og slett snakke med klassen. Prøve å få de mer samla. Finne på ting med hele klassen samtidig. Og være veldig sånn fra førsteklasse at alle skal være med».

Vidare beskriv informant 4 (Jente) at lærarar som høyrer etter og tar tak i ting er viktig. Ho fortel at det er mange lærarar som ikkje gjer det. Ho tykkjer at lærarane burde få vere med på ulike seminar om mobbing for å lære meir om korleis dei skal få gjort noko med det, fordi det er så mange lærarar som ikkje veit korleis dei skal stoppe mobbing. Det viser ho døme på i dette utsagnet:

Informant 4 (Jente): «Det merka jeg veldig på ungdomsskolen. Lærerne mine hadde ikke peiling (...). De kan lære hvordan de kan se tegna på at kanskje noen blir mobba på fritida og skolen, uten at de er der hele tiden. Sånn i timene og sånn».

Informant 5 (Gut) vektlegg å ha fleire lærarar i gangane på skulen, at lærarane har meir oversikt over elevane sine og følgjer med på kva som skjer i timane.

Informant 5 (Gut): «Noen blir liksom mobba i timen mens lærerne er der (...). Også burde lærerne gi skikkelig straff til de som mobber, slik at det får konsekvenser. På den ene skolen jeg gikk var det 2-3 lærere som sa at de skulle gjøre noe, men de gjorde nesten ingenting».

Trass i at elevane kjem med ulike forslag til kva dei tilsette i skulen kan gjere for å stoppe mobbing, er dei ganske nølande og usikre når eg spør. Alle brukar litt tid på dette spørsmålet og fleire nemner at dei er usikre. Informant 2 (Gut) klarar ikkje å kome med nokre forslag. Informantane har generelt ikkje så mange forslag til tiltak. Er det noko grunn til at alle dei fem informantane tykkjer at dette spørsmålet var vanskeleg? Kan det vere fordi dei har vanskar med å stole på vaksne? Kanskje det kan vere fordi dei føler at skulen allereie har svikta dei når dei ikkje greip inn i mobbinga dei blei utsett for. Informant 1 belyser og foreldra si rolle ved mobbesaker i dette sitatet:

Informant 1 (Jente): «Men jeg tror også at man samtidig ikke må sette alt ansvaret på lærerne da (...). Også at de hjemme er flinkere å si ifra til læreren. Visst de da får vite at det har skjedd noe».

I intervju blei det lagt lite vekt på foreldra si rolle. Informantane fortel veldig lite om kva foreldra tenkte og gjorde når dei blei mobba. Einaste er informant 1 (Jente), informant 3 (Jente) og informant 4 (Jente) som fortel kort at foreldra deira tok kontakt med skulen angående mobbing. Dei fortel ikkje så mykje om det, berre at dei snakka med lærarane om at informantane blei mobba. Informant 2 (Gut) og 5 (Gut) seier ikkje noko om dette. Kvifor har

foreldra vert så lite aktive med tanke på å stoppe mobbinga? Kanskje dei er redd for å ta det opp med skulen fordi dei ikkje vil seie negative ting om andre medelevar (mobbarane)? Kanskje kjenner dei skam rundt temaet, og at det er vanskeleg å snakke om det, eller at dei rett og slett ikkje visste at barna deira blei utsett for mobbing?

Oppsummering av funna under punkt 4.2

Funna mine viser at mobbing ikkje kun skjer mellom elevar på skulen, men kan også oppstå mellom lærarar og elevar. Datamaterialet ber preg av at lærarar som mobbar elevar finn stad i skulen og det syntes å vere svært øydeleggjande for mobbeofferet på grunn av makta lærarane har i si stilling. Samstundes er det slik at dei fleste lærarar ikkje mobbar elevane sine, men dei kan ha vanskar med å oppdage mobbinga, eller at dei ikkje veit kva dei skal gjere for å stoppe den. For mobbeoffera syntes det å vere vanskeleg å seie ifrå til lærarane om mobbing fordi dei kan vere redd for å ikkje bli trudd eller har frykt for at mobbinga skal bli verre. Informantane opplever at lærarane i skulen kan setje i verk nokre tiltak for å førebygge og stoppe mobbing, som til dømes å snakke meir med elevane sine, arbeide med klassemiljøet, ta tak i ting, få vere med på mobbeseminar, fleire lærarar i gangane og friminutta, å følgje med på kva som skjer i timane og gi straff til dei som mobbar andre.

4.3 Konsekvensar av mobbing i skulen

Å bli mobba i skulen kan føre til ulike konsekvensar for den personen det gjeld. Utifrå problemstillinga og intervjuet kom eg fram til at mobbing kan påverke skuletrivselen, arbeidsinnsatsen, fritida, relasjonar til medelevar og lærarar og den psykiske helsa til mobbeoffera. På bakgrunn av mine intervju kom det fram fleire konsekvensar mobbing kunne ha for den psykiske helsa til mobbeoffera, og eg satt difor desse inn i kategoriar. Kategoriane eg kom fram til var låg sjølvtilitt, frustrasjon, raseri og sinne, angst, redsel og depresjon, eteforstyrningar, sjølvskading, sjølv mordstankar og sjølv mordsforsøk, psykologtimar, og korleis dei vart påverka som person.

4.3.1 Skuletrivsel

Nesten alle informantane tykte at mobbinga påverka skuletrivselen deira i den perioden dei vart mobba. Skulen var ein negativ og utrygg stad å vere. I etterkant av mobbinga er skuletrivselen blitt betre fordi informantane har fått fleire venar og dei trivst betre generelt.

Informant 3 (Jente) er framleis ganske prega av mobbinga i hennar skuletrivsel. Dette kjem tydeleg fram i dette utsagnet:

Informant 3 (Jente): «Det påvirker veldig. Fordi du vet jo ikke om du kan gå på skolen trygt engang. Man sitter jo med tanker og spørsmål om de kommer til å mobbe meg nå liksom. Jeg husker at det var bare helt forferdelig å gå på skolen. Jeg ville jo ikke (...). I ettertid blir man jo litt sånn skeptisk og går rundt og er skeptisk. Og da påvirker det jo veldig med at man ikke føler seg helt trygg. Man kan plutselig få panikk og bli redd for om det er noen bak meg nå, kommer de til å slå meg. Dette er særlig visst noen skal tulle med trusler om å slå da, da sitter du helt anspent i kroppen og venter bare. Jeg tenker liksom «oj, skolen er veldig utrygg, veldig utrygg, kan ikke dra dit»».

Det er enkelt å tenke seg til at mobbing påverkar skuletrivselen til mobbeoffera. Kvifor skal ein som mobbeoffer ha lyst til å gå på skulen og trivst der dersom ein stadig vekk blir utsett for vondskapsfulle og krenkande handlingar. Det er ingen som trivst når dei får høyre negative ord om seg sjølv, blir sparka og slått, ledd av og stadig gå å vere redd for kva som kan komme til å skje.

4.3.2 Arbeidsinnsats på skulen

Alle informantane påpeika at mobbinga påverka arbeidsinnsatsen på skulen i den perioden dei blei mobba. Lysta og arbeidsinnsatsen var ikkje tilstades når dei vart mobba, noko som for nokre førte til at prestasjonane blei dårlegare, og arbeidet på skulen blei vanskelegare fordi ein hadde gått glipp av mykje viktig teori. Informant 1 (Jente) fortel at ho ikkje arbeidde på skulen, og at ho hadde mykje fråvær fordi ho ikkje orka å reise på skulen. No prøvar ho å ta seg saman for å få betre resultat på skulen, fordi ho har ein del teori ho manglar, der ho til dømes får stryk i eit fag fordi ho ikkje klarte å følgje med. Ho har framleis vanskar med å delta og føle seg komfortabel i gymtimane, og tykkjer desse timane er vanskelegast.

Informant 1 (Jente): «Sånn som jeg gjennom hele ungdomsskolen, jeg fulgte ikke med. Jeg var helt i andre tanker, jeg satt å skreiv ned følelsene mine, gjerne fire sider av gangen».

Informant 3 tykkjer at det har påverka arbeidsinnsatsen ved at ho er veldig negativ til seg sjølv, fordi ho veit at det er andre som ville vert negative mot ho. Av og til tør ho ikkje å gjere ferdig ting ho har byrja på. Informant 4 fortel at ho er ganske rask å gjennomføre oppgåver som dei får i timane fordi ho har lært seg å skynde seg slik at ho kunne gå før dei andre var ferdige og då unngå å bli mobba. Dette sliter ho framleis med.

Informant 4 (Jente): «Trivsel har mye med skoleprestasjoner å gjøre».

Informant 4 (Jente) fortel at når ho gjekk på barneskulen påverka ikkje mobbinga arbeidsinnsatsen hennar så mykje, men når ho byrja på ungdomsskulen påverka det i stor grad. Prestasjonane hennar gjekk ganske kraftig ned. Vidare fortel ho at etter at ho byrja på vidaregåande skule og mobbinga tok slutt har ho hatt ei positiv utvikling i faglege prestasjonar og arbeidsinnsats, der karakterane har auka litt. Det informant 4 (Jente) fortel om skuleprestasjonane hennar er i tråd med forskinga gjort av Glew et al (2005, ref. i Kiriakidis, 2011) som viser at dei som blir mobba oppnår lågare skuleprestasjonar. Informant 5 føler og at mobbinga har påverka arbeidsinnsatsen. Han beskriv det slik:

Informant 5 (Gut): «Det gjorde det vanskelig med fagene fordi jeg tenkte mye på andre ting enn fagene. Så jeg kunne sitte å tenke på hvilken vei jeg skulle ta hjem fra skolen, når jeg skulle forlate klasserommet, og hvem jeg skulle gå sammen med. Så jeg tenkte på veldig mye annet enn faget (...). Så det er enklere med skolearbeidet nå da».

Informant 5 (Gut) viser i dette sitatet at tida og energien hans på skulen gjekk med til å planlegge korleis han kunne komme seg vekk frå mobbarane, noko som då påverka arbeidsinnsatsen hans i undervisningstimane. I fylgje Sandsleth (2007) kan konsentrasjonsvanskar kome som ein konsekvens av mobbing. Ved å flykte frå den trugande tilværelsen ved å halde tankane opptatt med noko anna, er dette ein måte for skuleelvar å beskytte seg på og behalde sitt håp (Larsson, 2001). Informant 1 (Jente) og informant 5 (Gut) fortel begge at dei tenkte mykje på andre ting enn faget. I intervjuet kjem det tydeleg fram at informantane har merka at mobbinga har påverka deira læring og konsentrasjon på skulen, trass i at dei ikkje utdjupar korleis det har hatt innverknad. Det er enkelt å tenke seg til at mobbing har hatt betydelig innverknad på konsentrasjonen og arbeidsinnsatsen deira. Det er miljøet rundt som observerer elevane og deira konsentrasjonsproblem. Då er det trist at det ikkje har vore noko bekymring frå lærarane eller foreldre opp mot informantane som har opplevd at arbeidsinnsatsen og prestasjonane har blitt svekka. Når resultata til informantane minkar kraftig og at dei ikkje møter opp til undervisningstimane burde lærarane ta det på alvor og sjå på grunnane til dette. Derfor er det ganske urovekkande at ingenting blei gjort.

4.3.3 Fritida

I forhold til fritida fortel dei fleste informantane at dei var saman med dei venene dei hadde, eller at dei satt heime og såg på tv, spelte spel eller leste. Informant 3 (Jente) derimot hadde

opplevd at mobbarane kom heim til ho og utsett ho for mobbing i sin eigen heim. Ho beskriver fritida si slik:

Informant 3 (jente): «Da var det slik at jeg turte ikke å gå ut, turte jo ingenting. Jeg turte nesten ikke å gå inn på kjøkkenet for å hente meg mat, visst jeg i det hele tatt spiste da (...). Jeg satt bare der, satt og leste, såg på tv, jeg visste jo at tv`en var trygg».

Ho opplevde at både skulen og sin eigen heim som trugande og fylt med mobbing. Ho hadde ingen vener ho kunne vere saman med. Mobbinga har ikkje påverka fritida til informantane noko særleg i etterkant av mobbinga, men informant 3 (Jente) fortel at ho er lite saman med vener på fritida. Ho prøver å delta på gruppetrening og vere aktiv på den måten. Kanskje informant 3 si fritid er mest påverka sidan ho opplevde at mobbarane trengte inn i fritida hennar og mobba ho i sin eigen heim? Det kan verke som at informantane som hadde venar når dei blei mobba, ikkje er blitt påverka av dette i fritida deira. Informantane som ikkje hadde nokre vener fortel at fritida er delvis påverka fordi dei er mykje aleine på fritida.

4.3.4 Relasjonar til medelevar og lærarar

Mobbinga har påverka informantane sine relasjonar til medelevar og lærarar. Både informant 1 (Jente) og informant 3 (Jente) har utvikla vanskar med tillit til andre, og det går utover deira relasjonar til medelevar og lærarar.

Informant 1 (Jente): «Så nå har jo jeg veldig stort tillitsproblem, fordi jeg har vært veldig naiv. Jeg er en veldig naiv person. Jeg tenker at «ååå neida, med de gjør ikke sånt no lenger, det var før. De er ferdige med det nå» den har jeg brent meg på så grusomt mange ganger. Nå stoler jeg ikke på folk. Jeg har mange venner, jeg blir kjent med folk veldig fort, men jeg stoler ikke på folk. Jeg stolte veldig fort på folk før, for ikke så lenge siden. Men nå snakker jeg ikke med bestevenninnene mine engang, om problemene mine eller hvordan jeg føler meg. Ja folk spør liksom «hvordan går det». Jeg kan da sitte å gråte og være helt nede og si at det går kjempe fint, akkurat som alltid liksom. Men stort sett går det mye bedre nå, men jeg holder veldig mye for meg selv».

Ho gir eit døme på dette ved å vise korleis ho føler det:

Informant 1 (Jente): «Ja, så viss jeg har avtalt å møte en kompis eller noe så sier han «ja men kan du komme dit, bare ta toget dit og dit». Da er jeg veldig sånn at jeg tenker «kommer han til å komme dit, eller er det bare for å gjøre slik at jeg ser dum ut». Det er veldig sånn at jeg har hele den tankegangen. Det er slitsomt, veldig slitsomt».

Ho seier at det er veldig slitsomt, så då påverkar det store delar av relasjonane hennar til andre menneskje, spesielt når ho har vanskar med å stole på folk. Menneskje som blir mobba kan oppleve at dei er blitt skremt av sine gruppeerfaringar og evna til kontakt er øydelagt. Tillit blir danna gjennom erfaringar saman med andre. Dersom tillit blir øydelagt kan det ta lang tid å byggje den opp igjen, men å få den øydelagt går raskt. (Larsson, 2001). Utifrå sitatet til informant 1 (Jente) ser ein at ho har vanskar med å byggje opp tillit til andre fordi den blei øydelagt når ho blei mobba. Det kan sjå ut som at ho har grunnleggjande skada evna til tillit til andre. Dette kan følgje ho resten av livet. Kanskje ho får mindre vanskar med tillit til andre dersom ho får erfare at ho kan stole på andre. Informant 3 (Jente) er også veldig påverka av mobbing i forhold til relasjonar til medelevar, lærarar og andre menneskje generelt.

Informant 3 (Jente): «Jeg stoler aldri helt på et menneske som jeg plutselig møter».

Framleis tykkjer ho at det er vanskeleg når folk tar kontakt med ho, og ho kan bli overraska og ikkje heilt forstå kvifor dei tek kontakt med ho. Kanskje ho føler det slik fordi ho har opplevd å bli mobba av både elevar og lærarar. Då er det jo forståeleg at det kan vere vanskeleg å stole på andre i etterkant av noko slikt. Ho fortel at ho har litt vanskar med å stole på lærarar, noko eg trur har samanheng med at ho blei mobba av læraren sin på barneskulen. Informant 5 (Gut) fortel at mobbinga har påverka relasjonane hans til medelevar, men ikkje relasjonane til lærarane fordi han er veldig open mot lærarane. Han er open om seg sjølv, men ikkje om mobbinga. I forhold til medelevar har mobbinga påverka han slik:

Informant 5 (Gut): «Jeg ble jo veldig mye for meg selv liksom. Jeg ble veldig sjenert. Jeg fikk veldig dårlig selvtillit. Jeg ville ikke prate med noen eller de som jeg ikke kjente, heller ikke med vennene mine. Jeg ville ikke bli kjent med så mange nye personer, enn de personene som visste hvem jeg var og hva jeg har gjort, eller hva jeg holder på med».

Desse kjenslene og tankane førte til at han ikkje tok kontakt med andre personar og stengte seg sjølv ute. Det kan virke som at han kjenner tryggleik i dei få venene han hadde, sidan at han ikkje ville vere med andre en dei som visste kven han var og kva han holdt på med. Kanskje han tykte det var ubehageleg å skulle bli kjent med nye menneskje i frykt for at dei også ville mobbe han.

Mobba andre

Ved mobbing er det nokre få personar som blir utsett for mobbing, men som også sjølv mobbar ande. Desse blir kalla vekslarane (Roland, 2007). På grunn av dette spurte eg

mobbeoffer om dei nokon gong hadde mobba andre elevar. Fire av informantane svarte at dei ikkje mobba andre, medan informant 5 (gut) svarte at han hadde gjort dette.

Informant 5 (Gut): «Jeg mobba noen på ungdomsskolen. Jeg gjorde det for å bli kvitt min aggresjon på de andre».

Han fortel vidare at han valgte ut mobbeoffer som var svakare enn han sjølv. Mobbinga var indirekte, og han brukte aldri vald. Han påpeika at det ikkje hjalp han, og at han eigentleg følte seg mykje verre. Når eg spurte han om dette merka eg at han ikkje er så interessert i å snakke om det og han fortel at han har dårleg samvittigheit for det no når han tenker tilbake. Med tanke på temaet er det eigentleg naturleg at han ikkje vil snakke så mykje om det, og han viser tydeleg anger på det han gjorde.

Venskap

Nokre av mobbeoffer hadde vener når dei sjølv blei mobba medan nokre ikkje hadde det. Alle påpeikar at dei har fått fleire vener etter at mobbinga tok slutt. Informant 4 (Jente) fortel om ei venninne av ho som også blei mobba. Ho begynte alltid å grine, så informant 4 tenkte at dersom det fortsatte lenge kom mobbarane til å skjønne at ho ville grine kvar dag, og derfor valte ho å ta over for ho. Dette gjorde ho ved å stå opp for ho og beskytte ho, og då slutta dei å mobbe venninna og mobba ho i staden. Ho uttrykkjer at ho var glad for det fordi då var det enklare for venninna hennar. Informant 1 (Jente) har ei liknande historie der ho stod opp for ei anna som blei mobba i klassen hennar. Informant 2 (Gut) tykte at mobbinga var enklare når han hadde vener rundt seg.

Informant 1 (Jente): «Ja, eg hadde jo noen venninner, men ehh, ja det var liksom sånn at jeg gjorde det de ville fordi jeg ville bare være med noen, fordi jeg turte ikke å være alene».

Informant 1 (Jente) beskriver desse elevane som vener. Men er det eigentleg venskap når dei lar ho bli mobba og ber ho om å gjere alt dei vil? For barn og ungdommar er det viktig å vere «ein av dei» og menneskje har eit behov for å vere en del av eit fellesskap (Larsson, 2001; Nordahl et al., 2005). I uttrykket til informant 1 (Jente) kjem det tydeleg fram at ho gjerne ville vere «ein av dei» ved at ho gjorde alt dei ville for å få tilhøyrighet i gruppa. Trass i hennar innsats for å få tilhøyrighet i venegruppa blei ho framleis mobba og følte at ho ikkje hadde nære vener. Ho seier at ho har vanskar med å stole på folk og har mest gutar som vener, fordi ho har vanskar med å stole på jenter. Dette kan ha samanheng med at ho blei ekskludert

frå fellesskapet, baksnakka og bestevenninna henna fortalte alle hemmelegheitene hennar til klassen. Når ein har blitt avvist, mobba og utstøtt kan det vere vanskeleg for ei ung jente å seinare tru at ho er sosialt akseptert. Redusert sjølvkjensle og sjølvtilitt, frykt for avvising og behov for å bli likt, kan gjere det vanskeleg for ho å delta i sosiale fellesskap (Besag, 2006). Informant 4 (Jente) fortel at sidan ho blei utstøtt av dei jamnaldrande byrja ho å vere saman med yngre elevar. Dette stemmer overens med det Roland og Vaaland (1996) seier om at dei få venene som mobbeoffera gjerne har, ofte er nokre år yngre enn dei. Informant 5 (gut) forklarar at når han fekk nye vener i den perioden han var utsett for mobbing så fekk han også nye mobbarar. Det var enklare å vere mobbeoffer når ein var fleire saman. Å bli mobba og holdt utanfor fellesskapet er negativt for utviklinga til barna. Jamnaldrelasjonar og venskapsrelasjonar er viktig for å kunne tilpasse seg seinare i livet. Å vere ekskludert frå fellesskapet og heile tida få høyre negative ting om seg sjølv frå dei jamnaldrande kan føre til at mobbeoffera får det same synet på seg sjølv og at dei kan få vanskar med venskapsrelasjonar og tillit seinare i livet. Både informant 3 (Jente) og informant 5 (Gut) fortel at dei ofte får seg vener som også har vert utsett for mobbing tidlegare.

Informant 3 (jente): *«Ja. Jeg skjønner ikke. Jeg finner alltid et annet menneske som er mobbeoffer som venn. Det finner jeg alltid. Men så er det på en eller annen måte, så kommer vi oss ut av den onde sirkelen og så på siden av sirklene da».*

Å ha vener som også sjølv er tidlegare mobbeoffer, kan styrke venskapet fordi ein veit kva den andre har vore gjennom, ein har like erfaringar og kan dele desse erfaringane. Av informantane eg intervjuar var informant 2 (Gut) den som blei utsett for mobbing i kortast periode. Han fortel at han hadde venar på skulen når han blei mobba. Kan desse venskap vere grunnen til at han blei mobba i ein kortare periode, og at mobbinga tok slutt? Kan desse venskap ha beskytta han mot mobbing? I fylgje ulike studiar på venskap og mobbing, som til dømes gjort av Kochenderfer-Ladd og Ladd (2001), og Buhs og Ladd (2001) (ref. i Nergaard, 2011) viser det at venskap kan vere ein beskyttande faktor mot mobbing, samstundes at det kan redusere dei langsiktige skadeverknadane som mobbing kan påføre eleven. Kanskje dette kan vere ei årsak til at informant 2 (Gut) ikkje har utvikla like alvorlege konsekvensar av mobbing, slik som dei andre informantane har?

4.3.5 Psykisk helse

Konsekvensar av mobbing kan også påverke den psykiske helsa til mobbeoffera. Det som blir presentert under er også konsekvensar av mobbing, men på grunn av mykje datamateriale på temaet var det nødvendig med eit eige kapittel på det.

Oppsummering av funna under punkt 4.3

Å bli utsett for mobbing i skulen har for informantane ført til ulike konsekvensar. Mobbing påverka skuletrivselen mykje ved at skulen blei ein negativ og utrygg stad å vere, og at ein hadde det så forferdeleg at ein ikkje ønskjer å gå på skulen. Ein annan konsekvens var at arbeidsinnsatsen på skulen blei påverka, ved at ein fikk vanskar med å følgje med i timane fordi ein tenker på andre ting som til dømes strategiar før å unngå mobbing.

Skuleprestasjonane og arbeidsinnsatsen syntes å bli kraftig redusert når ein blei mobba.

Mobbing kan påverke fritida til mobbeoffera, spesielt dersom dei opplever at mobbarane kjem heim til dei. Relasjonar til medelevar og lærarar blei påverka ved at ein fikk vanskar med tillit og å stole på andre, og då blir det vanskeleg å ta kontakt med andre. Som mobbeoffer kan det førekomme at ein som mobbeoffer mobbar andre elevar sjølv, for å bli kvitt sin eigen aggresjon.

4.4 Mobbing og psykisk helse

Mobbing kan påverke den psykiske helsa på mange område. Dette kan resultere i alvorlege konsekvensar. Utifrå intervjuet kom det fram ulike konsekvensar mobbing hadde hatt på dei enkelte informantane. Konsekvensane eg fann var låg sjølvtilitt, frustrasjon, raseri og sinne, angst, redsel og depresjon, eteforstyrningar, sjølvskading, sjølv mordstankar og sjølv mordsforsøk, behov for psykologtimar og korleis dei vart påverka som person. Desse blir presentert under.

4.4.1 Låg sjølvtilitt

Alle informantane gav uttrykk for at mobbing påverka sjølvtilitten deira i noko grad.

Informant 1 (Jente), informant 3 (Jente) og informant 5 (Gut) gjev sterkast uttrykk for denne konsekvensen. Informant 1 (Jente) fortel at som resultat av mobbinga, hadde ho ikkje

sjølvtilitt i det heile tatt. Det har vore ei betydeleg aukning i dette sidan mobbinga tok slutt, men framleis er den låg. Vidare beskriv ho sjølvtilitten sin:

Informant 1 (Jente): «Men samtidig da, visst jeg krangler med noen eller det er noe som er gærent, så skylder jeg på meg selv, uansett om jeg har noe med det å gjøre. Det er veldig lett for meg å skyld på meg selv, og tenke at det er min feil. Selv om jeg ikke har kjent personen engang, eller om jeg bare fikk høre om det. Eller om jeg hadde fått vite at kompisen min ble slått ned når han var ute i går, da hadde jeg tenkt at det var min feil fordi jeg ikke kunne vert der, men da hadde jeg ikke snakka med han på flere uker kanskje, men likevel så tror jeg det er min feil».

Sitatet viser at ho alltid skyldar på seg sjølv, sjølv om det ikkje er hennar feil. Ho fortel vidare:

Informant 1 (Jente): «Jeg har et ekstremt behov for å bli likt. Så jeg gjør veldig mye for å bli likt. Ikke alt, jeg har mine grenser. Men sånn type drøye innetiden min, gå ut selv om jeg egentlig er sliten og egentlig ikke orker. Jeg forandrer veldig meg selv etter hvordan omgivelsene mine er (...). Jeg er veldig lett påvirkelig. Men jeg var mye verre før. Jeg gikk fra blondine, til å farge det svart og klippe det, og gikk bare i svarte klær og hørte på metall og sånn. Det var ikke bra».

Desse utsagnene til informant 1 (Jente) viser at ho har vanskar med sjølvtilitten sin, og at ho har eit sterkt behov for å bli likt av andre. Dette fører til at ho gjer mykje for å passe inn og bli likt. Informant 3 (Jente) illustrerer låg sjølvtilitt i dette utsagnet:

Informant 3 (Jente): «Det sitter alltid igjen. Tankene. Det tar år å bygge opp selvtillit. Det tar år å bygge det opp, jeg har enda ikke klart det, men jeg jobber med det. Jeg får hjelp av en venninne som også ble mobba. Vi hjelper hverandre ganske mye».

Informant 5 seier også at når han blei mobba hadde han veldig låg sjølvtilitt. Sjølvtilitten har han jobba gradvis opp igjen etter at mobbinga tok slutt og han fekk nye venner. Han føler at sjølvtilitten er betre no enn det den var før. På bakgrunn av det informantane fortel er det etter mitt syn i samsvar med det forskaren Janoff – Bulman (ref. i Sandsleth, 2007) meiner om mobbing og låg sjølvkjensle, og at sjølvtilitten kan bli knust ved mobbesituasjonar.

Mobbeoffer har ofte ei nederlagskjensle, der dei kjenner seg mindreverdige (Storfjord & Storfjord, 1997), og informant 1 (Jente) fortel at ho kjenner seg slik, fordi ho føler seg aldri god nok. Informant 3 (Jente) har delvis denne tankegangen også, ho føler seg ikkje god nok og forventa nesten at andre skal seie noko negativt om det ho gjer. Når ein blir mobba i så mange år der ein dagleg får høyre negative ting om seg sjølv, er det ikkje unaturleg at sjølvtilitten blir svekkja. Dei kjenslemessige konsekvensane av mobbing kan føre til lågare

sjølvkjensle og sjølvtilitt, noko som kan føre til at mobbeofferet blir enda meir sårbar og utviklar større risikoar generelt (Besag, 2006).

4.4.2 Frustrasjon, raseri og sinne

I intervjuet seier alle informantane at dei opplevde stor frustrasjon over å bli utsett for mobbing. Informant 2 (Gut) og informant 3 (Jente) fortel at dei fekk mykje raseri og sinne i seg på grunn av mobbinga dei blei utsett for. Informant 2 (Gut) presenterer dette:

Informant 2 (gut): «Man må jo bare få ut raseriet sitt. Så det gjorde jeg hjemme liksom. Da flipper du helt ut og da blir du sur, aggressiv. Det er liksom da du kan få det ut. Det er liksom eneste måten, da får du ut alt. Når du har tatt imot mye, da må du bare få det ut, istedenfor å la det være inne i deg. Sånn når det koker over, da blir det jo bare helt kaos (...). Så man går jo liksom hjem og da får du ut raseriet, hva jeg har tenkt hva han har sagt til meg i dag. Det kan ha blitt sagt noe sårende, og da er du sur på han (...). Du har lyst å bare skrike ut det du har lyst å si direkte til han, men du klarer det ikke liksom. Då drar man bare hjem og er på rommet sitt og bare sier det rett ut».

Informant 2 (Gut) viser i dette sitatet mykje sinne. Ein metode som blir brukt for å unngå røynda på, er å hate den. Dette skjer ved at ein lar hatet ta overhand over kjenslene sine, slik at hatet beleirer andre kjensler som til dømes redsel. Då kan ein unngå å kjenne sorg (Larsson, 2001). Utifrå dette kan det sjå ut til at informant 2 (Gut) brukar hat som metode fordi han nemner fleire gongar i intervjuet at han hata dei som mobba han. Medan informant 2 (Gut) får ut frustrasjonen sin ved å gå på rommet sitt og seie ting rett ut som han har tenkt på, pleier informant 3 (Jente) å springe ein tur og tykkjer at det hjelper. Ho har og fått beskjed heime om at ho kan slå i puter dersom ho blir frustrert. I fylgje informant 3 er frustrasjonen ganske irriterande og den påverka ho mykje i kvardagen hennar. Ho beskriv det slik:

Informant 3: «Jeg blir veldig fort sint og frustrert over meg selv. Jeg vet ikke helt hvorfor, det kan være alt fra vannkrana til om jeg får dusjhodet riktig (...). Hadde det ikke vert for det så hadde jeg vel hatt det ganske bra ellers».

4.4.3 Angst, redsel og depresjon

Alle informantane gav uttrykk for at dei hadde ein slags redsel i kroppen i perioden dei blei mobba. Informant 1 og 3 gjev og uttrykk for at dei har utvikla angst og depresjon som ein konsekvens av mobbing. Begge har framleis angst.

Informant 1 (Jente): «Og så var det bare utrolig tøft å begynne på ungdomsskolen fordi jeg fikk jo angst. Ja sosialangst. Og prestasjonsangst som jeg har fortsatt. Jeg har begge deler fortsatt, men til mindre grad da. Men den sosiale angsten merka jeg fordi jeg turte ikke å gå til toalettet alene. Jeg turte ikke å gå i gangene alene, bare fra det ene rommet til det andre».

Sosialangst er tvangsmessig unngåelse av sosiale situasjonar. Det kan til dømes vere angst for å møte andre sine blikk, kritikk og liknande (Bø & Helle, 2008). I starten av intervjuet merkar eg at informant 1 ser mykje ned og på andre stadar i rommet og ho treffer sjeldan blikket mitt. Etter ei stund kommenterer ho at etter mobbinga og at ho utvikla angst førte til at ho har vanskar med blikkontakt. Informant 3 (Jente) har og utvikla angst og merker dette særleg i møte med nye menneskjer. Ho uttrykkjer det slik:

Informant 3 (Jente): «Vanskelig å snakke med dem, særlig visst det er nye mennesker. Jeg er veldig glad i å bli kjent med mennesker, egentlig. Men så fort det kommer et menneske som jeg tror er litt truende, eller som er veldig sånn ut i lyset da, da trekker jeg med veldig tilbake. Og det føler jeg liksom er sånn forsvarsmekanisme i kroppen min som gjør det».

Ho fortel at angsten kjem i skydekker der ho plutselig tenker «oj, kva gjer eg no». Ho seier at ho då blir meir og meir trist og deprimert og at ho ikkje veit kva ho skal gjere. At informantane har utvikla angst og depresjon er i tråd med studia gjort av Rigby (ref. i Juvonen & Graham, 2001) som fann ut at elevar som har blitt utsett for mobbing kvar veke, har høgare risiko for å oppleve relativt høg førekomst av angst og depresjon. Det er og i samsvar med studiar gjort av Faust et al (ref. i Juvonen & Graham, 2001). Dersom ein har utvikla depresjonar kan faren for sjølv mord auke vesentleg (Roland, 2002, 2007).

4.4.4 Eteforstyrningar

Eteforstyrningar kan og oppstå som ein konsekvens av mobbing. To av informantane fortel at dei har utvikla eteforstyrningar på grunn av mobbing, og forklarar det slik:

Informant 1 (Jente): «Ja, men jeg hadde jo utrolig mye problemer generelt fordi det var både på skolen og så var det privat også. Så jeg hadde det ganske heftig en stund. De konsekvensene som har blitt da, for det er først nå jeg har klart å få spiseforstyrrelse (...). Det går veldig mye opp og ned, fordi jeg kan spise mye, men jeg angrer som bare søren etterpå og da kan jeg gå neste dag uten å spise noe i det hele tatt».

Informant 3 (Jente): «Ja. Fordi jeg spiste ikke i det hele tatt. Jeg fikk spiseforstyrrelser. Så jeg kasta opp all maten jeg spiste, hele tiden. Og hver gang jeg fikk i meg noe væske i det hele tatt så kom jo alt opp».

Beskrivingane til informantane står i samsvar med Haavet (ref. i Alberti-Espenes, 2012; SinnetsHelse, 2007) si forsking på at mobbing kan gradvis føre til eteforstyrningar. At informant 1 og 3 har utvikla eteforstyrningar kan vere fordi det er ein måte for dei å få kontroll på. Når dei blir utsett for mobbing er det ein situasjon dei ikkje kan kontrollere. Sitt eige inntak av mat og liknande kan dei dermed kontrollere, og kanskje det er ein måte å ta kontroll over livet sitt på.

4.4.5 Sjølvskading

Sjølvskading kan også oppstå som ein konsekvens av mobbing. I intervjuet kjem det fram at både informant 1 (Jente) og informant 3 (Jente) har utvikla sjølvskading, og begge viser fram at det er slik. Informant 1 formulerer det slik:

Informant 1 (Jente): «Også den kjente selvskaingen. Det er overraskende mange som gjør det faktisk. Jeg har da hele armen full, og på magen og på beina (...). Men det som er dritt nå er jo at jeg går jo nesten alltid med armene nede, jeg har jo selvfølgelig armene opp innimellom, folk kan spørre, jeg bryr meg ikke, jeg svarer dem jeg. Men om folk gjør narr av det, da blir jeg sur».

Informant 1 (Jente) fortel vidare at sjølvskadinga starta i 7 klasse, og at ho held på å slutte med det no. Ho tykkjer det er vanskeleg fordi freistinga er der framleis. Informant 3 (Jente) fortel at ho også begynte å skade seg sjølv som ein konsekvens av mobbinga. Ho viser meg armane sine og alle arrane medan ho fortel om sjølvskadinga.

Informant 3 (Jente): «Og så er det jo selvskaingen. Man ser jo ikke det, men om man ser det så ser man stor forskjell på noen som har falt og kuttet seg enn noen som har gjort det med vilje (...). Jeg har på armene. Jeg klør det opp igjen hver dag. Jeg har masse på beina, det er det jeg pleier å gjøre det, fordi da ser ikke folk det».

Informant 3 begynte med sjølvskading når ho blei mobba og ho har enda ikkje klart å slutte med det. At sjølvskading kan oppstå som ein konsekvens av mobbing er i samsvar med forkinga til Haavet (ref. i Alberti-Espenes, 2012) som viser at mobbing, spesielt der det er både mobbing og vald, gradvis kan føre til sjølvskading. Informant 1 og 3 blei begge utsett for både mobbing og vald, og begge har utvikla sjølvskading som har føregått over fleire år.

4.4.6 Sjølvmordstankar og sjølvmordsforsøk

Ein alvorleg konsekvens som kan oppstå på grunn av mobbing er sjølvmordstankar og sjølvmordsforsøk. Informant 1 fortel at ho tenkte nokre gonger at alt hadde vert enklare

dersom ho gjorde slutt på alt. Både informant 1 og informant 3 har begge prøvd å ta sjølv-mord, og informant 1 beskriv det slik:

Informant 1 (Jente): «For å være helt ærlig da, og for å si det rett ut, så hadde vi ung og rus i 8 klasse og ironisk nok så tok jeg en overdose med smertestillende når jeg var på skolen. Og det var ikke siste gang jeg prøvde å ta selvmord, for å si det sånn. Men jeg kom meg over det også».

Utifrå intervjuet kjem det fram at ho prøvde på dette iallefall to gonger. Informant 3 har også prøvd å ta sjølv-mord, både i sin eigen heim og i skulegården.

Informant 3 (Jente): «Jeg tenker noen ganger sånn, hva om jeg hadde dødd den gangen jeg prøvde å ta livet mitt, hva hadde mobberne gjort da».

Heldigvis klarte ikkje informant 1 og 3 å oppnå sjølv-mord, sjølv om dei prøvde på det. At sjølv-mordstankar og sjølv-mordsforsøk kan kome som ein konsekvens av mobbing er vist i fleire studiar som eg presenterer i teorikapittelet. Desse studia viser også at samanhangen mellom mobbing og sjølv-mordstankar er sterkast hos jenter enn hos gutar (Vatn et al., 2007). Kanskje er det ein grunn til at to av informantane mine begge hadde sjølv-mordtankar og prøvde å gjennomføre sjølv-mord, og at begge desse var jenter. At to av fem informantar fortel at dei har prøvd å ta livet sitt viser kor alvorlege konsekvensar mobbing kan ha.

4.4.7 Psykologtimar

Informant 1 (Jente), informant 3 (Jente) og informant 5 (Gut) fortel at dei har gått til psykolog på grunn av mobbinga. Informant 1 (Jente) gikk til psykolog i fem år, medan informant 3 (Jente) fortel at ho har vore innlagt på psykiatrisk sjukehus og at ho har gått til psykolog over ein periode.

Informant 3 (Jente): Fordi det ble jo bare verre og verre. Jeg trodde jo at alle var ute etter meg til slutt. Så man blir jo helt sinnsyk nesten».

Informant 3 (jente) fortel at ho nesten følte seg sinnsjuk og at det påverka store delar av livet hennar fordi ho måtte vere mange veker på psykiatrisk sjukehus, samstundes som at ho gjekk til psykolog. Informant 5 har også gått til psykolog for å få hjelp.

Informant 5 (Gut): «Jeg har jo vert til psykolog da(...). Da jeg fikk den første timen var jeg 13-14 år og det gjorde meg egentlig bare mer forvirra. Da trodde jeg faktisk at jeg var blitt gal fordi jeg kom til en psykolog og måtte ta piller og sånt. Jeg fikk heller aldri vite hva de gjorde eller hva det var for noe, jeg fikk bare beskjed om å spise

tabletter. Jeg skulle ønske de noen gang spurte meg om hva jeg ville gjøre og hva jeg følte om det. Jeg ville jo bare være normal».

Informant 5 (Gut) uttrykkjer at han følte seg enda meir annleis enn dei andre når han måtte gå til psykolog.

4.4.8 Påverka som person

Informantane blei spurt om dei følte at mobbinga hadde påverka dei som person, og då fekk eg litt ulike svar. Informant 1 illustrerer det slik:

Informant 1 (Jente): «Jeg har en ekstrem trang til å hjelpe andre (...). Jeg har blitt veldig sånn at jeg vil hjelpe andre, jeg gjør alt jeg kan for å hjelpe andre. Jeg inkluderer alle. Jeg vil ikke se noen ha det vondt. Jeg får veldig fort dårlig samvittighet da.

Ho prøver å unngå at andre skal oppleve det same som ho opplevde ved å hjelpe og inkludere alle. Informant 2 (Gut) derimot er veldig usikker. Han trur at det er ei lita forandring men at mobbinga ikkje har påverka personlegdomen hans så mykje. Informant 3 (Jente) har ei heilt annan oppleving enn informant 2 (Gut).

Informant 3 (Jente): «Man blir jo sånn at man tåler mer kritikk etter hvert, noen ganger. Det er veldig individuelt egentlig, men for meg så har det jo egentlig påverka meg ganske negativt. Litt begge deler egentlig, men samtidig har jeg blitt veldig var på mennesker, men samtidig så tør jeg å ta et lite initiativ. Men så kan det jo bli sånn at jeg bare sitter der og ikke gidder å gjøre noe. Jeg blir veldig for sint».

Sitatet viser at informant 3 (Jente) har blitt påverka ganske negativt av mobbinga. Informant 4 derimot har andre tankar om dette og beskriv det slik:

Informant 4 (Jente): «Det er noen ting som har kommet godt ut av denne mobbinga. Det er at når du blir mobba, så blir du gjerne en sterkere person, sånn mentalt. Du kommer ikke til å slite så mye i fremtiden. Det er liksom sånn at mobbingen gjør at du må klare en del ting selv, du må bli kvitt det selv visst ingen hjelper deg og det kommer egentlig bare til å hjelpe deg i fremtiden. Så jeg vil egentlig si at mobbinga for min del har vært en positiv opplevelse, selv om det har vært slitsom her og der, så har det vært positivt og det kommer til å fortsette å være positivt for meg i fremtiden (...). Når jeg var i den tiden som jeg ble mobba, da føles det sånn «ååå, nå igjen». Da blir man veldig påvirket av det, men sånn i ettertid når jeg ser tilbake på det, da ser jeg egentlig hvor sterk jeg har blitt i løpet av årene».

Ho fortel vidare at mobbinga eigentleg har fått ho til å ha nokre veldig triste stunder, men også til å ha eit betre liv, fordi no tenker ho meir på dei små tinga som gjer ho glad. Materielle ting er ikkje så nødvendige, men venskapet ein har i dei få er viktig. Mobbing kan og få fram

dei gode venene ein har og ein veit at ein har vener som verkeleg bryr seg. Sitatet viser at informant 4 er særst reflektert over mobbinga og korleis den har påverka ho som person. Eg undra meg over korleis ho klarar å vere så positiv i etterkant av mobbinga med tanke på alle dei forferdelege mobbeopplevingane ho har fortalt om, og at ho blei mobba i så mange år. Samstundes viser ho ikkje teikn til alvorlege konsekvensar. Det verkar som at informant 4 har utvikla resiliens. Rutter (ref. i Borge, 2010) definerer det slik, «*resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik*» (s.14). Dette viser at trass i mykje mobbing over mange år, kan ein unngå å utvikle alvorlege konsekvensar av dette. Informant 5 (gut) derimot, påpeikar at han alltid er så blid og smilande som ein konsekvens av mobbinga. Han fortel at dei andre rundt han lurar på kvifor han er så glad heile tida. Han ler mykje og det legg eg merke til gjennom heile intervjuet.

Informant 5 (Gut): «Jeg ler altså hele tiden, men det er ikke alltid jeg er så glad. Det er ikke slik jeg ser ut på utsiden at jeg føler på innsiden. Selv om jeg smiler og ler så kan jeg egentlig være sur hele den tiden (...). All mobbingen jeg har blitt påført de siste årene har gjort til det. det fikk meg til å føle meg uvel og lite verdt, men så fant jeg et dekke om å alltid være blid og smile hele tiden. Det har jo tydeligvis funka».

I forhold til konsekvensar av mobbing er det tre informantar som blir nemnt ofte, informant 1 (Jente), informant 3 (Jente) og informant 5 (Gut). Det er særleg informant 1 og 3 som beskriv dei alvorlegaste konsekvensane av mobbing som til dømes sjølvskading og sjølvmondsforsøk. Desse to informantane har også blitt mobba lengst av dei fem eg intervjuar. Utifrå undersøkinga mi ser ein at mobbing kan få konsekvensar for mobbeoffera, og nokre kan utvikle ganske alvorlege konsekvensar som til dømes sjølvmondsstankar.

Oppsummering av funna under punkt 4.4

Mobbing kan få alvorlege konsekvensar for den psykiske helsa til mobbeoffera. Det kan påverke sjølvtiliten til mobbeoffera ved at dei får knust sjølvtiliten sin, og at den er svært vanskeleg å byggje opp igjen etter mange år med mobbing. Ein kan då få eit stort behov for å bli likt og godkjent av andre. Mobbing kan også føre til at ein kjenner mykje frustrasjon, raseri og sinne. Eteforstyrningar og sjølvskading kan oppstå, kanskje på bakgrunn av at ein har blitt mobba så mykje for utsjånaden og kroppen sin. Ein kan og utvikle angst, redsel og depresjon, noko som kan ta overhand over livet deira dersom det ikkje blir gjort noko med det. Mobbing kan føre til at ein ikkje ser noko annan utveg enn å ta sitt eige liv. Dette er ein alvorleg konsekvens, og dessverre er det nokon som prøver å gjennomføre dette.

5 Oppsummering

Dette kapittelet er ei oppsummering av datamaterialet og funna som er presentert. Eg belyser problemstillinga til prosjektet og forskningsspørsmåla. Problemstillinga er følgjande: *Korleis har elevar som har blitt utsett for mobbing, blitt påverka av dette i deira skuletrivsel, arbeidsinnsats, fritid, relasjonar til medelevar og lærarar og deira psykiske helse?* Det blei og stilt fire forskningsspørsmål som ligg til grunn for å belyse problemstillinga. Desse var følgjande: Korleis opplevast mobbing for dei som vert utsett for det? Er det store kjønnsforskjellar i korleis mobbing føregår? Kva gjorde dei vaksne rundt/tilsette i skulen for å stoppe mobbinga? Kva slags konsekvensar kan mobbing få for dei som vert utsett for det? Informantane hadde erfaringar på alle tema eg spurte om, og eg tar for meg eit forskningsspørsmål om gongen og svarar på dei utifrå det funna viser heilt generelt.

5.1 Oppleving av å bli utsett for mobbing

Informant 1 (Jente) og 4 (Jente) opplevde å bli utsett for mobbing frå 1.klasse til 10.klasse. Informant 2 (Gut) blei mobba frå 4.klasse til 7.klasse, og informant 3 (Jente) frå 1.klasse til og med 1.klasse på vidaregåande. Informant 5 (Gut) blei mobba frå 5.klasse til og med 1.klasse på vidaregåande. Informantane har lang erfaring med mobbing, men ingen erfaring med at mobbing blei stoppa. Alder er einaste kriteriet for at mobbinga tok slutt. Datamaterialet viser at informantane har opplevd det krenkjande og negativt å bli utsett for mobbing. Dei var utsett for både direkte, indirekte og digital mobbing. Mobbinga har ført til at mange utvikla frykt og mobbeofferar ønskte å komme seg unna mobbinga ved å unngå skulen, gå omvegar til og frå skulen, ved å late som at ein var sjuk eller liknande. Mobbinga oppstod ofte ved ein provokasjon slik at ein fanga mobbeofferet og at mobbarane då føler dei har ein grunn til å mobbe mobbeofferet. Mobbeofferar i skulen opplevde ofte at mobbarane tok tinga og klede deira, for deretter å enten gøyme eller øydeleggje dei som ein del av mobbinga. Dei blei mobba både på veg til og frå skulen, i friminutta, i klasserommet og undervisningstimane, i gangane på skulen og over mobil og internett. Å bli sparka, slått, dytta, baksnakka, utestengt frå fellesskapet, ledd av, fråstole ting og klede, og mobba over mobiltelefon og internett dagleg i årevis, fører til at ein får negative kjensler og opplevingar av dette.

Myta om den usikre mobbaren

Funna viser at myta om at mobbaren er usikker er ei vanleg oppfatning blant mobbeoffer. Ein kan tru at mobbaren er usikker og har det vanskeleg, noko som kan føre til at mobbeoffera får medkjensle for mobbarane trass i all mobbinga dei blir utsett for. Dette er ei myte fordi mobbarane blir ofte kjenneteikna med lite usikkerhet. Mobbarane har derimot eit sterkt behov for å dominere andre på ein negativ måte, er hissige og har ofte lite medkjensle for mobbeoffera (Olweus, 1992).

5.2 Kjønnsforskjellar i mobbing

Datamaterialet viser at det er store kjønnsforskjellar i korleis mobbinga oppstår og føregår. Jenter brukar mest den indirekte forma for mobbing, som ofte oppstår til dømes i form av baksnakking, spreiking av rykte og utestenging. Denne føregår oftast i det skjulte og kan vere vanskeleg å oppdage. Gutane derimot brukar mest den direkte forma for mobbing, som kan skje både verbalt og fysisk, som til dømes via spark, slag, og truslar. Når gutar mobbar andre gutar er styrke ofte viktig. Mobbarane er ofte meir fysisk sterke enn mobbeoffera. Gutar står ofte for mobbinga som jenter blir utsett for.

5.3 Kva blei gjort for å stoppe mobbinga?

Funna viser at informantane har opplevd ulike typar vaksenrollar i skulen. Lærarar kan vere gode og støttande med elevane sine, men det har også hendt at lærarane oppfordra til eller deltok i mobbinga mot enkeltelevar. Dette kan vere svært øydeleggjande for mobbeofferet fordi lærarar har så stor makt og kan påverke medelevane negativt og skularbeidet til mobbeoffera. Dette strider mot Opplæringslova (1998) § 9a-3 som seier at dersom ein oppdagar mobbing skal ein gi beskjed til skuleleiinga og dersom det er mogleg, sjølv gripe inn. For mobbeoffer som blei mobba av lærarane sine førte til at dei no tykkjer det er vanskeleg å ha tillit til folk i etterkant. Det har vert vanskeleg for mobbeoffera å fortelje at dei blei mobba fordi dei var redd for at mobbinga blei verre og at dei var redd for å ikkje bli trudd. Datamaterialet viser at informantane hadde ei oppleving av at det vart gjort lite på skulen for å stoppe mobbinga. Det som blei gjort var å snakke med klassen om mobbinga, starte ei konsekvensgruppe, møter med lærarane og deretter ta mobbarane i handa.

Informantane opplevde at tiltaka skulen satt inn ikkje hadde effekt på mobbinga eller at effekten var negativ.

5.4 Konsekvensar av mobbing

Datamaterialet viser at å bli utsett for mobbing kan føre til ulike konsekvensar for mobbeoffera. Det kan påverke skuletrivselen, arbeidsinnsatsen på skulen, relasjonar og relasjonar til medelevar og lærarar og den psykiske helsa.

Skuletrivsel og arbeidsinnsats

Funna viser at mobbing kan føre til at mobbeoffera hadde det så forferdeleg at dei ikkje ønskte å vere på skulen. Skulen kan opplevast som utrygg og skuletrivselen blir knust. Arbeidsinnsatsen på skulen blei svekkja ved at dei ikkje fulgte med i timane fordi dei var for opptatt med å tenkje på andre ting, som til dømes ulike strategiar for å unngå mobbing i friminutta eller på veg heim. Dei brukte då all energien sin på andre ting enn det som faktisk føregjekk i undervisningstimane. Mobbeoffera kan utvikle konsentrasjonsvanskar, noko som då påverka arbeidsinnsatsen og lysta til å lære. Når ein ikkje følgjer med i timane påverkar dette naturlegvis skuleprestasjonane og ein kan raskt gå kraftig ned i resultat og karakterar.

Fritid og relasjonar til medelevar og lærarar

Datamaterialet viser at mobbeoffera som ikkje hadde nokre vener når dei blei mobba eller opplevde å bli mobba i sin eigen heim har blitt påverka av dette i deira fritid. Dei er mindre delaktige i sosiale samspel med andre. Unntaket er dei som hadde vener og som ikkje blei oppsøkt i sin eigen heim og mobba der. Mobbing kan påverke mobbeoffera sine relasjonar til medelevar og lærarar. Etter å ha blitt mobba og svikta fleire gonger er det naturleg at ein kan få vanskar med å stole på folk. Dette kan bli veldig slitsomt for mobbeoffera og påverke relasjonane deira til medelevar og lærarar. Det kan ta lang tid å byggje opp igjen tillit etter mange års erfaring med å vere mobbeoffer. Mobbeoffera som har blitt mobba av lærarane sine kan ofte få vanskar med å stole på lærarar i ettertid av mobbinga. Datamaterialet viser at mobbeoffer ofte finn andre mobbeoffer som dei blir vener med. Dette kan vere positive venskap der dei kan dele erfaringane sine.

Psykisk helse

Mobbing kan få alvorlege konsekvensar for den psykiske helsa til mobbeoffera.

Datamaterialet viser at sjølvtilitten til mobbeoffera blei påverka i noko grad, eller at sjølvtilitten blei heilt knust. Dette påverka dei til eit passivt liv med låg sjølvtilitt, som førte til at dei utvikla eit behov for å bli likt av andre og dermed gjorde mykje for å passe inn i jamnaldersgruppa. Mobbinga førte til at mobbeoffera opplevde mykje frustrasjon, raseri og sinne. Dei byrja å hate røynda, ved at hatet tok over kjenslene deira. Frustrasjonen kan påverke dei fleste livsarena til mobbeoffera. Datamaterialet viser og at mobbing utløyste redsel og angst i kroppen til mobbeoffera. Ein kunne oppleve sosial angst. Det kan vere vanskeleg å ta kontakt med nye menneskje, og det kan føre til at ein trekkjer seg tilbake. Mobbeoffera syntes å ha utvikla depresjon, noko som kan auke faren for sjølv mord. Sjølv mordstankar og sjølv mordsforsøk er ein alvorleg konsekvens av mobbing som kan få eit dødeleg utfall.

I datamaterialet kom det fram at mobbinga førte til at nokre mobbeoffer utvikla eteforstyrningar og sjølvskading. Mobbeoffera som har opplevd både mobbing og vald har større sjanse for å byrje med sjølvskading (Alberti-Espenes, 2012). Konsekvensar som eteforstyrningar og sjølvskading er vanskeleg å bli kvitt, og ein kan ha dette i årevis etter at mobbinga er avslutta. Dersom mobbinga påverkar den psykiske helsa til mobbeoffera i stor grad hender det at enkelte må gå til psykolog for å få hjelp. Psykologar kan gi dei den hjelpa dei treng til å styrke sjølvtilitten, redusere og forhåpentlegvis bli kvitt angst, frustrasjon, sjølv mordstankar, sjølvskading og eterforstyrningar. Datamaterialet viser at mobbinga påverka mobbeoffera negativt. Ein informant tykte at mobbinga hadde vore ei positiv oppleving, i etterkant av mobbinga. Dette mobbeofferet følte at ein hadde blitt sterkare av å bli utsett for mobbing. Trass i dette føler dei fleste at mobbinga har påverka dei negativt og noko dei negative konsekvensar beskriver.

5.5 Avsluttande kommentarar

Det oppfattast som bekymringsfullt at fem elevar i vidaregåande skule har opplevd mobbing der dei ikkje har klart å stoppe mobbinga, til tross for at foreldre og lærarar har visst om mobbinga. Sjølv om mobbing kan få så store og alvorlege konsekvensar som presentert over, har ikkje mobbing gått ned i betydeleg grad. Resultata frå elevundersøkinga frå året 2012

viser at andelen elevar som opplever å bli utsett for mobbing fleire gongar i månaden har nesten ikkje vore endra i perioden 2007-2012 (Utdanningsdirektoratet, 2013). Med tanke på alt fokuset som er på mobbing i skulane, i media og liknande er det overraskande at førekomsten av mobbing ikkje går ned. Mange skular har tatt i bruk ulike antimobbeprogram for å redusere mobbinga. Manifest mot mobbing har gitt mobbing auka fokus i skulane, men trass i dette er det lita endring i førekomsten. Resultata frå elevundersøkinga viser og at mobbing minkar med aukande alder (Utdanningsdirektoratet, 2013). Dette kjem tydeleg fram i datamaterialet mitt, der mobbinga stort sett avtar etter ungdomsskulen. Det er viktig at foreldre og dei tilsette i skulen har fokus på mobbing og grip inn dersom dei observerer det, fordi dersom mobbinga ikkje blir stoppa kan det føre til at mobbeoffera utviklar alvorlege konsekvensar.

5.6 Styrker og begrensingar ved undersøkinga

Formålet med denne undersøkinga var å få innsikt i og belyse opplevingane til elevar som tidlegare har blitt mobba i skulen. Eg har fått innsikt i korleis dei tidlegare mobbeoffera beskriv mobbinga, korleis det har påverka ulike arena i livet deira og konsekvensar av det. Eg la vekt på å få fram elevane sine egne opplevingar. Eg har fått auka kunnskap og forståing om temaet mobbing. Sidan eg har brukt kvalitativ metode fekk eg detaljerte beskrivingar frå informantane som gav meg innsikt i deira egne erfaringar av å bli mobba og konsekvensar av dette. Det er informantane sine opplevingar som blir vektlagt, det vil seie at det muligens ikkje var slik dei andre i skulen opplevde dette. Eg tykkjer det er viktig å få fram orda til elevane, og eg hadde ei oppleving av at informantane var truverdig og at dei fortalte erfaringane sine grundig og nøyaktig. Ved å få tak i beskrivingane deira kan det gi nødvendig informasjon om dei alvorlege konsekvensane mobbing kan få, som syner viktigheten i å stoppe mobbing. Eg tykkjer det kunne vore interessant å intervju fleire elevar for å sjå om dei hadde opplevd dei same eller fleire moglege konsekvensane av mobbing. Trass i dette fekk eg muligheit til å gå meir i dybda på det informantane fortalte sidan eg kun hadde fem informantar.

5.7 Vidare forskning

Eg har i denne undersøkinga hatt fokus på fenomenet mobbing, som eg tykkjer det er viktig å forske meir i på i framtida. Eg har hatt eit elevperspektiv i undersøkinga der eg har fått fram

mobbeoffera sine opplevingar av å bli utsett for mobbing. Informantane har sjølv fortalt kva slags konsekvensar mobbinga har påført dei. Dersom alder er ein faktor som medverkar til at mobbing tar slutt, så tenker eg at det ville vert spennande med ei longitudinell undersøking på ei gruppe tidlegare mobbeoffer for å sjå om konsekvensane påverkar dei vidare i livet. Her må ein følgje informantane over fleire år, for å kartleggje eventuelle seinskadar i forhold til utdanning, arbeidsliv, eiga psykisk helse, famieliv og relasjonar til andre.

Litteraturliste

- Alberti-Espenes, J. (2012). *Krenkelse i skolen - mobbingens bakteppe*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Andreassen, S. M. N., & Thilesen, R. (2003). Forebygging av vold. I P. Isdal, S. M. N. Andreassen & R. Thilesen (Red.), *Vold i skolen* (s. 49-100). Oslo: Kommuneforlaget.
- Arge, L. A., & Hoem, L. C. (2012). Voksne har ansvar for å skape vennskap! I J. Sandsmark (Red.), *Voksne skaper vennskap: arbeid med inkluderende miljøer i skolen* (s. 9-22). Oslo: Kommuneforlaget.
- Befring, E. (2007). *Forskingsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Besag, V. E. (2006). *Understanding girls' friendships, fights and feuds: a practical approach to girls' bullying*. Maidenhead: Open University Press.
- Bjørger, T., & Carlsson, Y. (1999). *Vold, rasisme og ungdomsgjenger : forebygging og bekjempelse*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Borge, A. I. H. (2010). *Resiliens: risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bø, I., & Helle, L. (2008). *Pedagogisk ordbok: praktisk oppslagsverk i pedagogikk, psykologi og sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Corbin, J. M., & Strauss, A. L. (2008). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. Los Angeles: SAGE.
- Cowie, H., & Jennifer, D. (2008). *New perspectives on bullying*. Maidenhead: Open University Press.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalsegg, A., & Wesche, I. (2010). *Psykopatens grep: hvordan komme fri fra helsefarlige mennesker*. Oslo: Aschehoug.
- Damsgaard, H. L. (2003). *Med åpne øyne: observasjon og tiltak i skolens arbeid med problematferd*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- De Vaus, D. (2002). *Surveys in social research*. London: Routledge.
- Dubin, N. (2010). *Asperger syndrom og mobbing: strategier og løsninger*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Einarsen, S., Hoel, H., & Nielsen, M. B. (2005). Mobbing i arbeidslivet. Lastet ned 07. februar 2013, fra http://www.godskole.no/filemanager/download_file/file/459629.pdf
- Fay, B. (1996). *Contemporary philosophy of social science: a multicultural approach*. Oxford: Blackwell.
- Fornyings-, administrasjons-, & kirkedepartementet. (2009). *Digital mobbing og personvernkrænkelser på nettet. NOU 2009:1*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). *Educational research: an introduction*. Boston: Allyn and Bacon.
- Graven, A. R. (2012). Unge mobbeofre skader seg selv. Lastet ned 15. februar 2013, fra <http://www.forskning.no/artikler/2012/april/320585>
- Haavet, O. R. (2005). *Ungdomsmedisin*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hasanbegovic, I. (2012). Forskning om vennskap. I J. Sandsmark (Red.), *Voksne skaper vennskap: arbeid med inkluderende miljøer i skolen* (s. 39-58). Oslo: Kommuneforlaget.
- Haugsgjerd, S. A., Skårderud, F., & Stänicke, E. (2010). *Psykiatriboken: sinn - kropp - samfunn*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hinduja, S., & Patchin, F. G. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyberbullying*. Thousand Oaks, California: Corwin Press.
- Høiby, H. (2002). *Mobbing kan stoppes! : håndbok for skolen*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

- Isdal, P. (2003a). Hva er vold? I P. Isdal, S. M. N. Andreassen & R. Thilesen (Red.), *Vold i skolen* (s. 15-34). Oslo: Kommuneforlaget.
- Isdal, P. (2003b). Voldens årsaker. I P. Isdal, S. M. N. Andreassen & R. Thilesen (Red.), *Vold i skolen* (s. 35-48). Oslo: Kommuneforlaget.
- ISP, Institutt for spesialpedagogikk. (2013). SPED4300 - Fordypning i psykososiale vansker. Lastet ned 26. april 2013, fra <http://www.uio.no/studier/emner/uv/isp/SPED4300/index.html>
- Juvonen, J., & Graham, S. (2001). *Peer harassment in school: the plight of the vulnerable and victimized*. New York: Guilford Publications.
- Kiriakidis, S. P. (2011). *Bullying among youth : issues, interventions and theory*. New York: Nova Science Publishers.
- Kunnskapsdepartementet. (2011). *Motivasjon - Mestring - Muligheter, St.meld. nr 22 (2010-2011)*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. (2005). Mobbing belyst ut fra foreldres oppdragelsesstil og barnets tilknytning. *Spesialpedagogikk* 70(4), 12-19.
- Lamer, K. (1997). *Du og jeg og vi to!* Oslo: Universitetsforlaget.
- Larsson, E. (2001). *Mobbet? Det har vi ikke merket!* Oslo: NKS forlaget.
- Leymann, H., & Zapf, D. (1996). *Mobbing and victimization at work*. Hove: Psychology Press.
- Maxwell, J. A. (1992). Understanding and Validity in Qualitative Research. I Blandingskompendium (Red.), *SPED4010 Vitenskapsteori og forskningsmetode* (s. 181-204). Oslo: Unipub AS.
- Monks, C. P., & Coyne, I. (2011). *Bullying in different contexts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nergaard, K. (2011). Mobbing i barnehagen. *Spesialpedagogikk*, 76(10), 31-40.
- NESH. (2006). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Lastet ned 10. mars 2013, fra [http://www.etikkom.no/Documents/Publikasjoner-som-PDF/Forskningsetiske%20retningslinjer%20for%20samfunnsvitenskap,%20humaniora,%20juss%20og%20teologi%20\(2006\).pdf](http://www.etikkom.no/Documents/Publikasjoner-som-PDF/Forskningsetiske%20retningslinjer%20for%20samfunnsvitenskap,%20humaniora,%20juss%20og%20teologi%20(2006).pdf)
- Nilssen, F. H. (2011). Ungdommer mobber mest. *Utdanning* (2), 5.
- Nordahl, T., Sørli, M. A., Manger, T., & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Nordlie, S. (NN). Hva er mobbing? Lastet ned 06. februar 2013, fra <http://www.elevsiden.no/atferd/1098242831>
- Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva kan vi gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Olweus, D. (2009). Mobbing i skolen - fakta og tiltak. I K.-I. Klepp & L. E. Aarø (Red.), *Ungdom, Livsstil og helsefremmende arbeid* (s. 346-358). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Olweus, D., & Breivik, K. (2011). Uholdbare konklusjoner om mobbing. *Utdanning*, 12(2011), 41.
- Olweus, D., & Solberg, C. (1997). *Mobbing blant barn og unge*. Oslo: Pedagogisk forum.
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*. Lastet ned fra <http://www.lovdata.no/all/nl-19980717-061.html>.
- Osman, M. A. (2011). Mobbing på dagsorden. *Under utdanning*, 3, 7.
- Pettersen, R. J. (1997). *Mobbing i barnehagen*. Oslo: SEBU forlag.

- Roland, E. (2002). Bullying. Depressive Symptoms and Suicidal Thoughts. *Educational research*, 44, 55-67.
- Roland, E. (2007). *Mobbingens psykologi. Hva kan skolen gjøre?* Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Roland, E. (2012). Mobbing og tidlig innsats - har programmer mot mobbing best effekt på barnetrinnet? I H. Bjørnsrud & S. Nilsen (Red.), *Tidlig innsats. Bedre læring for alle?* (s. 135-152). Litauen: Cappelen damm.
- Roland, E., & Auestad, G. (2005). Mobbing og mobiltelefon. 70(4), 4-11.
- Roland, E., & Vaaland, G. S. (1996). *Mobbing i skolen: en lærerveiledning*. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Roland, E., Vaaland, G. S., & Størksen, S. (2007). *Respekt: grunnbok i skoleutviklingsprogrammet Respekt*. Stavanger: Universitetet i Stavanger, Senter for atferdsforskning.
- Rørnes, K. (2007). *Det motstandsdyktige "mobbeviruset" : hvordan utvikle en beredskap som virker i barnehage og skole? : strategi - planer - tiltak*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Samnøen, Ø. (2012). *Gode råd om barn, ungdom og medier*. Oslo: Cappelen Damm.
- Sandsleth, G. (2007). *Mobbing. Forstå, bekjempe og forebygge*. Oslo: Gyldendal akademisk AS.
- Sandsleth, G., & Foldvik, H. M. (2000). *Mobbing i videregående skole: rapport fra en undersøkelse om mobbing ved 9 skoler* (Vol. 1/2000). Porsgrunn: Kompetansesenteret.
- Sandsmark, J. (2012). Kommuner og fylkeskommuner skaper vennskap. I J. Sandsmark (Red.), *Voksne skaper vennskap: arbeid med inkluderende miljøer i skolen* (s. 139-156). Oslo: Kommuneforlaget.
- Sinnetshelse. (2007). Mobbing av barn og unge. Lastet ned 04. februar 2013, fra <http://www.sinnetshelse.no/artikler/mobbing.htm>
- Storfjord, E. M., & Storfjord, P. (1997). *Stopp mobbingen!: signaler, symptomer og tiltak*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Straume, M. B. (1995). *Foreldreansvar: når born treng vern mot skulen*. Birkeland: Exodus.
- Strauss, S. (2012). *Sexual harassment and bullying : a guide to keeping kids safe and holding schools accountable*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield publishers.
- UniHelse. (2012). Hva er Olweusprogrammet? Lastet ned 24. april 2013, fra <http://www.helse.uni.no/ContentItem.aspx?site=29&ci=4338&lg=1>
- Utdanningsdirektoratet. (2013). Elevundersøkelsen 2012 – analyse av resultatene. Lastet ned 23. januar 2013, fra <http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/Forskningsrapporter/NTNU/Elevundersokelse-n-2012--analyse-av-resultatene/>
- Utdanningsforbundet. (2011). Mimi signerte nytt mobbemanifest. *Utdanningsforbundet*, 3, 74-75.
- Vatn, A. S., Bjertness, E., & Lien, L. (2007). Mobbing og helseplager hos barn og ungdom. *Tidsskrift for Norsk legeforening*, 127 (15).
- Vågåeng, S. (2012). Forord. I J. Sandsmark (Red.), *Voksne skaper vennskap: arbeid med inkluderende miljøer i skolen* (s. 3-4). Oslo: Kommuneforlaget.
- Williams, K. D., Forgas, J. P., & Hippel, W. (2005). *The social outcast: ostracism, social exclusion, rejection, and bullying*. New York: Psychology Press.
- Wormnæs, O. (2005). Om forståelse, tolkning og hermeneutikk. I Blandingskompendium (Red.), *SPED4010 Vitenskapsteori og forskningsmetode* (s. 229-248). Oslo: Unipub AS.

Vedlegg

Vedlegg 1. Informasjonsskriv til informantar

Hei. Jeg er veldig glad for at du vil vurdere å være med på skoleprosjektet mitt. Jeg heter Tilde Dvergsdal Halås, og jeg studerer spesialpedagogikk ved Institutt for Spesialpedagogikk på Universitetet i Oslo, Masterstudie. I mine avsluttende studier skal jeg skrive en oppgave om mobbing. Dette er et tema jeg vet er alvorlig for de det gjelder og det kan få alvorlige konsekvenser. Jeg ønsker derfor å intervju noen ungdommer som har opplevd mobbing.

Intervjuene kan gjennomføres der det passer best for deg. Intervjuet vil foregå i januar 2013, og det vil vare omtrent en time. Under intervjuene skal jeg bruke lydopptaker for å ikke glemme det som blir sagt. Det er kun jeg som har tilgang til opptakene, de blir slettet når oppgaven er ferdig og jeg følger alle strenge krav til personvernloven.

All informasjon skal anonymiseres i oppgaven. Det er helt frivillig å delta i undersøkelsen, og du har mulighet til å trekke deg når som helst om du ønsker det. Om du trekker deg, blir alle innsamlet opplysninger om deg slettet. Undersøkelsen er meldt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Jeg blir veldig glad visst du tar deg tid til å bli med i intervjuet og dele dine erfaringer med meg. Om du er interessert i å delta, kan du ta kontakt med meg innen 18 januar. Jeg er tilgjengelig på e-post: tildedh@student.uv.uio.no eller på telefonnummeret Faglig veileder er Åse Egge, på e-post:(Daglig ansvarlig for Universitetet i Oslo er Peer Møller Sørensen, på e-post:.....). Om du har spørsmål, ta gjerne kontakt med meg.

Med vennlig helsing

Tilde Dvergsdal Halås, Masterstudent ved ISP.

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt og lest informasjon om undersøkelsen, og er villig til å delta som informant.

Signatur:

Dato:

Vedlegg 2. Intervjuguide

Problemstilling

Korleis har elevar som har blitt utsett for mobbing skulen, blitt påverka av dette i deira skuletrivsel, arbeidsinnsats, fritid, relasjonar til lærarar og medelevar og deira psykiske helse?

Før intervjuet startar:

- Presentere kven eg er og kvifor eg er der.
- Takke informanten for at han/ho stiller opp på intervjuet
- Fortelje informanten om formålet med intervjuet og kva intervjuet og lydopptaka skal brukast til.
- Fortelje kort om frivillig deltaking, anonymitet og konfidensialitet.
- Fortelje kort om tema i intervjuet
- Spørje om informanten har spørsmål før ein byrjar på intervjuet.
- Seie at eg gjerne vil vite alderen til personen før eg setjer på lydopptakar, slik at eg får skrive det ned før vi startar.

Del 1. Spørsmål generelt om mobbing:

- Kva tenker du på når du hører ordet mobbing?/Kva inneberer ordet mobbing for deg?
- Opplever du at det er forskjell i korleis gutar og jenter mobbar?
- Mobbing kan skje på fleire måtar. Kan du beskrive nokre formar for mobbing som du veit om?
- Kvar trur du det er mest mobbing, barnetrinnet eller ungdomstrinnet?
- Kva trur du kan vere årsak til mobbing?/Kvifor trur du at barn/ungdommar mobbar kvarandre?

Del 2. Spørsmål knytt til informanten sine egne opplevingar om mobbing:

- Kan du beskrive ein heilt vanleg skulekvardag slik du husker/opplevde den?
- Korleis var skuledagen for deg når du blei utsett for mobbinga?
 - På skulevegen til og frå skulen
 - I klasserommet
 - I friminutta.
 - Var det spesielle plassar der mobbinga oppstod mest?
- Kortid begynte mobbinga og kor lenge varte det?
- Korleis utarta mobbinga seg?
- Kva slags mobbing opplevde du å bli utsett for?
- Kven mobba deg? Klassekameratar? Andre elevar? Lærarar?
- Korleis følte du at dei andre elevane reagerte på mobbinga du blei utsett for?
- Visste du om andre på skulen din som også blei utsett for mobbing?
- Kva var den viktigaste motivasjonen din for å gå på skulen?
- Skulka du skulen når du blei utsett for mobbing?
- Kan du beskrive nokre typiske mobbeepisodar du blei utsett for?
- Har du sjølv mobba andre eller deltatt saman med andre i mobbing?

Del 3. Korleis og kvifor tok mobbinga slutt:

- Var det nokon som oppdaga at du blei utsett for mobbing? Dersom ja, Korleis oppdaga dei det?
- Kva blei gjort for å stoppe mobbinga?

Del 4. Dei vaksne og andre personar rundt:

- Sa du nokon gong ifrå til nokon om at du blei mobba? I tilfelle ja, til kven?
- Var det nokon som visste om at du blei utsett for mobbing? (Foreldra/føresette, søsken, lærerane) Dersom ja, korleis forholdt dei seg til det?
- Kva tiltak brukte skulen for å stoppe mobbinga?
- Er det noko du meiner at ansatte ved skulen kunne gjort for å oppdaga og stoppa mobbinga raskare?
- Er det noko du tenker skulen bør gjere for å førebygge mobbing?

Del 5. Konsekvensar av mobbing under mobbeperioden:

- Korleis påverka mobbinga du blei utsett for skulekvardagen din? (Skuletrivsel, arbeidsinnsats, faglege prestasjonar).
- Korleis påverka mobbinga du blei utsett for ditt forhold til medelevar og lærarar?
- Korleis var fritida di når du blei utsett for mobbing? Kva gjorde du på fritida?
- Korleis påverka mobbinga deg som person når du blei utsett for det?

Del 6. Konsekvensar av mobbing i ettertid av mobbinga:

- Korleis har mobbinga du blei utsett for påverka skulekvardagen din no?(Skuletrivsel, arbeidsinnsats, faglege prestasjonar).
- Korleis har mobbinga du blei utsett for påverka ditt forhold til medelevar og lærarar i no?
- Korleis er fritida di no, i forhold til då du blei utsett for mobbing?
- Korleis har mobbinga påverka deg som person?
- Korleis har mobbinga påverka livet ditt?

- Du som har erfart mobbing. Kva tenker du er ein kan gjere for å førebygge og stoppe mobbing? Når du tenker tilbake på det no, kva slags hjelp skulle du ønske at du fekk?

Del 7. Avslutning og oppsummering av intervjuet:

Opplever du at du har fått sagt det du syns er viktig å fortelje?

Er det noko du vil tilføye det du har fortalt?

Korleis opplevde du å bli intervjuet om dette temaet?

Kort gjenta at dei er sikra konfidensialitet og anonymitet.

Igjen takke for at dei deltok i intervjuet.

Vedlegg 3. Søknad til NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Peer Møller Sørensen
Institutt for spesialpedagogikk
Universitetet i Oslo
Postboks 1140 Blindern
0318 OSLO

Vår dato: 17.12.2012

Vår ref:32374 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 11.12.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

32374	<i>Konsekvensar av mobbing i skulen</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Peer Møller Sørensen</i>
Student	<i>Tilde Dvergsdal Halås</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

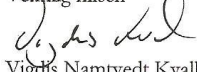
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

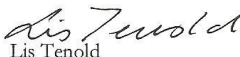
Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Tilde Dvergsdal Halås, Fredensborgveien 9a, 0177 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 32374

FORMÅL

Formålet med prosjektet er å få frem opplevelser til elever som tidligere har blitt utsatt for mobbing.

UTVALG - REKRUTTERING OG FØRSTEGANGSKONTAKT

Utvalget omfatter 4-6 ungdommer/unge voksne i alderen fra 16 år og eldre. Førstegangskontakten opprettes enten gjennom PPT eller foreningen Mobbing i skolen, som formidler skriftlig informasjon fra prosjektleder.

Personvernombudet legger til grunn at taushetsplikten ikke er til hinder for førstegangskontakten.

METODE FOR DATAINNSAMLING -

Opplysningene samles inn gjennom personlig intervju. Intervjuene tas opp på lydbånd.

Personvernombudet registrerer at det stilles spørsmål om klassekamerater, lærere og andre nærpersoneer. Det legges imidlertid til grunn at det ikke registreres opplysninger som direkte eller indirekte kan identifisere tredjepersoneer.

Det tas høyde for at det kan bli registrert sensitive personopplysninger om helseforhold, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 bokstav c.

REGISTRERING AV OPPLYSNINGER

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at bruk av privat pc er i tråd med Universitetet i Bergen sine rutiner for datasikkerhet.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Det gis skriftlig informasjon og innhentes skriftlig samtykke. Personvernombudet finner i utgangspunktet skrevet godt utformet, men forutsetter at det også oppgis navn og kontaktinformasjon til veileder førsteamanuensis Peer Møller Sørensen. Personvernombudet legger til grunn for sin godkjenning at revidert skriv ettersendes før det tas kontakt med utvalget.

Som hovedregel må barn/ungdom under 18 år ha samtykke fra foresatte for å kunne delta i forskningsprosjekter. Personvernombudet finner imidlertid at behandlingen av personopplysninger om ungdommene i dette prosjektet kan finne sted med hjemmel i personopplysningsloven §§ 8 første ledd samtykke og 9 a). Til grunn for denne vurderingen ligger at behandlingen er nødvendig for formålet og at spørsmålene dreier seg om deres tanker, følelser og opplevelser i forhold til det å bli mobbet. Det vises her til pasientrettighetslovens bestemmelser om at 16-åringer har egen samtykkekompetanse (jf. pasientrettighetsloven § 4-3) og til helseforskningslovens bestemmelser om samtykkekompetanse (jf. helseforskningsloven § 17). Videre vises det her til at ungdom fra de er 15 år uten samtykke fra foresatte kan melde seg inn og ut av foreninger (barneloven), bl.a. kristne organisasjoner samt at valg til videregående skole er noe ungdommen i dag selv samtykker til uten foreldrenes samtykke. Ungdommene i dette prosjektet er alle 16 år eller eldre, og etter personvernombudets vurdering, skal ha gode forutsetninger for å forstå hva deltagelse innebærer.

PROSJEKTSLUTT

Innsamlede opplysninger anonymiseres og lydbåndopptak makuleres ved prosjektslutt, senest 31.05.2013. Med anonymisering innebærer at navnelister slettes/makuleres, og ev. kategorisere eller slette indirekte personidentifiserbare opplysninger. Ved publisering vil ingen enkeltpersoner kunne gjenkjennes.